

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД

**“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

МАТЕРІАЛИ

**III Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та
науковців**

**“КОНЦЕПТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА”**

(Одеса, 24-5 травня 2019 року)

Одеса -2019

УДК: 1:403:316.6(08)

К 65 Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства // Матеріали III Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців (Одеса, 24-25 травня 2019 р.) 94 с.

Рецензенти:

Скловський Ігор Зіновійович - доктор філософських наук, професор кафедри суспільних наук Центральноукраїнського національного технічного університету

Єременко Олександр Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»

Романенко Михайло Ілліч - доктор філософських наук, професор кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності суспільства, аналізують соціокультурні трансформації молодіжного соціуму, показують соціокультурні трансформації освітнього середовища та розкривають проблемні моменти культури бізнесу в умовах соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства, а також розглядають синергетику як самоорганізаційну систему у суспільстві, що трансформується. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 10 від 27 травня 2019 року)

«Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства»

24-25 травня 2019 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

О. Я. Чебикін – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, Заслужений діяч науки і техніки України.

Заступники голови:

Копуць Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Койчева Тетяна Іванівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, завідувач історико-філософського відділення Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Петінова Оксана Борисівна – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Балашенко Інна Валеріївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Атаманюк Зоя Миколаївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Помічники:

Щербина Людмила Сергіївна – лаборант кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, студентка історико-філософського відділення Університету Ушинського.

Косович Юліанна – лаборант кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, студентка соціально-гуманітарного факультету Університету Ушинського.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Борінштейн Євген Русланович (Одеса) – доктор філософських наук, професор, завідуючий кафедрою філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

УНИВЕРСУМЫ МЕНЕДЖМЕНТА СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В современную эпоху постмодернизации общественной жизни и развития личности и личностных отношений все большее значение имеет роль социокультурного как основы нашего существования. Под социокультурным я подразумеваю трансцендентальное единство социального и культурного, сущность которого состоит в попытке рассмотрения общества как единства культуры и социальности, образуемых и преобразуемых деятельностью человека и глобализированными социокультурными суперсистемами, в которых он находится.

Социокультурное понимание действительности начинает складываться у общества примерно в конце XVIII века, но научно оформляется благодаря русско-американскому ученому Питириму Сорокину уже в XX веке и выражается в его фундаментальном труде «Социальная и культурная динамика» [1]. В дальнейшем были созданы некоторые базовые основания бытия социокультурного. Можем выделить следующие, кажущиеся нам первостепенными: единство социокультурного (выражено П. Сорокиным); проявление социального в культурном и культурного в социальном (выражено мною [2]); способность культуры выступать в качестве детерминанты социального взаимодействия (согласно Т. Парсонсу); связь умственного действия с «культурной ...и общественной обстановкой» [3]; любые мотивы поведения человека можно зафиксировать и описать в культуре (С. Ахиезер); генотипическая сущность человека (согласно В.Ларцеву [4]). Как видим, социокультурное имеет весьма разноплановые понимания. Впрочем, это как раз и характерно для современной ситуации постмодернистского общества и культуры постмодерна.

Суть состоит в том, что современная социокультура, базирующаяся, как мне представляется, на различного рода ценностях, под натиском философской системы постмодерна не имеет единого основания и представляет собой некоторое хаотическое единство, блуждающее в поисках общих ценностных смыслов. Таким образом, социокультурный континуум не представлен в своей последовательности, что значительно затрудняет его анализ. Это проявляется практически в любой сфере деятельности и в наших действиях. Однако данная разорванность сознания не может продолжаться бесконечно, нуждаясь в некоторых универсумах, исходя из человеческой ментальности.

Современное бытие человека и человеческого, выраженное в создании различных систем управления, предоставляет нам возможность создать современную систему социокультурного единства, основываясь на менеджменте социокультурной деятельности как способе и науке управления людьми и социокультурными суперсистемами, основанными на ценностях самореализации и взаимной социокультурной адаптации. Поэтому менеджмент социокультурной деятельности представляет особый интерес для современного общества. С его помощью мы можем не только упорядочить систему координат социокультурной сферы, но и развивать активность человека, его компетентность, умение создавать и развивать технологии.

Более того, сама специфика менеджмента социокультурной деятельности заключается в его расширительном применении на все сферы нашей жизни. К тому же понимание современной социокультурной сферы весьма широко и включает в себя деятельность как сугубо некоммерческую (нонпрофитную), так и коммерческую (платные услуги), как

местного, так и (в том числе – применительно к тому же виду деятельности) международного масштаба. Представляется важным, что менеджмент как система управления в своей сущности занимается обеспечением успешного функционирования различных социокультурных институтов, направленных на осуществление социально-значимой, полезной для общества, деятельности. Одновременно с этим в современном обществе менеджмент социокультурной деятельности характеризуется отсутствием целостной системы механизмов, рассогласованностью задач, четко не выраженной целевой установкой, рассогласованность механизмов функционирования и управления. Отсюда можно говорить о необходимости создания философии менеджмента социокультурной деятельности.

А в данной философии особое значение должно отводиться менеджеру социокультурной деятельности, которому важно обладать высоким уровнем профессионализма, маркетинга, высоким уровнем общей культуры и эрудиции, пониманием базисных оснований общечеловеческих ценностей. Многоаспектный характер деятельности менеджера социокультурной сферы указывает на необходимость создания многопрофильного высококвалифицированного специалиста, то есть такого специалиста, от которого упорно отказывается современная система образования, в том числе и особенно, высшего образования. Именно специалист такого рода мог бы использоваться и органично существовать в разных видах деятельности, связанных с: администрированием, обеспечением многопрофильного маркетинга и финансирования, возможностями предоставления и выбора персонала, организация всего творческого процесса любой деятельности в современном социокультурном пространстве.

Координация деятельности любого коллектива, что и требуется от высокоинтеллектуального менеджера социокультурной деятельности, определяется такими факторами, как компетентность, высокий уровень креативности, понимание сути данной конкретной организации, возможностью создания системы логичного разделения труда и ответственности, правильным выбором приоритетов и умением учитывать гипотетически возникающие проблемы и решать назревшие.

Мы подходим к необходимости создания универсумов менеджмента социокультурной деятельности как некоторых единых комплексов управления объективной реальностью социокультурной сферы. Нам представляются важными следующие универсумы: развитие аналитического подхода; создание полилингвистической языковой культуры описания социокультурных реалий жизни; формирование оценочно-конкретного отношения к миру; способность управления многослойными социокультурными коллективами; создание социокультурно компетентной личности, у которой ярко выражены способности и готовности принимать активно-преобразовательное участие в диалоге культур в условиях межкультурной коммуникации на основе принципов сотрудничества, взаимного уважения, терпимости и толерантности к социокультурным различиям и преодолению социокультурных барьеров; качественная всеобщая система высшего образования как высшая ступень развития высокоинтеллектуального общества.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Сорокин П. Социальная и культурная динамика / П. Сорокин. – М.: Астрель, 2006. – 1176 с.
2. Борінштейн Є. Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства / Є. Р. Борінштейн. – Одеса: Асропринт, 2006. – 400с.
3. Верч Дж. Голос раз ума. Социокультурный поход к опосредованному действию / Джеймс Верч. – М.: Тривола, 1996. – 176 с.
4. Ларцев В. С. Социокультурный генезис личности / В. С. Ларцев. – К.: Принт-Экспресс, 2002. – 360 с.

Кадієвська Ірина Аркадіївна (Одеса) - доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, політології, психології і права Одеської державної академії будівництва та архітектури.

ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ГУМАНИТАРНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ В РАЗВИТИИ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

У каждой эпохи, несомненно, существуют свои неповторимые особенности. И если говорить о нашем времени, то оно демонстрирует стремительное повышение уровня нигилизма, цинизма и равнодушия. В любую историческую эпоху люди потенциально способны достигать вершин веры, гуманизма и любви. Точно также каждый рискует сформироваться по совершенно другому навязанному сценарию. Народ, убежденный в собственном благородстве и величии, способен преодолевать голод, разруху, вражеские нашествия и стихийные бедствия. Людям жизненно необходима вера в ценность и значимость собственной жизни, удовлетворение от понимания правильности избранного пути, гордость за свою отчизну. Современное человечество уже накопило колоссальный опыт крушения былых надежд. На зыбком фундаменте всеобщего нигилизма невозможно создавать одухотворенное гуманное общество. Поэтому мы не случайно превращаемся в потребителей, страдающих от духовной пустоты и мучительного недоверия.

В современных условиях в рекордно короткие сроки население стало забывать о том, ради чего вообще следует быть добрыми, отзывчивыми, честными и порядочными. Почему необходимо воспитывать способности бескорыстной любви и дружбы, готовности помогать и прощать, сотрудничать и оказывать поддержку друг другу. Какую роль в жизни общества играют моральные качества и чем чревато распространение тотальной аморальности? В чем смысл доброжелательности, искренности, заботы, радушия и гостеприимства, желания радоваться не только за собственные успехи, но и за достижения других людей? Возможно, утратив веру в большинство духовных ценностей мы укрепились в убеждении о том, что все в мире людей покупается и продается. А поэтому ради коммерческого успеха, представленного как единственно объективный успех в жизни, возможно и даже необходимо обманывать, предавать и истреблять друг друга.

Кризис духовности в современном обществе не является чем-то абстрактным, он проявляется во всех аспектах жизнедеятельности человека. При неисчерпаемом культурном потенциале, накопленном предшествующими поколениями, мы вынуждены констатировать признаки духовного обнищания народа. Сегодня можно с уверенностью констатировать ошибочность установки 90-х годов, в соответствии с которой за рыночные реформы надо расплачиваться человеческим капиталом и культурной деградацией.

Размышляя о будущем украинского образования нельзя не вспомнить славные страницы летописи нашего прошлого. Еще совсем недавно дипломы отечественного образца признавались и ценились во всем мире. Но сегодня, к сожалению, ситуация в корне изменилась. В условиях современного социально-экономического и политического кризиса в Украине система государственного высшего образования столкнулась с новыми вызовами, угрозами и опасностями.

Некоторые известные общественные деятели, ставшие идеологами профессиональной узости и вдохновителями современных реформ в украинском образовании позволяют себе утверждать, что большинство современных профессий вообще не требует пятилетнего обучения. В наш век развитых технологий информация, которой по традиции «пичкают» студентов, больше не представляет ценности. Скорее наоборот: преимущество имеет тот, кто умеет фильтровать и отбрасывать ненужные сведения. И отбрасывая лишнее, создавать новое.

Сегодня все мы столкнулись с парадоксальной ситуацией дегуманизации и дегуманитаризации образования в Украине. Профессорско-преподавательский состав украинских вузов испытывает серьезную обеспокоенность в связи с планомерным и целенаправленным сокращением дисциплин гуманитарного цикла. Среди предметов,

которые по не понятным причинам подвергаются особенному сокращению можно назвать такие, как философия, социология, политология, культурология, психология и т.д. Неужели наше государство решило отказаться от всестороннего интеллектуального и духовного развития студентов в высшей школе. Впрочем, хочется надеяться на то, что наши сограждане понимают и осознают ту серьезную роль, которую философия и другие гуманитарные науки играют в жизни человека и общества.

Надо перестать близоруко относиться к гуманитарной составляющей в образовании. Изучение дисциплин гуманитарного цикла, мощно влияет на интеллект и психику личности, активно развивает потенциал человека. Поэтому государство и общество должны быть кровно заинтересованы в эффективном функционировании философии и других гуманитарных предметов.

«Философия несёт великую просветительскую, объединяющую миссию, воспитывает в человеке высокие нравственные, гражданские качества. И потому так важно создавать необходимые условия для приобщения людей к богатейшему культурному наследию и ценностям».

Философия и другие гуманитарные дисциплины активно участвуют в формировании мировоззрения личности. А ведь именно мировоззрение, является универсальным инструментом сохранения и передачи традиционных моральных, духовных, эстетических ценностей и основа гармоничного, свободного общества.

«Философия представляет собой универсальный язык общения и взаимопонимания и имеет колоссальный ресурс для объединения людей вокруг высоких гуманистических целей».

Мы должны формировать среду, в которой образованность, эрудиция, знание литературной классики и современной литературы станут правилом хорошего тона. Наша общая задача не только сохранять культурное достояние, но и способствовать его всестороннему развитию.

Думаю, что главной миссией философии является вечная устремленность в поиске смысла жизни. Безусловно наука не должна превращаться в бесцельное накопление знаний, искусство – в формализм, образование – в процесс усвоения знаний, умений и навыков, политика – в борьбу за власть, а экономика – в торговлю. Все сферы общественной жизни должны развиваться осмысленно. И особенно важно, чтобы все эти смыслы культуры и цивилизации были гуманными и вели к социальному созиданию. Точно также и в жизни людей всегда присутствует более или менее осознанная потребность в осмысленности. Так, осмысленная деятельность открывает перспективы для самореализации, мотивирует и доставляет глубокое моральное удовлетворение. В то время как деятельность, лишённая смысла, лишь утомляет, обременяет и тяготит любого человека. С этой точки зрения философия может и должна помогать каждому ориентироваться в сложных процессах самоопределения. И лишь в том случае, если между ценностными ориентациями, целями и принципами человека будет установлена объективная взаимосвязь, итогом будет интересная работа, любимая семья и счастливая, гармоничная жизнь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи / за ред. І.А.Зязюна та Н.Г.Ничкало. Київ, 2003. 680 с.
2. Привезенцев В. Структура системы образования: необходимо совершенствование. – М.: 2014.
3. Кізіма В. Ідея та принципи постнекласичної освіти // Вища освіта в Україні. – 2003. - №2.

Кіссе Антон Іванович (Одеса) – доктор політичних наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ У КОНТЕКСТІ ЙОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

З тих самих пір, як освіта стала не лише сімейною та особистою справою, в ній існує політичний вимір. Коли лише сім'я несла відповідальність за освіту молоді, наголос покладалася на цінності, знання та навички необхідні для життя у сім'ї та роботу в межах сім'ї та спільноти. Як тільки соціальне групування стало складнішим та диференційованим і з'явилися утворення схожі на державу чи націю, одразу ж виникла необхідність освіти, яка дбала про потреби членства у ширших соціальних одиницях. Також треба було приділяти увагу освіті лідерів для цієї одиниці.

Таким чином більш розвинуті соціальні одиниці вимагають такого виду освіти, яка готує людину не лише до членства в спільноті та громадянства, а також для лідерства в політичному просторі. Кожна сучасна система піклується про цей тип політичної чи громадянської освіти, при тому що різні типи держав мають власні форми. Тоді як в деяких націях існує централізований підхід, що здійснюється через міністерство освіти, у інших існує більш локальний контроль та механізм прийняття рішень.

Тому, коли ми розглядаємо освіту в сучасних націях, необхідно дослідити експліцитну та імпліцитну політичну чи громадянську освіту, яка пропонується в цій нації. Освітні системи, як частина політичної структури, не лише вчать молодь базовим вмінням та робочим навичкам, але також забезпечують різноманітну освіту для громадськості, яка складається з курсів національної історії, суспільні науки а також організовані шкільні заходи. Школи також забезпечують цей тип освіти через власну організацію, учнівські організації, залучення батьків та дітей у шкільну роботу.

Філософи, працюючи у полі освіти, приділяли увагу цьому виміру освіти починаючи з «Республіки» Платона та закінчуючи «Демократією та освітою» Д. Д'юї. Науковці, які досліджують питання політичної освіти, зосереджують свою увагу на наступних питаннях: цілі та природа політичної освіти, можливі обґрунтування для політичної освіти, пояснення мови, що використовується у цій області, критика форм політичної освіти та пов'язані з цим усім питання ідеологізації і суперечки щодо навчальних тем.

Термін політична освіта дає можливість розглядати різноманітні форми освіти, які займають критичну позицію щодо сучасних соціальних та політичних домовленостей, які у очах суспільства мають тонку грань зіткнення з деякими негативними девіаціями/делінквенціями (корупція, злочинність, монополізація економічної та інших сфер суспільства, що ми і спостерігаємо у сучасній Україні, та іншими). Цей термін також більш чітко пов'язує політичну освіту з такими академічними дисциплінами як історія та політична філософія. Термін «політична» також цінний, оскільки він включає соціальну та економічну сферу.

Політична освіта була визначена як «культивація чеснот, знання та навичок, необхідних для політичної співучасті» і вона «має пріоритет над іншими цілями державної освіти в демократичному суспільстві» [1, р. 287]. Цілі політичної освіти були визначені Спрінгом: освіта громадян, відбір політичних лідерів, створення політичного консенсусу, підтримка політичної сили а також підготовка людей для політичних систем [2, р. 6]. Ці цілі можна розширити щоб включити сюди критику сучасних політичних домовленостей та освіти для світового громадянства.

В деякому сенсі, політичну освіту можна розглядати як розширення моральної освіти, бо багато елементів політичної освіти також мають справу з моральним знанням, ставленням та поведінкою. Тоді як політична сфера є областю моральних цінностей та суджень, моральна сфера також включає особистісний та міжособистісний виміри.

На наш погляд, найважливішим питанням у сьогоденні, коли українське суспільство перебуває у системі постійної соціокультурної трансформації, є те, як провадити освіту, що

ґрунтується на цінностях загальнонаціональної єдності, поважаючи при цьому розмаїття соціокультурних, етнічних та інших груп.

Але це питання є новим не в повній мірі. Без урахування соціокультурних трансформацій витоки політичної освіти можна знайти ще в працях древніх греків та римлян. В межах цих культур розвинулась ідея громадянства. Вона спричинила виникнення членства в політичній спільноті, яке регламентувалось правилами, і тому не ґрунтувалося на кривній спорідненості, релігії, етнічній приналежності чи успадкованому статусі. У цих народах вільні громадяни творили закони та визнавали права та обов'язки членів спільноти. Для успішного функціонування таких спільнот, її члени повинні отримати освіту для політичного життя, а деяких треба підготувати для ролі лідера в полісі.

Середньовічне суспільство було величезною павутиною груп, спільнот та союзів, кожен з яких заявляв про свої права на регламентування діяльності своїх членів. Але будучи повністю згодними з терміном «Темне Середньовіччя» ми не зосереджуємо увагу на цьому сумно відомому періоді нашої історії.

В часи Просвітництва отримала розвиток політична філософія, яка була більш демократичною за своєю природою. Нові погляди на політичну систему та участь в ній громадян пов'язані з революціями у Англії, Сполучених Штатах та Франції. Створювалось багато планів нової освіти для нової політичної ситуації. В цей період наголос ставився на правах людей та сімей. Революції, які замахувались на встановлений порядок монархії, феодалізму, аристократії, спадковості започаткували нову політичну та освітню еру, відгуки якої доносяться навіть до наших часів. Розширена роль громадян у країнах, які зазнали демократичних революцій, вимагала створення освіти, яка б зберегла та плекала ці нові політичні умови.

Але у повній мірі питання політичної освіти стало на порядку денному тільки у ХХ сторіччі. В останні роки деякі науковці переглянули політичну освіту у світлі останніх змін, які відбулися в світі. До недавнього часу політична освіта зосереджувалась на виховання громадян, відданих загальним цінностям нації. Оскільки зараз зрозуміло, що людина почуває себе добре саме у розвинених державах, які всі по своїй суті стали багатокультурним суспільством з великою кількістю іммігрантів з інших країн, перед вченими-освітянами постало питання як цей фактор повинен впливати на тип політичної освіти, особливо шкільної.

Через усвідомлення того, що світ став глобальним суспільством, яке постійно перебуває у мережі соціокультурних трансформацій, постає питання про нове співіснування освіти. Багато предметів для вивчення знаходяться під егідою політичної освіти: вивчення проблем захисту довкілля, збереження миру, проблеми глобалізації, дослідження ролі жінки в суспільстві та інші. Ця нова ситуація викликає у багатьох людей потребу у розширеній чи переглянутій політичній освіті, освіті для глобальної демократії.

Це є актуальним і для полікультурного та полілінгвистичного українського суспільства. Політична освіта повинна приділяти увагу суспільним, культурним, природоохоронним та економічним питанням. Така освіта звертається до проблем прав людини, суспільної відповідальності та влади. Недостатньо мислити лише в межах спільноти. Треба також скеровувати увагу до потреб справедливого глобального суспільства. Тільки тоді ми будемо успішними та жити у системі успіху і благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gutmann Amy. Democratic Education / Amy Gutmann. – Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1987. – 321 p.
2. Spring Joel. American Education: An Introduction to Social and Political Aspects / Joel Spring . – New York: Longmann, 1991 – 277 p.

Єременко Олександр Михайлович (Одеса) – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Національний університет «Одеська юридична академія»

КАКОВО БЫТЬ ГЛОКОЙ КУЗДРОЙ. ПРАВИЛА КОНСТРУИРОВАНИЯ МИРОВ

Название нашей работы отсылает к двум широко известным дискурсам научного сообщества. Во-первых, это сконструированная Л. В. Щербой фраза, в которой вымышленные корни слов соединяются с суффиксами и окончаниями русского языка. Во-вторых, это статья Т. Нагеля «Какое быть летучей мышью?». Поэтому мы сразу обозначим отличие нашего подхода от подходов Л. Щербы и Э. Нагеля.

Л. В. Щерба сконструировал фразу о глокой куздре для того, чтобы показать принципиальную важность грамматических правил (включая синтаксические) для языка в целом. В частности, выдающийся советский лингвист хотел показать, что зная грамматическое значение суффиксов и окончаний, а также правила соединения слов в предложении, мы можем в некоторой степени понять семантику слов и предложения в целом [1, 489-491]. Щербу не интересовала сама по себе онтология мира, который описывало его предложение. Нас же будет интересовать, в первую очередь, онтология. Мы попытаемся перейти от лингвистической реальности к биологической и социальной реальности конструируемого мира. При этом, в рамках нашей конструкции принимается, что описанный нами мир есть самая настоящая объективная реальность.

Что касается Т. Нагеля, то упомянутая работа посвящена иной проблематике, нежели наша. Нагеля интересовала проблема самосознания, в частности, невозможность его редуцирования к мозгу. Также в его работе находим глубокий анализ сущности субъективности, в том числе, - невозможности выйти за границы своей субъективности в чужую [2]. Поэтому, по сути, наша статья не соприкасается с дискурсом Т. Нагеля. Единственное сходство заключается в парафразе названия.

Таким образом, *целью* нашей статьи будет обоснование принципиальной важности отношений и, так сказать, «правил» онтологии любого возможного мира. В этом смысле мир подобен языку: не только вещи диктуют, каким быть отношениям, но и отношения диктуют, каким быть вещам, причём по мере «насыщения» мира разнообразными сущими, вторая зависимость усиливается.

Итак, уважаемые коллеги, предлагаем Вам небольшой очерк из жизни куздр и бокров.

Глокая куздра штеко будланула бокра и курдючит бокрѐнка.

На основе сказанного мы можем нарисовать следующую картину.

Как известно, род куздр принадлежит к семейству кошачьих и подразделяется на два вида: *cuzdra maculates* (то есть, «куздра пятнистая») и *cuzdra virgatus* (то есть, «куздра полосатая»). Эпитет «глокая» для нас как зоологических систематиков не представляет интереса, поскольку, как известно, в языке селерисийцев «глокая» означает «яростная», «жестокая», «злая», наиболее точным переводом здесь будет «свирепая».

Наречие «штеко» с точки зрения биологической науки также несущественно, поскольку селерисийское «штеко» означает попросту «сильно», «мощно».

Но тот факт, что куздра не только будланула бокра, но и курдючит его детёныша, весьма важен для точной идентификации события. Если будлание как способ охоты практикуют все куздры, то курдючение свойственно только пятнистым. Как известно, будлание есть нападение из засады. (Ср. хрестоматийное: «О вемерий Зархел! Умбозо бримбел тебя регистый Фрибоз, будлаючи из Саривасты», - из «Эпоса об улланиусах»). Курдючение же есть своеобразное волочение своей жертвы, наподобие игры кошки с мышью. Только пятнистые куздры иногда курдючат свои жертвы перед тем, как съесть, особенно если жертва невелика по размерам.

Теперь обратимся к бокрам. Род бокров принадлежит к отряду грызунов. Бокры подразделяются на три вида: *bocg giganteus* (то есть, «бокр гигантский»), *bocg ordinaries* (то есть, «бокр обыкновенный») и *bocg piger* (то есть, «бокр ленивый»). На каких же именно

бокров напала наша куздра? Сразу же мы должны исключить бокров обыкновенных, поскольку ареал обитания пятнистых куздр ограничен отрогами Гелассийских гор, в то время как бокры обыкновенные обитают гораздо севернее, в районе Амбофагонских озёр и не наблюдаются южнее реки Нисемисии.

Следовательно, остаётся либо гигантский, либо ленивый бокр. Но гигантского мы, вне всякого сомнения, должны исключить, поскольку размеры этого грызуна делают его непосильной добычей для пятнистой куздры. Лишь более крупная полосатая куздра охотится на гигантского бокра, но полосатая куздра, как уже было отмечено, не курдючит.

Итак, получаем единственный вариант: в отрогах Гелассийских гор пятнистая куздра будланула ленивого бокра и курдючит его детёныша.

Кстати, по некоторым разночтениям мы можем установить время написания данного текста и даже – предположительно – автора. В первом фрагменте текста, открытом Л. В. Щербой, написано «будланула» и «курдючит»; во втором фрагменте, обнаруженном в библиотеке бенедиктинского монастыря св. Хорхе: «булданула» и «кудрячит». Следовательно, данный фрагмент написан на рубеже III-IV веков Эры Философских Мятелей, поскольку именно в этот период в селерисийском языке корень «будл» стал произноситься как «булд», а корень «курд» - как «кудр», что нашло отражение в изменении правил правописания.

Но установленная датировка приводит нас к ещё более смелому предположению. Вполне возможно, что автор данного текста не кто иной, как Эстануф Аркосянский – знаменитый естествоиспытатель того времени, автор фундаментального «Описания животных южной части Орзеума». Кстати, именно в тексте «Описания животных» мы находим варианты написания «будлануть» и «булдануть», «курдючить» и «кудрячить». Не исключено, что перед нами ещё один фрагмент не сохранившегося полностью шедевра Эстануфа Аркосянского.

(При написании данного эссе мы использовали работы О. П. Негрובה [3] и Ю. А. Песенко [4] по зоологической систематике).

Лингвистический аспект глокой куздры демонстрирует нам важность грамматики, в частности, окончаний. Как известно, Л. Щерба предлагал студентам осуществить грамматически разбор слов, из которых состоит предложение, а также произвести разбор по членам предложения. Действительно, это несложно сделать. «Куздра» - имя существительное, женского рода, единственного числа, первого склонения, именительный падеж. «Бокр» - имя существительное, мужского рода, единственного числа, одушевлённое, второго склонения, винительный падеж. «Будланула» - глагол, совершенного вида, переходный, первого спряжения, единственного числа, прошедшего времени, женского рода и т. д. Подлежащее – «куздра»; сказуемые – «будланула», «курдючит»; определение – «глокая» и т. д.

Исходя из грамматики и синтаксиса, мы можем в некотором приближении реконструировать, точнее, конструировать семантику. Слово «куздра» не может означать, скажем, «фиолетовая», хотя «глокая» - может. Слово «штеко» не может означать, скажем, «я», или «ты», или «ударил», хотя «будланула» может означать «ударила» и т. д.

Что мы наблюдаем в онтологии конструируемого мира?

Прежде всего, мы видим, что на первом этапе конструирования семантика имён задаёт семантику глаголов и прочих частей речи. Если «куздра» - хищник, то «бокр» не может быть хищником, он должен быть травоядным или всеядным. Но «куздра» не обязательно хищник, она может быть травоядным или всеядным, например, буйволицей или медведицей. Тогда «бокр» может быть кем угодно, в том числе хищником, например, волком или леопардом.

Здесь напрашивается возражение: почему, собственно, если «куздра» хищник, «бокр» не может быть хищником? Потому что в нашем мире хищники, как правило, не едят хищников. Но, во-первых, иногда едят. Во-вторых, здесь не обязательно описана сцена охоты. Это может быть схватка двух хищников, например, льва и гиены. В-третьих, - и это самое важное – *в нашем мире* хищники обычно не едят хищников. Но в мире, который мы

конструируем, эта закономерность не необходима. Следовательно, при конструировании семантики «глокой куздры» мы с самого начала должны определиться, какой именно мир мы создаём: подобный нашему или существенно иной.

Что у нас остаётся в сухом остатке относительно куздр и бокров? То, что они обитают в одном ареале, и то, что куздра может справиться с бокром. Может ли бокр справиться с куздрой? Маловероятно, но невероятно. Не исключено, что взрослый и крупный бокр может будлать и курдючить молодую и не очень крупную куздру ничуть не менее успешно, чем взрослая и матёрая куздра – любого бокра.

Таким образом, мы видим, что существительные задают семантику глаголов со значительной степенью неопределённости. Мы можем определённо говорить, что может делать воздействующий актер, но не можем с такой же уверенностью говорить, что может и чего не может делать претерпевающий актер. Куздры, несомненно, могут будлать и курдючить. Но могут ли это делать бокры? Вопрос остаётся открытым.

Второе правило. Семантика в некоторой степени задаётся грамматическими особенностями слов самих по себе. Например, «будланула» означает однократное и достаточно сильное действие, поскольку суффикс -ану(ть)- придаёт глаголу значение интенсивно-однократного действия. С другой стороны, «курдючить» означает длительное действие. Следовательно, «будлануть» не может означать нечто вроде «волочить» или «терзать», но может – нечто вроде «ударить» или «укусить». С другой стороны, «курдючить» не может означать «ударить» или «укусить», но может – «волочить» или «терзать». (Впрочем, «курдючит» может означать «бьёт» или «кусает», но это также глаголы длительного действия).

В лингвистической литературе бытует мнение, что грамматические особенности глаголов «бу(л)длануть» и «курд(р)ячить» определяют однозначное истолкование фразы Л. Щербы. Суффикс -ану(ть)- имеет значение однократного энергичного насильственного воздействия. Поскольку глагол «курдючить» связан с «будлануть» союзом «и», то логично предположить, что и он имеет значение насильственного воздействия на объект. Отсюда делается вывод, что не только «бокр» (вследствие винительного падежа), но и «куздра» является живым существом, поскольку только живые существа могут осуществлять насильственное целенаправленное действие, обозначаемое глаголами с суффиксом -ану(ть)- (типа «долбануть», «сadanуть», «хлестануть» и т. п.). [5].

Предложенная интерпретация фразы представляется нам спорной вследствие некоторой односторонности. Некоторые глаголы на -ану(ть)- могут обозначать и нецеленаправленное действие. Например, хлестануть и стегануть может порыв ветра; толкануть может автомобиль, случайно съехавший с ручного тормоза. В таком случае союз «и», объединяющий «будлануть» и «курдючить», окажется весьма зыбким основанием для однозначной оценки куздры как одушевлённого существа. Не говоря уже о том, что в метафорическом контексте множество глаголов на -ану(ть)- может быть приписано действиям неодушевлённых предметов.

Кстати, напомним, что сам Л. В. Щерба настаивал на одушевлённости именно бокра, но никак не куздры.

Наконец, третье, самое важное. В зависимости от того, как именно мы определились вначале относительно имён, у нас будет получаться в дальнейшем та или иная картина мира. И далее, в зависимости от того, как мы обрисовали «первичную картину мира», она будет развиваться и детализироваться в неких семантических «развилках». Причём в каждой ситуации развилки наш выбор будет детерминировать детализацию мира до следующей развилки.

Предположим, мы решили, что «куздра» будет хищником, а «бокр» травоядным. Тогда «глокая» вряд ли может быть «нежной», а «будлануть» и «курдючить» окажутся глаголами с агрессивной семантикой. Если мы решили, что «куздра» - разрушительное природное явление, наподобие бури или землетрясения, то «штеко» вряд ли может быть «ласково», а «будлануть» и «курдючить» окажутся глаголами с семантикой разрушения. Теперь, предположим, что «куздра» - нечто вроде кавалерийской сотни, тогда «бокр» может

быть либо пехотным батальоном, либо деревенским старостой, а «будлануть» и «курдючить», скорее всего, будут обозначать не просто агрессивные, но сознательные социальные действия. Впрочем, у нас создалось впечатление, что интерпретаторы фразы Л. Щербы тяготеют к агрессивному семантическому полю языка. Между тем, ничто не мешает нам представить мир, в котором «куздра» - это женщина, которая поцеловала мужа и ласкает ребёнка... Дальнейшие интерпретации предоставим фантазии читателей. Тогда и «глокая», и «штеко» вполне могут быть «ласково» и «нежно» либо наоборот, но во всяком случае, это будут лексемы из семантического поля нежности.

Впрочем, здесь мы должны будем частично признать правоту исследователей, настаивающих на однозначном толковании фразы [5]. Действительно ли суффикс -ану(ть)- с необходимостью обозначает энергичное и *насильственное* действие? Можно долбануть и садануть, но нельзя целовануть и ласкануть. Впрочем, возможны глаголы с нейтральной семантикой, например, «сказануть», «заглянуть». Во всяком случае, варианты с глаголами положительного и, так сказать, «приятного» действия отпадают. Агрессивное семантическое поле оказывается если не единственно возможным, то наиболее вероятным.

Верно. Тогда напрашивается, на наш взгляд, интересный и существенный вывод. Если мы хотим сконструировать мир, в котором «будлануть» и «курдючить» будут обозначать позитивно-приятные действия, а вся фраза в целом будет описывать, скажем, семейную сцену, тогда мы должны внести коррективы в Её Величество грамматику. Тогда мы должны будем постулировать, что в том русском языке, который описывает данный мир, суффикс -ану(ть)- может придавать глаголам как значение насильственности, так и значение, скажем, нежности. Следовательно, при конструировании мира не только грамматика может обуславливать онтологию, но и онтология – грамматику. Всё зависит от того, насколько отдалается создаваемый нами мир от того реального мира, в котором мы непосредственно находимся.

Если перед нами описание битвы, мы можем детализировать её в виде комбинации атак, засад, обороны редутов и прочих маневров. Но мы не можем детализировать в том смысле, что кавалерийская сотня поцеловала пехотный батальон. Впрочем, можем, если перед нами литературно-художественный дискурс, но тогда глаголы обретут метафорические коннотации. Если же перед нами исторический нарратив или служебное донесение, то «будлануть» и «курдючить» не могут означать «поцеловать» и «приласкать».

С другой стороны, если перед нами семейная сцена, то «будлануть» и «курдючить» не могут означать «атаковать» и «штурмовать». Но если эротическая сцена, то метафорические коннотации указанных глаголов возможны.

И то же самое – во всех последующих развилках конструируемого мира.

При этом мы видим, что если на начальном этапе конструирования онтологии субстантивность важнее глагольности, поскольку семантика существительных задаёт семантику глаголов и прочих частей речи, то на последующих этапах данная зависимость перестаёт работать, поскольку, по мере насыщения мира деталями, как семантика существительных может задавать семантику глаголов, так и семантика глаголов – семантику существительных и прочих частей речи. То есть, чем насыщеннее онтология, тем в большей мере возрастает роль глагольности по отношению к субстантивности.

В этом плане представляют интерес мысли такого мастера конструирования миров, как Н. Гудмен. Американский мыслитель является, так сказать, радикальным семиотическим номиналистом: он придаёт принципиальное значение не онтологии самой по себе, которая у него изначально проблематична, а способам описания миров. По его мнению, вселенная состоит скорее из способов описания, чем из миров [6, 120]. В таком мировоззрении эпистемологический статус истины несколько меркнет по сравнению со статусом правильности теории. Гудмен полагает, что не только относительно картин, но и относительно теорий следует говорить не столько об истинности или ложности, сколько о правильности или неправильности. Истина уступает по важности убедительности, компактности, полноте, информативности и организующей силе целостной системы [6, 136].

В ещё большей степени приоритет правильности приложим к оценке систем классификации: «... правильность классификации приложима к категориям или предикатам или к системам категорий и предикатов, которые не имеют никакого истинностного значения» [6, 243]. Мы отнесли куздру к семейству кошачьих, а бокра – к отряду грызунов. Вопрос : «истинно ли это?» - является в данной ситуации нерелевантным. В *нашем* мире *suzdra maculates* есть нечто вроде рыси, а *bocr piger* – нечто вроде бобра. Если кого-то это не устраивает, то пусть он сконструирует *свой собственный* мир, в котором куздра и бокр будут тем, чем ему угодно. «Аргумент, предложенный в пользу классификации, схемы, не мог бы быть аргументом в пользу её истины, так как она не имеет истинностного значения, но аргументом в пользу её эффективности в создании и понимании миров» [6, 245].

Но всё же, истинностное значение классификаций, равно как и суждений об отношениях между объектами в сконструированных мирах, нельзя полностью игнорировать. И нельзя сводить к нулю онтологию этих миров. Это может показаться парадоксальным, но чем более мы детализируем сконструированный мир, тем в большей степени он насыщается онтологичностью, которая начинает играть всё более определяющую роль, а следовательно, суждения об этих деталях всё более приобретают статус истинных или ложных. Чем в большей степени продвигается демиург сконструированного мира в онтологическом (на самом деле, разумеется, семиотическом) насыщении своего мира, тем менее он свободен, тем в большей степени онтология конструируемого мира диктует его творцу допустимые и недопустимые креативные и интерпретативные акты.

По мнению Н. Гудмена, множество правильных версий миров не стирает различия между правильными и неправильными версиями и не делает все правильные альтернативы одинаково хорошими. «Мы не считаем молекулы или поля элементами нашего повседневного мира, не объединяем помидоры, треугольники, пишущие машинки, тиранов и торнадо в один вид, а физик не включает перечисленные выше предметы и события в число элементарных частиц» [6, 138].

Но почему, собственно говоря, мы не можем осуществить столь своеобразных объединений? Почему они будут неправильными? Если в мире А. Вознесенского есть треугольная груша, почему бы там не быть треугольным помидором? В новелле Ф. Кафки «В исправительной колонии» пыточная машина является в некотором смысле самостоятельным субъектом карающего правосудия. В вариантах подобного мира пишущая машинка (или, скажем, клавиатура компьютера) могла бы быть разновидностью тирана.

По нашему мнению, недопустимость описанной Гудменом классификации двоякая. Во-первых, объединение треугольников и помидоров, тиранов и пишущих машинок в один вид слишком нарушает законы нашего мира, слишком далеко уводит нас от привычной онтологической реальности. Это, разумеется, слабый аргумент, он будет с лёгкостью отвергнут конструктором миров, обладающим изощрённой фантазией.

Второй аргумент является более сильным. Если попытаться осуществить классификацию, так сказать, согласно полному списку Гудмена, то есть объединить не просто помидоры с треугольниками или пишущие машинки с тиранами, но объединить все эти элементы, присовокупив ещё и торнадо, да к тому же помыслить все эти объекты как разновидности элементарных частиц, то, скорее всего, демиург с самой изощрённой фантазией потерпит фиаско. Ему придётся слишком многое обосновывать, слишком многое согласовывать. Какой бы мир мы не захотели сконструировать, он не может быть абсолютно хаотичным, не может быть так, что в нём совершенно нет никаких необходимых связей. «Готовность принимать бесчисленные альтернативные истинные и правильные версии миров означает не то, что всё возможно, что небылицы так же хороши, как быль, что истина больше не отличается от лжи, но только то, что истина должна пониматься иначе, нежели соответствие некоему готовому миру. Хотя мы делаем миры, делая их версии, всё же складывая символы наугад, мы преуспеем в создании мира не в большей степени, чем плотник, который делает стул, произвольно скрепляя куски дерева» [6, 209].

На основе вышеизложенного можно сделать следующие *выводы*. Не только грамматика требует от нас некой определённости в понимании глокой куздры и бокра. Не

меньшей определённости требует от нас и онтология создаваемого мира, причём, «чем дальше в лес, тем больше онтологии».

Мы полагаем, что такое положение дел обусловлено некоторыми существенными характеристиками возможного как особой сферы бытия. Не только конкретная, но и абстрактная возможность не есть нечто аморфное, - и та и другая внутри себя структурированы. Когда мы говорим «возможные миры», это не означает «какие угодно миры». Как ни парадоксально, но не всё возможно в сфере возможного. Может быть мир, в котором, если мы сказали А, не обязательно говорить Б. Но не может быть мира, в котором вообще нет ничего обязательного.

Наиболее рискованным выводом из наших рассуждений будет вывод о недопустимости приписывания Богу атрибута всемогущества. Всё же, мы будем настаивать на этом выводе. Понятие всемогущества внутренне противоречиво. По нашему мнению, ни одно сущее не может быть всемогущим в полном смысле слова. Любой мир обладает определённой обязывающей силой по отношению к своему творцу. Каким бы ни был Демиург, он должен будет, так или иначе, соотносываться с создаваемым им миром. Он должен будет уподобиться скорее плотнику, чем фокуснику.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Успенский Л. В. Слово о словах. Очерки о языке. – М.: Аванта+, 2008. - 544 с.
2. Нагель Т. Каково быть летучей мышью? – Режим доступа: <https://www.rulit.me/books/kakovo-byt-letuchej-myshyu-read-260128-1.html> .
3. Негрбов О. П. Краткий справочник по зоологической систематике. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1988. – 112 с.
4. Песенко Ю. А. Методологический анализ систематики. 1. Постановка проблемы, основные таксономические школы. // Принципы и методы зоологической систематики. Труды Зоологического института АН СССР. Т. 206. – Л., 1989. – 233 с. – С. 8-119.
5. «Куздра», «бок», «бокрёнок», «глокая». –Режим доступа: https://www.e-reading.club/chapter.php/97382/30/Kondratov_-_Zvuki_i_znaki.html .
6. Гудмен Н. Способы создания миров / Н. Гудмен. Способы создания миров / Пер. с англ. А. Л. Никифорова, Е. Е. Ледникова, М. В. Лебедева, Т. А. Дмитриева. – М.: Идея-Пресс, Логос, Практикс, 2001. – 376 с. – С. 115-256.

Секція 1

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Гансова Емма Августівна (Одеса) – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

СОСТОЯНИЯ ОБЩЕСТВА В КАТОГОРИЯХ «КРИЗИС, СТАБИЛЬНОСТЬ, РАЗВИТИЕ»

В современной Украине мы можем найти элементы различных моделей общества – частично либеральной, частично консервативной и частично социал-демократической. Целью статьи является обнаружить и показать эти особенности.

Характеристика состояния общества является результатом социальной политики государства. Если в доперестроечный период государство брало на себя удовлетворение основных потребностей граждан, то в настоящее время, в связи с появлением частного

предпринимательства, относительной независимости личности от государства возрастает разнообразие потребностей, часть которых индивид должен удовлетворять самостоятельно, опираясь на расширение сферы деятельности, на совмещение различных ее видов. Однако, государство, негосударственные организации должны создавать условия для частной инициативы. Данные условия должны носить политический, экономический, правовой характер.

Социальная политика - это деятельность государства в сфере социальных отношений. Социальные отношения в отличие от экономических предполагают отношения дифференциации – экономической, культурной, национальной, гендерной, возрастной.

В Западной Европе и в США сформировались два вида социальной политики. Они отличаются своими ценностными предпочтениями. Так, «Государство всеобщего благосостояния» придерживается следующих принципов социальной политики:

1) все население, независимо от материального статуса, должно быть социально защищено; 2) целью государства является высокий уровень потребления населения; 3) главным источником достижения этих целей должно быть перераспределение доходов.

Теория «социального государства» нашла сегодня широкое применение в практике большинства европейских государств и США. Экономической основой данного типа государства являются частная собственность и свободный рынок. Государство, рынок, семья, неприбыльные организации при условии минимального перераспределения обеспечивают социальную справедливость

Социальное управление, как составляющая социальной политики, предполагает наличие государственной стратегии социальной политики, предполагающую реализацию Конституции, наличие законов, которые реализуют органы местного самоуправления. Категории «человеческий капитал» и «социальный капитал» являются важными составляющими социальной политики.

Первая категория предполагает ВВП, уровень образования, здравоохранения. «Социальный капитал» - это показатель, обозначающий уровень массового участия граждан в политических мероприятиях и выборах, массовых акциях протеста или поддержки.

Социальный капитал – это отношения между людьми, моральные и правовые основания этих отношений. На практике он образуется в результате согласования и принятия общественным сознанием моральных и правовых норм. Главным механизмом его формирования является процесс идентификации индивида с соответствующими общностями - малыми и большими группами (классами, нациями, трудовыми коллективами, семьями и т.д.)

Социальная политика имеет политико-правовое содержание. Состояние общества - кризис, стабильность или развитие, - имеет определенные показатели. По своему содержанию они являются социально-экономическими.

В практике управления распространенным стало понятие «Индекс человеческого развития». Три главных элемента входят в его структуру – ВВП, показатели здравоохранения и образования.

Помимо указанных трех компонентов, сюда включают демографический показатель (данные статистики относительно рождаемости и смертности), показатели материального положения населения, уровня безработицы, условий жизни, социальной среды (в частности, криминогенной ситуации), состояние экологии и размер финансирования социальной сферы.

Международные экономические и социально-экономические показатели выглядят следующим образом. В условиях кризиса показатель ВВП представляет собой (-20 %), уровень инфляции – 50 %, безработица – 22% трудоспособного населения и минимальная заработная плата - 50 % прожиточного минимума.

В ситуации стабильности прекращается спад производства. Нулевой индекс свидетельствует о том, что в текущем году было произведено продукции столько же сколько в предыдущем. Инфляция снизилась до 30%, безработица составила 10 % трудоспособного населения, минимальная заработная плата достигла 80% прожиточного минимума.

На стадії розвитку ежегодний ріст виробництва становить 10%, інфляція знаходиться на рівні 5 %, безробіття також становить 5%, мінімальна зароботна плата відповідає прожиточному мінімуму.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Конституція України.- К.,1997
2. Held D The Development of Liberal Democracy.-Stanford –р.74
3. Ginsburg N. Divisions of Welfare –London- 1993.- р21
4. Пилипенко В. Соціальна регуляція трудового поведіння.- К.1993
5. ПРООН. Регіональний звіт з людського розвитку. - Братислава. РБЄС. 2002
6. Гансова Е. Соціальна політика та соціальна робота. - Одеса, 2005

Гедікова Наталія Пилипівна (Одеса) – доктор політичних наук, професор кафедри політичних наук та права Університету Ушинського.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі цінності, «виконуючи роль соціально-нормативного регулятора суспільного життя і поведінки людей» [1, с. 743], забезпечують консолідацію суспільства, творять спільноту, формують смислові центри національної свідомості, формують і зберігають унікальну національну самосвідомість, визначають сенс і зміст національного, суспільного і державного розвитку.

Проблема соціокультурних ціннісних пріоритетів для українського суспільства завжди була актуальною, але після Революції гідності і тих подій, які послідували за нею, вона набула особливого значення, оскільки суспільно значимі події привели до істотних змін у суспільній свідомості і, зокрема, у її нормативно-ціннісній структурі. Це було обумовлено тим, що суспільство вимагало чітких орієнтирів для подальшого розвитку, «на порядок денний постало не просто питання про ступінь згуртованості суспільства, а про його крайню межу існування – здатність зберегтися і відтворити свою цілісність» [2, с. 15].

Як відомо, суспільна свідомість базується на принаймні двох типах систем цінностей: традиційній та новій, останню науковці ще визначають як «сучасну», «інноваційну» або «постмодерну».

Оперуючи термінами традиційні цінності та нові цінності, спробуємо пояснити їх значення. Під традиційними цінностями ми розуміємо категорію, яка включає повагу і прийняття звичаїв, зразків норм та ідей, що витікають з національної культури і релігійної віри і передаються від покоління до покоління, усталено повторюються і відтворюються.

Наповнення певним сенсом змісту загально визнаних традиційних цінностей українського суспільства обумовлено історично сформованим менталітетом, національно-культурними, духовними традиціями, національною самобутністю, світоглядними основами, власною ідентичністю тощо.

Основними традиційними цінностями, які становлять ціннісну основу українського суспільства є національна культура, історичні традиції, сімейні цінності.

У системі традиційних цінностей базовими цінностями є так звані головні цінності, а саме: «свобода», «справедливість» і «солідарність».

Щодо розуміння нових цінностей, то це ті цінності, які мають пріоритетну функціональність за відповідних обставин.

На даний період часу на поширення та утвердження нової системи цінностей в сучасному українському суспільстві вплинула зміна його загальнозначимих потреб й інтересів, що обумовлені певними духовними і моральними засадами, які сформувалися на основі нового бачення світу, стрімким розвитком новітніх технологій, упровадженням

інноваційних моделей розвитку економіки, цивілізаційним вибором розвитку, викликами новітнього процесу українського державотворення та іншими.

До нових соціокультурних цінностей сучасного українського суспільства належать базові людиноцентричні європейські (людська гідність, права і свободи людини та нації, демократія, верховенство закону, толерантність, соціальна рівність тощо), самовираження (високі оцінки особистості, свобода, права людини, матеріальні блага, успіх, гендерна рівність та ін.), самореалізації (якісні знання, творчість, компетенція, професійне зростання й успішність, відповідальність за умови суспільної і особистої значущості поведінки та діяльності тощо), виживання, у т.ч. прагнення до безпеки (економічна та фізична безпека, матеріальний добробут та ін.), національно-державні (Соборність, євроінтеграція, державна незалежність, демократичний розвиток країни тощо).

Отже, базовими цінностями сучасного українського суспільства також є вище зазначені так звані головні цінності, які доповнюються ще такою цінністю як «відповідальність».

Переосмислення значення традиційних цінностей і нових цінностей призводить до усвідомлення вельми важливого факту, що домінантні традиційні не відходять у минуле, а співіснують разом з новими.

Трансформаційні процеси в суспільстві завжди пов'язані зі змінами ціннісної парадигми, переосмисленням традиційних цінностей або заміною їх на нові. При цьому «змінюються не так вони самі, як їхня інтерпретація» [3], вони мають властивість збагачуватися, відроджуватися в нових формах. Це обумовлено тим, що «цінності є не абсолютними, а відносними й, до того ж, конкретно-історичними: кожна доба пропонує свій варіант їхнього трактування» [3].

Отже, соціокультурні ціннісні пріоритети сучасного українського суспільства, як індикатори соціального розвитку, виконують функції соціальної інтеграції, консолідації суспільства, мотивації руху вперед. Вони є національною платформою поступального розвитку соціуму, важливим інструментом розвитку нації, суспільства і держави.

За останні роки розвитку України, як під впливом зовнішньої дії з боку стратегічних партнерів по розвитку, так і під внутрішнім впливом з боку громадянського суспільства, стало зрозуміло, що українці достатньо чітко усвідомлюють власні цінності, визначають пріоритети власної країни, готові до дії на захист своїх прав, свобод та демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афонін Е. (2015) Цінності етнічні. Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації. За наук. ред. д-ра політ. н. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.], 2-ге видання, стереотипне. Львів: «Новий Світ – 2000», 742–743.
2. Злобіна О. Г., Шульга М. О., Бевзенко Л. Д. та ін. (2016) Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму. За наук. ред. О. Г. Злобіної. Київ: Інститут соціології НАН України, 276 с.
3. Рудяков П. М. (2019) Як не заблукати у «трьох соснах»: цінності – норми – практики. Еволюція цінностей в умовах глобалізації: Міжнародна наукова конференція. Київ, Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4258:viniknennya-novikh-ta-transformatsya-traditsijnikh-tsinnostej-v-umovakh-globalizatsiji-oglyad-mizhnarodnoji-naukovoji-konferentsiji-evolyutsiya-tsinnostej-v-umovakh-globalizatsiji-16-kvitnya-2019-r&catid=8&Itemid=350

Добролюбська Юлія Андріївна (Одеса) - доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та методології науки Університету Ушинського

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Поняття книжкової культури традиційно використовується для характеристики явищ і процесів, пов'язаних з роллю книги у розвитку культури, досягненнями книжкової справи, різними аспектами побутування книги в суспільстві.

У рамках традиційної книжкової культури книга як універсальний компонент культури, символ духовних і матеріальних можливостей людини, джерело знань і прогресу, найважливіший засіб і суб'єкт комунікації залишається незмінним об'єктом досліджень у царині книгознавства.

Різноманіття проблем, пов'язаних з книгою та її місцем в інформаційному глобалізованому середовищі, системність та поліфункціональність книжкової справи, вимоги до якості і конкурентоспроможності книжкових видань актуалізували поняття «книжкова культура» як в історичному, так і теоретико-методологічному сенсах. З розвитком інформаційних технологій книгознавча проблематика потребує розширення, а майбутнє традиційної книги виглядає як конвергенція основних комунікаційних культур (усної, книжкової, електронної) за умови їх впливу та взаємозбагачення, що вписується у загальну тенденцію наукового процесу і виражається у зміні парадигм, міждисциплінарності, виході на метанауковий рівень.

Необхідність взаємодії книжкової та інформаційної культури спонукає до актуалізації та розширення ареалу досліджень.

У цьому контексті можна погодитися з думкою В. Маркової про необхідність розширення рамок книгознавчого дискурсу, якщо розглядати книгу як соціально-комунікаційне явище [8, с. 12]. Обстоюючи важливість інтегрування книгознавства у міждисциплінарне середовище в процесі дослідження соціально-комунікаційної природи книги, дослідниця наголошує, що авторський текст завжди перебуває у «спілкуванні» з культурно-історичним контекстом, а тому може набувати ознак моделі культури того чи іншого періоду. Ще більше цей «культурологічний» контур обрамлює книгу як матеріальний предмет, що «вступає» у спілкування з культурно-історичним контекстом, побутуючи в ньому і виконуючи притаманні йому функції.

Сьогодні можна говорити про книжкову культуру як синтез духовної культури і мистецтва, як продукт духовної культури і духовного виробництва, матеріальної культури і матеріального виробництва, як складова культурного потенціалу суспільства. Відтак термін «книжкова культура» значно ширший поняття «культура книги», оскільки характеризує стан суспільства, його культури, духовності, інтелектуального потенціалу, соціальні умови і рівень технологічного розвитку [3, с. 22].

В умовах інформаційного глобалізованого простору книжкова культура як поняття і явище перебуває на стадії активної модернізації і трансформації сенсів. Але, навіть якщо йдеться про зміну культурної, «не книгоцентричної» парадигми, не можна нівелювати ролі друкованої книги. В цьому сенсі дослідження з історії книжкової культури залишаються і надалі актуальними.

Попри дискусії і наявність різних поглядів на інформаційну і книжкову культуру в рамках перехідного періоду, можна виявити основу конструктивного співробітництва наукового товариства, фахівців у сфері освіти, комп'ютерних технологій, книжкової індустрії – це грамотність і читання. До речі, характеризуючи книжкову культуру як систему В. Васильєв, окрім духовних, інтелектуальних, соціальних складових додає і рівень технічного розвитку, тобто книжкова культура з багатою історичною спадщиною впевнено вписується в сучасний інформаційний простір [5].

Неприйняття електронних різновидів книги поступово трансформується в усвідомлення нових реалій і визнання за електронною книгою права на повноцінне

функціонування в інформаційному суспільстві. Свого часу продуктивну тезу про взаємодію традиційної і електронної книги висловила А. Беловіцкая: книгу разом з читачем без втрат, а з нарощеними можливостями інтегрувати у нові інформаційні технології і кіберпростір при повноцінному функціонуванні електронної книги [2, с. 217].

Ще чіткіше майбутнє соціальної комунікації як взаємовплив і взаємозбагачення традиційної і електронної комунікації означає В. Маркова. На її думку, електронна комунікація поступово посідатиме провідне місце, але цінності книжкової комунікації справлятимуть вплив на неї. Традиційна ж книга співіснуватиме з електронними виданнями, бо це різні за своєю природою засоби комунікації [8, с. 22].

Попри намагання збалансувати позиції традиційної і електронної книги в сучасній інформаційній культурі, виклики залишаються і спонукають до серйозних дискусій. Сьогодні книга не просто «вбудовується» у динамічну систему масових комунікацій. Вона, на догоду моді, зовнішнім ефектам та інстинктам стає елементом масмедійної культури, змінюючи характер і сенс читання; мова нерідко йде про кризу, «дисфункцію читання», вторинну неграмотність. Деякі вчені переконані, що віртуалізація читання, посилення комп'ютерної орієнтації в інформаційній культурі таїть серйозні небезпеки, а тому дослідження книги як основного провідника і носія культури, як засобу міжкультурної комунікації потребують поглиблення та оновлення. Адже культура суспільства формується передусім духовними цінностями і соціокультурними практиками, які під впливом нових технологій змінюють сутність і функції. Тому підтримка і стимулювання читацької активності, акцентування уваги на важливості проблеми читання, популяризація книги та читання, особливо в молодіжному середовищі, – нагальна потреба інформаційної безпеки України [1; 4; 6; 7].

Загалом в ареалі книжкової культури можна умовно виокремити дві сфери діяльності: перша стосується книготворення; друга – забезпечення функціонування і використання книги в читацькому, ширше – користувацькому середовищі.

Тому серед основних складників бібліокультури як цілісного явища, що відображає ступінь розвитку і рівень досконалості книжкової справи та є важливим виявом культурного, інтелектуального, технологічного потенціалу суспільства, можна виокремити видавничу, поліграфічну, комунікаційну (маркетингову) і читацьку. Кожний елемент має свою історію, теорію і методологію, що вписується в проблематику книгознавства як системної науки про книгу та книжкову справу, але основний критерій приналежності до книжкової культури визначається родовим змістом поняття «культура» – як ступінь досконалості, добротності, довершеності книжкового видання.

Синкретична природа книги, динаміка її функцій, формування глобального комунікаційного простору, що справляє вплив на всі сторони життя суспільства і особистості, зумовлюють зміни в інтерпретації базових понять та появу нових.

Плідне поле для конструктивного міждисциплінарного діалогу сформувалося і навколо книжкової культури як важливої наукової категорії, пов'язаної з книгою та усіма процесами, що відбуваються з нею в часі і просторі. Основні розуміння категорії «книжкова культура» ґрунтуються на різних аспектах тлумачення феномена книги – соціальному, історичному, технологічному, культурологічному і, що для нас принципово важливо – загальнокнигознавчому, що передбачає всебічне вивчення книги як категорії, і книжкового видання як форми існування книги у книжковій справі.

Не лише книгознавці, а й філософи, культурологи, педагоги, соціологи, філологи намагаються спрогнозувати вектори розвитку книжкової культури, дискутують стосовно її предметного наповнення, складу, структури. Сучасна книга перестає бути самодостатнім об'єктом досліджень у традиційному розумінні, а інтегрується у міждисциплінарний діалог.

Знецінюється її вагомість і унікальність як соціокультурного феномена; інформаційні мережі і автоматизовані видавничі платформи дають змогу будь-кому претендувати на статус письменника, видозмінюють маркетингові можливості, урізноманітнюють форми і методи доведення книги до споживача, суттєво трансформують читацькі практики. Але якщо розуміти книжкову культуру широко – як створення, видання, розповсюдження і

функціонування творів літератури у будь-яких формах і на будь-яких носіях, то прогноз виглядає оптимістично: книжкова культура зможе трансформуватися в інформаційну культуру, зберігши свої універсальні можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоник О. В. Культура читання як фундамент інформаційної культури особистості / О. В. Антоник // Національна книжкова та рукописна культура: історія, методологія, джерельна база : матеріали Міжнар. наук. конференції (Львів, 29–30 квіт. 2009 р.). – Львів : ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2009. – С. 8–12.
2. Беловицкая А. А. Информация и книга / А. А. Беловицкая // Наука о книге. Традиции и инновации : материалы Двенадцатой междунар. конф. по проблемам книговедения (Москва, 28–30 апр. 2009 г.). – М., 2009. – Ч. I. – С. 215–219.
3. Васильев В. И. История книжной культуры: теоретико-методологические аспекты / Владимир Иванович Васильев. – Москва : Наука, 2004. – 112 с.
4. Грипич С. Книжкова культура в контексті духовної / С. Грипич // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 1. – С. 43–47.
5. Книжкова та рукописна культура : історія, методологія, джерельна база: тези доповідей і повідомлень : міжнар. наукова конференція (Львів, 17–18 трав. 2012 р.). – Львів, 2012. – 168 с.
6. Ленский Б. В. Перспективы развития книжной культуры в информационном обществе / Б. В. Ленский // Книга : исследования и материалы. – Москва, 2011. Сб. 94/1. – С. 17–18.
7. Лютов С. Н. Книжная культура и информационная культура : соотношение понятий и проблемы взаимовлияния / С. Н. Лютов // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – Киев, 2013. – Вып. 11. – С. 225–236.
8. Маркова В. А. Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє / Вікторія Анатоліївна Маркова. – Харків : ХДАК, 2010. – 251 с.

Добролюбський Андрій Олегович – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Університету Ушинського

ПРАВЫ ЖИТЕЛЕЙ ПОНТА ЭВКСИНСКОГО: ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЙ КОНТЕКСТ

При изучении населения «местности, занимаемой Одессой» (*выражение проф. Ф.К.Бруна*) в VII–III веках до н. э., в рамках историко-культурного подхода требуется применение соответствующих теоретических приемов и методики. В традиционной историко-археологической и культурологической литературе при рассмотрении сюжетов, связанных с исследованием тех или иных исторических народов, принято соотносить имеющиеся о них сведения письменных источников с археологическими сведениями. Естественно, с обзором имеющейся историографии вопроса. Не станем особо отклоняться от этой отработанной и респектабельной методики.

В рассматриваемых здесь сюжетах речь идет о нравах и ароматах эпохи. А дать читателю почувствовать натуральный дух и аромат эпохи — подлинное достижение для ученого-гуманитария.

Следует себе отдавать отчет, что Гомер, Гесиод, да и Геродот, говоря о народах, населявших территории Северо-Западного Понта, описывали их мир в своих, а не в наших сегодняшних представлениях. А приводит свои представления в адекватные изучаемому времени и эпохе — это уже наши трудности. Ведь те же киммерийцы (они же галактофаги), алазоны, каллипиды, гарпии, андрофаги и многие другие вполне могут восприниматься как

«загробное», так, в равной мере, и реальное население страны «вечного мрака». Эта мысль отнюдь не нова, но, при отсутствии иных данных, современные историки древности их всегда воспринимают произвольно: хотят, считают эти народы историческими, а не хотят — не считают. А археологи пытаются соотнести их с реальными археологическими памятниками. Но почему-то памятников киммерийцев известно сколько угодно, а, допустим, гарпий, или андрофагов (людоедов) нет совсем. Хотя в любом источниковедческом смысле они имеют равные права на реальную историчность. Тем более общеизвестно, что киммерийцы и те же скифы вовсе не гнушались человечиною и предавались каннибализму с немалым удовольствием. Так, в обычаях гипербореев было попросту съедать не только врагов и соперников, но и всех своих родственников по достижении ими 60 лет — пенсионного возраста.

Если представить себе территории вокруг Одесского залива во времена греческой колонизации, то они были обиталищем, или «царством» гарпий. Эти гарпии отличались, прежде всего, своей редкостной зловонностью. Эти же гарпии, судя по карте Птолемея, и размещались в самых зловонных местах причерноморского побережья — в устьях нынешних лиманов — от Дуная до Буга. Из них едва ли не самым зловонным (хотя одновременно и лечебным) является Куяльницкий лиман у Жеваховой горы. Затхлые и сероводородные запахи здесь, как известно, повсеместны. Во все времена. Они побуждают к мыслям о смерти и бренности бытия. И, конечно же, такие места священны.

И действительно, когда Одиссей пересек Океан и достиг его крайнего предела, то там он увидел «народ и город киммерийских мужей, которые окутаны влагой и тучами». В эту страну никогда не заглядывает солнце, ее несчастные обитатели живут в постоянном мраке. А мрак — это царство Келайно — одной из гарпий. Значит, он попал в царство Гарпий. А возможно, и в город Гарпис. Очевидно, именно они испускают вокруг себя упомянутые сероводородные и гнилостно-болотные запахи.

С гарпиями, которых Клавдий Птолемей поместил в приморской части междуречья Днестра и Днепра, невозможно однозначно связать какие-либо археологические памятники. Хотя известны попытки соотнести их (видимо, по мнимому созвучию) с фракийскими памятниками карпо-даков в Восточном Прикарпатье, которые уходят своими корнями в культуру Латен. Оставим эту попытку без комментариев.

Зато с местами проживания гарпий, которые прославились не только своим исключительным зловонием, но и крайне дурным нравом, можно вполне определенно и обоснованно связывать многочисленные природные объекты, отличающиеся своим подобным же «зловонием»: сероводородные лиманы, источники с крайне неприятным запахом, гнилостный смрад приднестровских и приднепровских плавней — иными словами, всю приморскую часть вокруг нынешней Одессы. Именно здесь они размещены на Карте Европейской Сарматии Клавдия Птолемея. Правда, ни Птолемей, ни многие другие картографы, специально не отмечают здешнего «тяжелого духа». Зато он отмечен в подобной местности в Приазовье. Так, Гераклид Понтийский в IV веке до н. э. сообщает, что около Меотиды (Азовское море) есть озеро с таким дурным запахом, что его не могут даже перелететь птицы. Видимо, это известное «гнилое» озеро Сиваш (цит. по: [1, 133]). Впрочем, есть мнение, что птицы и не желают перелетать эти места — там идеальные гнездовья.

Дополнительные, не слишком чарующие обоняние, вкус и ароматы, придавал этой местности источник Эксампай (*Exampheus fons*, Ἐξάμπτῆος), отвратительную воду которого специально отмечает Геродот. Здесь, к западу от «торжища Борисфенитов», по реке Гипанису, он помещает племя каллипидов. Там же граничат владения каллипидов и алазонов, а Тирас и Гипанис сближают свои течения, Гипанис принимает горький источник Эксампай (Мертвовод или, возможно, Черный Ташлык) [2, 5].

В «Хорографии» Помпония Мелы рассказывается, что Гипанис «рождается из большого болота, которое местные жители называют его матерью... недалеко от моря принимает он из малого ручья по прозванию Эксампай настолько горькие воды, что и сам, начиная отсюда, течет на себя непохожий и не сладкий». Однако и до Помпония Мелы в сочинении знаменитого архитектора и механика Витрувия (I в. до н. э.) «Об архитектуре»

имеются сведения, что река Гипанис, приняв в себя маленький ручеек, стала горькой на вкус. Витрувий сообщает и о причине такого явления; он говорит, что ручеек протекает по земле, богатой жилами «сандараки», отчего вода становится горькой.

Слово «гарпия», как известно, стало нарицательным. В седьмом круге дантовского ада гарпии едят на листьях колючего кустарника, в которые воплотились после смерти души самоубийц. Только страдая от кровоточащих ран, причиняемых этими тварями, которые оскверняют все, к чему прикасаются, грешники могут получить искупление своих поступков.

Помимо гарпий, в районе нынешней Одессы в античные времена известны также некие **каллипиды** («Καλλιπίδα»).

Этимология имени «каллипидов», как и «энареев», совершенно неясна. По Геродоту, они обитают в низовьях Гипаниса, Здесь были сосредоточены скифские святыни и культовые центры. При этом, указание Геродота на факт занятия каллипидов земледелием несколько не опровергает толкования их как жречества.

Аристотель полагает, что она была распространена среди скифских царей. Климент Александрийский называет легендарного царевича Анахарсиса «как человека, который сам сделался женоподобным в Элладе и стал учителем женской болезни для прочих скифов». Известно, что Анахарсис совершил обряд самооскопления в честь Кибелы и был за это убит — «за чужеземные свои установления и сношения с эллинами». Ибо обряды в честь Кибелы предусматривают обязательное самооскопление, во всяком случае, для тех, кто собирается стать ее жрецом (см. подробнее очерк «Чары Диониса»).

Сам Анахарсис (греч.: Ἀναχάρσις — небесный глас) (жил около 605–545 гг.) был сыном скифского царя Гнура, братом царя Савлия и Кадуита. Он прибыл во времена Солона в Афины, где подружился с самим Солоном и с другим знатным скифом Токсаром, который был известен в Афинах как врач и мудрец, позже путешествовал по другим греческим городам. Бывал у лидийского царя Креза, которого персы считали своим советником по Скифии.

Анахарсис прославился как мудрец, философ и сторонник умеренности во всем, его причисляли к семи мудрецам и ему приписывались многие разумные изречения и изобретения. Письма, носящие его имя, позднего происхождения (датируются III веком до нашей эры) и отражают позиции близких Анахарсису стоиков. По легенде, Анахарсис изобрел якорь, усовершенствованные гончарный круг и парус.

Подводя некоторые итоги нашему исследованию, можно отметить, что территория, омываемая Понтом Эвксинским, была населена исторически самыми разными народами и исторически является многонациональной и полилингвистической.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Щукин М. Б. , Машина времени и лопата / М. Б. Щукин. – Кишинев: Штиинца, 1991. – 248 с.
2. Карышковский П. О. Древний город Тира / П. О. Карышковский, И.Б.Клейман. – Киев: Наукова думка, 1985. – 160 с.

*Зеленько-Розумівський Іван-Зореслав Іванович (Кропивницький) – магістр АДМ-18 м, Центральноукраїнський національний технічний університет,
Скловський Ігор Зіновійович (Кропивницький) - доктор філософських наук, професор кафедри суспільних, інформації та архівної справи наук, Центральноукраїнський національний технічний університет*

ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ПОЛІТИКУМУ В РУСЛІ СОФОКРАТІЇ (ІЗ ДОСВІДУ ВІДТВОРЕННЯ ЦИВІЛІЗОВАНОГО ПАТРІОТИЗМУ В УКРАЇНІ)

У сучасному світі освіта – один з головних чинників упровадження в життя людини ідеї софократії (мудра влада). З набуттям гуманітарної освіти людина набуває філософських

знань, умінь, навичок необхідних для якісного реформування галузі громадської діяльності. В Україні політична система безперервно розвивається, але для неї характерний стихійний розвиток, постійне відновлення влади в інтересах окремих олігархічних груп, – що заважає втіленню нових ідей соціально-політичного саморозвитку. І одним з актуальних питань, які потрібно перманентно вирішувати була, є і буде – проблема соціально-психологічної адаптації студентів до навчання у вищих навчальних закладах.

Концепт «софократія» автор почав розробляти з кінця 90-х років ХХст. Протягом майже 20 років концепт «софократія» розповсюджувався у формі публічного обговорення на різного роду державно-освітніх і громадсько-політичних форумах, до яких була довіра на ту пору, серед патріотичної молоді. Автор неодноразово виступав з пропозицією детального розгляду цього питання в наукових і політичних колах.

Софократія дає громадську відповідь на пролблему оптимального реформування українського політикуму: громада повинна дати відповідь на три сакраментальні питання: Що? Хто? Як? Що відбувається? Війна у гібридній формі, корупція, системна криза, занепад моральних принципів, загострення політичних, економічних, соціальних протиріч у суспільстві. Хто винуватий? Політикум, котрий майже не помічає деструктивної ролі фінансово-промислових груп. Олігархія – драйвер корупції і системної суспільної кризи. Чи можна і в якій формі усунути олігархію? За даної політичної системи – Ні! Ніяка з існуючих в Україні інституцій не дозволяє радикально подолати «тіньову владу олігархів», а без цього неможливо ліквідувати феномен корупції, оскільки вона вдало долається не через формальне існування антикорупційних органів, а через перебудову патріотично-солідарного суспільства за межами олігархічного консенсусу.

На рубежі ХХ-ХХІ ст. пострадянський політикум в Україні створює «тіньову владу олігархів» і відносно ситуативне відтворення олігархічного консенсусу. За Януковича, котрий ввів у державну структуру донецько-олігархічний клан, була спровокована «гібридна війна». Завдячуючи мобілізації патріотично-демократичних сил хоча й змінилася конфігурація політичних гравців, однак збереглась «тіньова влада» олігархічних кланів, в консенсусі з проімперськими силами.

На виборах 2019 року переміг електорат, котрий сподівається на менеджерів, котрі почнуть процес руйнування проімперського консенсусу на користь європейської інтеграції України. Софократія розглядає діяльність політичного менеджменту у дусі цивілізованого патріотизму, бо європейське мислення позбавлено типу проімперської ідентичності. Ефективний менеджер з точки зору софократії завжди на перший план ставить національні інтереси країни, але країна – це не корпорація, тут діяльність не зводиться лише до конкуренції і прибутку. Країна потребує солідарності, осмисленої стратегічної комунікації, соціальних інновацій, орієнтації на моральних авторитетів, створювання нових смислів і позитивної перспективи розвитку.

Ймовірність збереження України без осмислення концепту «софократія» дуже невисока, бо «малоросійське суспільство» розколоте, (за церковно-мовною, соціальною, політичною ознаками – біля 300 партій, десятки релігійних течій, регіональних угруповань), чинний політикум нездатний призупинити стихійну трудову міграцію, продукувати соціальні інновації тощо. Сьогодні кризовими явищами пронизані усі процеси суспільного життя, але поки що ніхто, з правлячого класу не взяв на себе відповідальність зробити аналіз глибинних причин кволого становлення української політичної нації, не запропонував суспільству дійової програми виходу з цієї кризи.

Отже, якщо не справдяться сподівання українців, прагнучих політичних змін у контексті софократичних перетворень, то нинішня політична криза продовжуватиметься до загрозливих значень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зеленько-Розумівський І-З.І. Альтернатива політичній системі в Україні. (Ідея софократії) УДК 321.01+ 323.2(477) // м. Кропивницький, [видавець Лисенко В.Ф.], – 2017. 48 с.

2. Першина А.П. Адаптація студентів до навчання у вищих навчальних закладах // Освіта регіону. – 2011. – березень. – 191 с.
3. Політичні спільноти і господарство // Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Макс Вебер; Перекл. з нім., післям. та комент. О. Погорілого. — Київ, 1998.
4. Скловський, І.З. Філософія національної ідеї як феномен етносоціальних змін в Україні / І.З. Скловський // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії / ред. В. Г. Воронкова. - Запоріжжя, 2015. - Вип. 63 (2015). - С. 74 - 82
5. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. – М.: Политиздат, 1991. – 576 с.
6. Інтернет ресурс – <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/5cac4164c04d1/>

Кравченко Ганна Станіславівна (Одеса) – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

ТРАНСФОРМАЦІЯ СІМЕЙНО – ШЛЮБНИХ ЦІННОСТЕЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Як відомо, сім'я – це заснована на шлюбі та кровному спорідненні мала група людей, члени якої об'єднанні спільним проживанням та веденням домашнього господарства, емоційним зв'язком та взаємними зобов'язаннями один перед одним. Також сім'єю називають стійку форму взаємовідносин між людьми, в межах якої здійснюється основна частина повсякденного життя людей: сексуальні відносини, народження дітей та первісна їх соціалізація, значна частина побутового догляду, освітнього та медичного обслуговування [1]. Сім'я – це фундамент, на якому будується все життя. Всі ми народжуємося в сім'ї, а потім, коли стаємо дорослими, ми створюємо свою власну сім'ю. Так влаштовано світ.

Існує декілька типів сімей, кожному з яких притаманні свої властивості: середньостатистичні сім'ї, молодіжні сім'ї, вторинні сім'ї, неповні сім'ї, багатодітні сім'ї [2]. Життя в сім'ях складається також по-різному: в одних весело та щасливо, в інших нещасливо; одні родини консервативні, а інші більш сучасні, демократичні. Чому так складається?

Ми вважаємо, що різні родини мають різні характери як люди. Така думка в нас виникла на підставі того, що ми розглядаємо сім'ю як цілісний комплекс, який складається з окремих особистостей (членів родини), які взаємопов'язані між собою не лише родинними, але й емоційними відносинами. Кожна сім'я будує своє майбутнє на підставі власних цінностей, притаманних саме цій родині. Сім'я, шлюб, сімейно – шлюбні цінності - це найважливіший фундамент, на якому будується життя кожної людини. Саме в сім'ї починає формуватися людина як особистість. Відповідно, сімейні – шлюбні цінності формують навички, необхідні для розвитку цілісної особистості.

Сім'я, шлюб та сімейно – шлюбні цінності завжди пов'язані між собою та не існують самі по собі. Якщо немає сім'ї, тоді немає й сімейно - шлюбних цінностей. Кожний шлюб існує на основоположних принципах сімейного життя. На підставі цього протягом багатьох років подружжю вдається зберегти єдність та цілісність родини. Тому ми вважаємо, що традиційні сімейно – шлюбні цінності будуються на засадах любові та турботи.

Разом з тим, в суспільстві весь час відбуваються зміни відповідно до кожного етапу розвитку. Нові погляди формують нове розуміння сімейно – шлюбних цінностей. В наш час моральні погляди батьків та їх дітей значно різняться. Ми припускаємо, що така тенденція відбувається через те, що кожне наступне покоління бере від попереднього лише необхідне відповідно до потреб теперішнього часу та вносить своє, актуальне саме зараз. Така ситуація стосується і сімейно – шлюбних традицій та цінностей. Такі поняття як любов, добро, взаємоповага, взаємодопомога, тощо залишаються базисом суспільства. Однак, на превеликий жаль, в наш час дані поняття знаходяться під тиском різного роду факторів, обумовлених проблемами сьогодення. Так, наприклад, соціологічні опитування молоді

показали, що сімейні традиції та цінності у сучасної молоді стоять далеко не на першому місці. Виявилось, що для сучасного молодого покоління більш важливим є освіта, кар'єра, друзі та їх власні хобі.

Кожна людина має своє власне поняття про те, як зберегти відносини у шлюбі. Дане поняття базується на вихованні, яке людина отримала в родині, а також шляхом формування свого власного досвіду. Разом з тим, відповідальність за гармонійні стосунки покладається в рівних частинах як на чоловіка, так і на жінку. Кожний член сім'ї повинен займати своє положення в родині та оберігати все те, що може зміцнити сім'ю, зробити шлюб вдалим, а майбутнє дітей щасливим. На кожному етапі життєвого циклу сім'ї необхідно займатися самовихованням, працювати над собою, намагатися вирішувати проблеми мирним шляхом. Саме так, долаючи труднощі, формується сім'я, а сімейно – шлюбні цінності та традиції стають шанованими серед всіх членів родини.

Для кожної сім'ї перелік сімейно – шлюбних цінностей буде містити в собі велику кількість пунктів і дані пункти можуть відрізнятися один від одного з різних підстав. Однак кожний з нас повинен мати чітку уяву про ті сімейно – шлюбні цінності, які зміцнюють родину. Так, наприклад, ми вважаємо, що знання моральних засад суспільства відіграє важливу роль в зміцненні довіри та поваги до кожного члена сім'ї.

Таким чином, **підсумовуючи**, необхідно виділити, що сім'я – це первинна школа життя для кожної людини, це середовище, в якій вона вчиться проявляти свої здібності, від самого початку намагається пізнати всесвіт та вчиться долати різного роду труднощі. Все, що ми дізналися в своїй сім'ї, стає нашою системою сімейно – шлюбних цінностей, на підставі яких формуються подальші наші дії та вчинки. Необхідно розуміти, що щасливе сімейне життя – це не випадковість, а величезне досягнення, засноване на праці кожного члена родини та на сам перед батьків, подружжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Игебаева Ф.А. Семья как базовый агент социализации личности. //Иновационная наука. Международный научный журнал, 2016. №1. – С.170 –171.
2. Игебаева Ф.А. Влияние образа жизни городской семьи на стабильность брачно-семейных отношений // Современный мир: экономика, история, образование, культура: сб. научных трудов. - Уфа: Изд-во БГАУ, 2005.– С.257– 263.

Музиченко Ганна В'ячеславівна (Одеса) – доктор політичних наук, професор кафедри політичних наук і права Університету Ушинського,

АКТУАЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ О.БІСМАРКА В СУЧАСНИХ ДЕРЖАВАХ

Для усвідомлення сучасного контексту політики Бісмарку доцільно спочатку зупинитися на аналізі змісту тих нововведень, які запропонував Бісмарк німецькому суспільству, а вже потім порівняти їх актуальність та вагомість для сучасного стану справ в державах світу.

Бісмарк був державним діячем, який усвідомлював, що продукує соціальне законодавство «на зростання», здатне відігравати консолідуючу роль в суспільстві. Йому вдалося започаткувати перебудову принципу взаємовідносин між соціальними класами, в результаті чого змінився громадсько-правовий статус робітника.

Цей процес розпочався в 90-х рр. XIX ст. та став набирати оберти в наступні десятиліття. Поширюючи коло застрахованих, збільшувалися розміри виплат, зростали витрати держави на соціальні програми. В середині 1890-х рр. вони становили майже 2 мільярди марок – сума на ті часи досить велика. Парадокс, однак, в тому, що ухвалені за його ініціативою соціальні закони обернулися для сучасників додатковим фінансовим тягарем, який полегшив життя майбутнім поколінням.

Але не тільки ці астрономічні витрати стали викликати схвильованість німецької громадськості. Доба глобалізації ставить перед кожною державою і кожним її мешканцем нові, невідомі раніше завдання, для розв'язання яких необхідне зовсім інше уявлення про світ. У такому ракурсі сучасний суспільний устрій, до якого входить система самого сучасного (зразкового) соціального страхування, надає йому домінування в міжнародному економічному суперництві перед іншими країнами. Досить швидко формується інформаційне суспільство, яке також виставляє до кожної людини нові вимоги. Зростаюча вертикальна та горизонтальна соціальна мобільність вимагають від людини підвищеної функціональної (а не просто зовнішньо заданої) дисципліни. Не конвеєр тепер привчає людину до дисципліни праці (це справа автоматів та роботів), а управлінська діяльність, яка вимагає ініціативи та самодисципліни. «Соціальна» дисципліна виражається в потребі в самоосвіті, в підвищенні рівня власної професійної кваліфікації, в набутті здатності включення своєї праці в глобальну інформаційну мережу.

У такій ситуації переваги німецької системи соціального страхування обертаються своїм тіньовим боком. В значній частині суспільства починають відмирати стимули до виховання згаданої самодисципліни. На це ще у 1997 році звернув увагу професор А. Барінг: «Держава добробуту поширила свою благодійність настільки, що сьогодні і широкі верстви населення з середніми доходами стали об'єктами уваги з боку соціального страхування. Соціальна держава більше не орієнтована на надання допомоги лише групам маргіналів та тим, хто потребує допомоги. Вона вже стала трансферною державою, яка переслідує мету не перерозподілу доходів від багатих до бідних, а перерозподіл коштів між людьми, які мають відповідний один до другого рівень життя» [Цит. за: 1, с. 146].

Зміни до кращого будуть лише після того, як суспільство почне «соціально розмірковувати по-новому» та в своїх вчинках керуватиметься новим світоглядом. Внутрішній світ людини зараз, наразі в певних аспектах, знаходиться в стані змін: у світогляді ми вже в глобальному світі. Але в інформаційному суспільстві, в суспільстві знань свобода та особиста відповідальність стають елементарними засадами життєдіяльності кожного.

«Нове соціальне мислення» означає інше розуміння свободи – не ВІД, а свободи ДЛЯ. В інформаційному, глобалізованому суспільстві людині недостатньо бути вільною від щемлячих душу пропозицій допомоги (тобто, подачок) з боку держави, він повинен отримати свободу, яка забезпечить йому здатність стати повноправним членом нового суспільства. Криза «старої» соціальної держави може бути подолана лише тоді, коли вдасться свободу поєднати з особистою відповідальністю та перетворити цей злиток в нагальну потребу як в суспільному, так і в приватному житті кожного.

Такі рекомендації багато в чому повторюють те, що неодноразово було предметом обговорення на різних форумах, в урядових та політичних колах. Новими можна було назвати заклики передати рішення соціальних проблем і, в першу чергу, соціального страхування з вищих щаблів влади – державного та євросоюзного рівня на рівень регіонів, міст та громад.

Нагадаємо, що зміцнення такої єдності було головною турботою «залізного канцлера». Сучасні німці після сторіччя від дня смерті Бісмарка вважають необхідним прийти до згоди про те, що «соціальне» – це загальнонаціональна солідарність, коли турбота про добробут людини залежить від самодисципліни та особистої відповідальності кожного. Складність, проте в тому, що цією ідеєю внутрішньо, без зовнішнього примусу повинні перейнятися всі члени суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матвеев С. О., Музиченко Г. В. Соціальна політика Отто фон Бісмарка і сучасність / С. О. Матвеев, Г. В. Музиченко // Український історичний журнал. – 2008. - №6. – С. 134-149.

2. Музиченко А. В., Назарова Н. С., Стрижова И. А. Общество потребления в эпоху глобализации: социально-политические аспекты / А. В. Музиченко, Н. С. Назарова, И. А. Стрижова. – Одесса: Печатный дом, 2014. – 200 с.

3. Muzychenko G., Koliada T. Evaluation of State Intervention to the Country Economy by Global Democratic Markers / Scientific Development and Achievements. – London, 2018. – 459 p. – Pp. 421-432.

Нарядько Галина Яківна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського, Семанчук Ганна – студентка II курсу соціально-гуманітарного факультету Університету Ушинського

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

Основоположним елементом будь-якої культури є цінності, які регулюють діяльність, поведінку групи і спільноти. За своєю сутністю цінності – це відносно стійке, соціально зумовлене, вибіркоче ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ.

Духовність, сім'я, земля, життя, традиція – базові цінності українського народу, його соціально значимі орієнтири, які і є одним із важливих факторів розуміння нашої історії. Вони формують суспільні пріоритети, які визначатимуть стратегію розвитку країни на майбутнє. Тому призначенням та першочерговими функціями держави є забезпечення національної безпеки та процвітання суспільства з передумовою збереження та захисту традиційних сімейних цінностей - це класичні уявлення про родину, важливість шлюбу та його збереження, народження та виховання дітей в сім'ї, традиційні ролі чоловіка та жінки.

Початком, своєрідним корінням, усіх цінностей українського народу є сім'я, як механізм їх створення, відтворення, збереження та передачі. Сім'я – це місце де здійснюється найбільший вплив на психологічне і фізичне здоров'я її членів, виховання дітей і отримання ними перших уявлень про особливості приватного та суспільного життя, моральні цінності, поведінку тощо.

Ще з доби раннього палеоліту (приблизно 200 тис. років до н.е.) просліджуються витоки сімейства на нашій території. Хліборобське життя стародавніх українців впливало на родинний устрій. Осілість, стабільний прибуток від праці на землі, чим переважно займалася жінка, робили матір головною особою родини і надовго закріпили тут елементи матріархату. Українка з давніх-давен була берегинею сімейної моралі, вирізнялася почуття власної гідності та не терпіла нерівності свого чоловіка і стосунки будувалися на визнанні рівноправності чоловіка і жінки (проявом певного сімейного демократизму), на відміну від російської сім'ї.

Рівноправність стосунків виявлена у правах жінок на майно – материзну. Були випадки, коли жінка ставала номінальним головною родини, брала на себе відповідальність за сім'ю та виконувала чоловічу роботу, частіше всього причиною була вимушена відсутність чоловіка (визвольні війни, козакування, чумацтво тощо).

Надзвичайний вплив на життя українців мав шлюб. Справа одруження - творення сім'ї - у наших предків мала як особистий, так й громадський характер. Чоловіка вважали самостійним лише після одруження, тривале парубкування не схвалювалося, а до тих, хто взагалі не одружувався, ставилися зневажливо. Важливою була оцінка громадою морального стану і репутації родин молодих. Шлюб практично повсюдно освячувався церквою та закріплювався взаємними клятвами вірності молодих. Також існувала заборона шлюбних відносин внутрішньо-родового характеру. Головною метою та бажанням сім'ї була велика родина, народження дітей, виховання їх згідно традицій та цінностей для гідного продовження роду на славу українського народу. Новонароджених приймали в світ

спеціальним обрядом хрещення. Надзвичайно різноманітними були колісанки, забавлянки, примовки для дитини. Майже кожна жінка знала декілька десятків коліскових пісень. Ще не розуміючи слів, дитина вже відчувала ніжність і ласку своєї матері, вчилася пізнавати та сприймати цей світ.

Культ роду був відлунням того, що ми сьогодні називаємо генетичним кодом, покликом крові. Окремо виділялися "знатні роди", вони повинні були дотримуватись особливих вимог: моральні, патріотичні, бути носіями кращих особливостей народу. Честь роду зобов'язувала людину поводитися високоморально, бути взірцем для інших. Особливо цінувалася пам'ять про предків і їхні вчинки; століттями передавалися їх матеріальні предмети — рушники, особисті речі, зображення тощо; ретельно доглядалися могили предків; проводилися загальносімейні зібрання на храмові свята.

Сучасне українське суспільство в рамках своєї культури мало орієнтується на створення і розвиток традиційних цінностей сім'ї. Втрачається виховний ідеал, духовна наповненість сім'ї, що є причиною для зниження рівня психологічного здоров'я, інтелектуального та морального потенціалу народу, як наслідок рівень народжуваності в Україні знижується. Більшість сімей обмежуються однією дитиною, збільшується кількість пар, які не бажають мати дітей через соціальні, матеріальні або психологічні причини, незрозумілість, суперечність, неузгодженість ціннісної системи сучасної сім'ї загрожують розповсюдженням в суспільстві й особистості масової дегуманізації.

Взаєморозуміння, взаємоузгодження та позитивне ставлення до індивідуальних цінностей членів подружжя, вироблених на основі загальносімейних цінностей, має важливе значення для їх психологічної сумісності.

Цінності конкретної сім'ї визначають її культуру. Культуру сім'ї можна розглядати як сукупність матеріальних і духовних цінностей, які є результатом її історичного розвитку. Члени сім'ї, діючи в рамках сімейних цінностей, є одночасно і об'єктом культурних взаємодій, і суб'єктом, творцем цінностей. Ціннісні взаємини становлять собою одночасно процес сприйняття і розуміння світу через призму цінностей; результат цього процесу — ставлення суб'єкта до певних об'єктів як до особистісних цінностей. Дбайливе ставлення до сімейних цінностей тісно взаємопов'язане з уявленнями про батьківство і батьківську культуру. У вітчизняній культурній практиці уявлення про повноцінну сім'ю невід'ємно пов'язані з орієнтацією на народження дітей і званням батьківства. Батьківська культура — одна з провідних передумов повноцінного виховання дітей, що має значення не тільки для окремої сім'ї, а й для країни загалом [3].

Тенденції руйнування традиційних сімейних цінностей триває у всіх розвинених країнах західної цивілізації. Чинниками цього є, насамперед, свобода сексуальних стосунків, пропаганда егоїстичного та споживацького способу життя, небажання все більшої кількості людей вступати в шлюб за церковним, або світським обрядом. Молоді люди визначають своїми пріоритетами навчання, кар'єру та матеріальне забезпечення, а значимість інституту сім'ї піддають сумніву [2].

В Україні шлюбний вік протягом останніх двох десятиліть також зростає, але він і далі є нижчим, ніж в більшості країн Європи і США. Тобто українці вступають у перший шлюб тоді, коли вони ледь скінчили освіту, але ще не набули фінансової незалежності жінки у 24 роки, чоловіки у нецілих 28. Згідно з опитуваннями, переважно молоді українці одружуються на хвилі почуттів, а над матеріальними справами вони сильно не замислюються. Бажання мати спільних дітей — теж зараз не головний мотив шлюбів. Молоді люди виявляються неготовими до випробувань — до 4 років, за статистикою, розпадається більшість таких шлюбів.

Серед головних причин — проблеми, що переважно пов'язані з бідністю, алкоголізм, насильство в родині, відсутність навичок вести діалог. І вчитися цього молодим українцям також немає, у кого. За даними українського Інституту демографії та соціологічних досліджень імені Птухи, в Україні триває тенденція нестійкості шлюбів, яка сформувалася ще в 1970-ті роки, за часів Радянського Союзу, коли українці легко одружувалися і легко розлучалися.

Суспільні трансформації останніх десятиліть в Україні та загальносвітові тенденції розвитку сім'ї, які принесли з собою реорганізацію усталених структур життєдіяльності людини та соціальних інститутів входження молоді в доросле життя, потребують суттєвого підвищення якості сімейного виховання дітей та учнівської молоді в загальноосвітніх навчальних закладах, формування у них системи ціннісних орієнтацій створення та розвитку сім'ї, збереження традиційного шанобливого ставлення до батьків і відповідального батьківства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. https://pidruchniki.com/14210923/pedagogika/devaki_traditsiyini_osoblivosti_ukrayinsko_yi_rodini
2. <https://life.pravda.com.ua/columns/2009/11/18/33503/>
3. Дюльдина Ж. Н. Формирование у юношей семейных ценностей в условиях поликультурной среды : автореф. дисс. ... канд. пед. наук 13.00.01. Ульяновск, 2010. – 321 с.

Нівня Ганна Олександрівна (Одеса) – кандидат філософських наук, в. о. доцента кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНИЙ МІФ В ПРОСТОРІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Найдавнішим засобом осягнення дійсності людиною слугував міф. Суспільна свідомість і сьогодні зберігає міфологічний компонент, при чому пріоритет надається соціальному міфу.

Соціальний міф був присутнім на всіх етапах розвитку суспільства. З давнини соціальна міфологія імпліцитно існувала як складова архаїчної міфології, що пояснювала суспільні процеси явища. З епохи нового часу соціальна міфологія існує експліцитно, включаючи до себе ідеологічні конструкти [3, с. 6]. Найбільш значущою умовою для становлення сучасної соціальної міфології є процес глобалізації [1, с. 6].

Сучасні дослідники виділяють чотири групи явищ соціальної міфології, а саме міфи політичного та суспільного життя (їх створюють політики, ідеологи та журналісти); міфи, пов'язані з етнічною та релігійною самоідентифікацією; міфи, що стосуються нерелігійних вірувань (розповіді про екстрасенсів та інші ірраціональні засоби пояснення реальності); міфи масової культури (міські міфи, історії про життя славнозвісностей) [2, с. 36].

В ХХ столітті найсприятливішим середовищем для створення та поширення соціальних міфів були телебачення та преса. В ХХІ столітті таким простором став інтернет, особливо сегмент соціальних мереж.

В умовах соціальної мережі завдяки репостам швидкість поширення інформації значно зростає. Такі майданчики, як, наприклад, facebook, передбачають створення об'єднань за інтересами, що сприяє віртуальній інтеграції груп. Сучасний індивід є у значній мірі залежним від світу соціальних мереж з їх яскравими стрічками новин, системою лайків, стрімким оновленням контенту. Все частіше реальне спілкування поступається віртуальній комунікації, що здійснюється в приватних повідомленнях, коментарях до певного контенту, у віртуальних спільнотах.

Якщо спочатку користувачами соцмереж були представники молоді, то сьогодні власну віртуальну сторінку мають люди усіх вікових категорій, починаючи з дітей і закінчуючи людьми похилого віку. У соцмережах реєструються як видатні особистості, так і середньостатистичні обивателі, як олігархи, так і люди, дохід яких набагато нижчий за середній, представники всіх верств населення і професій.

Саме тому соціальні міфи активно продукуються та циркулюють в умовах соціальних мереж. Політичні міфи та міфи, пов'язані з національною самоідентичністю поширюються завдяки тематичним публікам та публічним сторінкам політиків, журналістів та ін.. В таких умовах успішно використовується здатність соціального міфу цілеспрямовано впливати на

масову свідомість. В періоди виборчих кампаній активність вищезгаданих віртуальних сторінок значно зростає. В той же час звичайні користувачі роблять репости та створюють пости, пов'язані з зазначеною тематикою.

Прагнення до ірраціонального досягнення дійсності знаходить свій вихід у розповсюдженні об'єднань, що пропагандують езотеричні вчення або магичні практики. Через такі фрагменти інтернетпростору поширюються соціальні міфи, що стосуються нерелігійних вірувань. Такі сторінки приваблюють користувачів ілюзією можливості вирішення особистісних та соціальних проблем шляхом здійснення магичних ритуалів, пропонують химерну картину світу.

Міфи масової культури також мають широке розповсюдження у просторі соціальних мереж. Більшою мірою це стосується змалювання образу життя видатних особистостей: зірок шоу-бізнесу, акторів, іноді політиків. Творцями таких міфів є самі славнозвісності та їх іміджмейкери. Картина так званого «солодкого життя» зіркових особистостей безперервно малюється у таких мережах, як Instagram. При чому справжнє життя зірок може значно відрізнитися від його образу, зображеного на фото.

Звичайні користувачі, захоплені чарівними картинками святкової повсякденності зірок, створюють на власних сторінках образи ідеального життя, позбавленого труднощів або переживань. Обираючи більш вдалі фото, розповідаючи лише про успіхи, обивателі ніби створюють міфи про власне життя, змальовують свій вдосконалений віртуальний образ.

Соціальні мережі відображають сучасну соціальну дійсність. Проте віртуальне дзеркало викривлює реальність, роблячи її більш яскравою, концентрованою, бездоганною. Такий простір є ідеальним середовищем для продукування та розповсюдження всіх видів соціальних міфів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вусатюк А. О. Соціальна міфологія в умовах глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Вусатюк А. О. – Київ, 2017. – 19 с.
2. Девнина Г. С. Трансформация социального мифа в условиях общества риска / Девнина Г. С. // Ист., филос., полит. и юр. науки, культурол. и искусствовед. Вопр. теории и практики. – Тамбов, 2017. – № 12 (86), ч. 3. – С. 35-38.
3. Иванов А.Г., Полякова И.П. Социальная мифология в пространстве повседневности и масс-медиа/ Иванов А. Г., Полякова И. П. // Вестн.Перм. ун-та. Философия. Психология. Социология. –2018. – Вып. 1. – С. 5-15.

Поплавська Тетяна Миколаївна (Одеса) – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

ТРАНСФОРМАЦИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ В НАУЧНОЙ МЕНТАЛЬНОСТИ КАК УСЛОВИЕ ВЫХОДА ИЗ СИСТЕМНОГО КРИЗИСА

Беспокойство за судьбы современной цивилизации, глобальные антропогенные, экологические и гуманитарные проблемы, следствием которых является потеря смысложизненных ориентаций, явились причиной пересмотра содержания научной ментальности, носители которой прямо или косвенно приложили свои усилия к образованию современной цивилизационной ситуации.

Как оказалось, в процессе исследования, научная ментальность, которая зародилась в эпоху Античности, сформировалась в европейской культуре в эпоху Модерна, в настоящее время переживает кризис смысловых оснований, а это значит, что эти смысловые основания требуют своего пересмотра, дополнения, смены акцентов с одних ценностей ради усиления внимания на других.

Считается, что смысловые основания, цементирующие эмпирическое многообразие классической научной ментальности в целостный культурный феномен преобладали с XVII до начала XX веков, когда произошел революционный переворот в методологическом самосознании науки, связанный с теорией относительности и квантовой механикой. Определяющими особенностями этой ментальности являются следующие нормы и ценности, получившие значение мировоззренческой парадигмы:

- Объективизм – уверенность в возможности беспристрастного описания объекта, которое не зависит ни от средств и методов познания, ни от субъективного фактора; естественные науки непосредственно оперируют фактами, которые непосредственным и самоочевидным образом «говорят» сами за себя.
- Концептуальный монизм – знание оценивается однозначно как абсолютно достоверное и истинное и противостоит заблуждению с позиции тезиса: истина одна – заблуждений множество.
- Аксиологическая нейтральность – уверенность в том, что теоретическое знание чуждо аксиологическим измерениям, установка мышления, согласно которой ценности и истина, наука и этика несовместимы, что привело к освобождению субъекта познания от ответственности за выбор познавательной позиции и за результаты своей исследовательской деятельности.
- Механицизм – уверенность в том, что природа, человек и общество устроены как механизм, как такое целое, части которого объединены не внутренними, глубинными связями, а внешним образом, суммирующим отдельные элементы.
- Редукционизм – установка, прямо вытекающая из механицизма, согласно которой познать нечто целое, можно только разложив его на отдельные части, постоянный поиск прасновы мира.
- Детерминизм (лапласовский) – однозначность в истолковании событий, исключение из результатов познания случайности и вероятности, которые расцениваются как показатели неполноты знания.
- Сциентизм – гипертрофированная оценка науки как достоверного знания на основе которого можно решить все человеческие проблемы. Тезис «Знание – сила», источник социального прогресса и человеческого счастья.

Все эти и другие установки научной ментальности в течение всего XX столетия подвергались резкой критике как со стороны философов, так и самих представителей научного сообщества, однако смена установок мышления не происходит так быстро, как хотелось бы. Существуют такие феномены как «инерция мышления» и «стереотипы восприятия», о которые может разбиться любая конструктивная критика.

Начало переосмысления классических ценностей научной ментальности положили революционные изменения в непосредственной практике научного исследования: появление квантово-релятивистской физики, неевклидовой геометрии, неклассической логики, небулевой алгебры, открытий в гуманитарных науках, которые стимулировали внимание исследователей на проблемах мировоззренческого осмысления новейших достижений научного познания.

Первым принципом, подвергшимся ревизии и пересмотру, стал принцип объективизма. Формирование квантово-релятивистской теории способствовало осмыслению зависимости картины реальности от позиции наблюдателя и средств познавательной деятельности. Отсюда исходным принципом науки становится не разделение единой реальности на объект и субъект, а определение сложных связей между ними. Познание представляет, по словам В.Гейзенберга, «...сеть взаимоотношений человека с объектом..., предметом исследования является уже не природа сама по себе, а природа, насколько она подлжит человеческому вопрошанию» [1,с.301]. В новом образе природы «речь, по сути дела, не идет об изображении природы, а о картине нашего отношения к природе» [1с.303].

Таким образом, онтологические характеристики предмета познания в квантово-релятивистской физике предстали как зависимые от операциональных процедур. Вместо

классического типа отражения объекта единственно возможным образом, объект фиксируется относительно операциональных средств познания, вне которых достоверное знание не может претендовать на единственно верный способ описания [2]. В силу этого так называемая неклассическая научная ментальность предлагает отказаться от принципа объективизма, исходящего из возможности постижения свойств и отношений предмета познания как не зависящего от средств и субъекта познания, а вместе с ним и от концептуального монизма, лапласовского детерминизма, механицизма и редукционизма. Причем многие философы науки восприняли это предложение как призыв к действию и стали говорить об образовании нового типа научной рациональности с набором определенных ценностей и установок мышления, буквально диаметрально противоположных классической рациональности.

Так авторы учебника «Современные концепции естествознания» за 1998 г. в разделе «Специфика и природа современной науки»[3] пишут, что квантово-релятивистская теория разрушила классическую модель мира-механизма и образовала новую модель мира-мысли, сущность этой модели известна, я думаю, только авторам этого учебника; классический механический детерминизм сменился вероятностным детерминизмом, чем они отличаются друг от друга, наверно известно тоже очень узкому кругу специалистов; пассивная роль наблюдателя сменилась деятельностным подходом, при котором наблюдатель активен и формирует образ действительности, я так думаю в соответствии со своими установками и стереотипами мышления; стремление найти конечную материальную первооснову мира сменилось убеждением в принципиальной невозможности сделать это, но Андронный коллайдер все-таки построили для обнаружения так называемого бозона Хигса или «частицы Бога», как его еще называют. Далее авторы утверждают, что научное знание более не понимается как абсолютно достоверное, но только как относительно истинное, существующее во множестве теорий, вот только с одной оговоркой – все эти теории развиваются в рамках *единой Ньютоно-картезианской, механико-материалистической парадигмы!*

Так что же изменилось в современной науке, если она по-прежнему находится в кризисе, о котором не пишут разве что самые ленивые ученые и философы? Да ничего не изменилось, потому что наука и в кризисе!

Справедливости ради, следует сказать, что наши авторы тоже понимают сложную ситуацию с наукой и даже привели в конце раздела несколько черт науки будущего, науки постмодерна, с надеждой на обретение этих черт в XXI веке. Но как саркастически заметил Макс Планк: «Великая научная идея редко внедряется путем постепенного убеждения и обращения своих противников, редко бывает, что «Саул становится Павлом». В действительности дело происходит так, что противники постепенно вымирают, а растущее поколение с самого начала осваивается с новой идеей» [4,с.594].

Такая же ситуация складывается и с новой научно-философской парадигмой, которая приходит на смену старой, расширяя и углубляя её методологию, обновляя ценностно-смысловые основы и ориентации, формируя новые установки мышления и восприятия.

Новая парадигма уже давно зреет в умах наших современников, её актуализация и презентация прошли первые стадии, осталось только переписать учебники и сделать её общедоступной, однако это самый трудный и ответственный этап, на котором пока еще очень много сосредоточено старых сил и интересов. Ну что ж, проживем, увидим!

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Гейзенберг В. Физика и философия. Часть и целое / В. Гейзенберг. - М.: Наука, 1989.-400 с.
2. Голубева О.Н., Суханов А.Д. Структурирование физического знания и определение границ классической физики / О.Н. Голубева, А.Д. Суханов // Наука: возможности и границы. - М.: Наука, 2003. - 293 с.

3. Грушевицкая Т.Г. Садохин А.П. Современные концепции естествознания.- М.:Высшая школа, 1998.-383с.
4. Планк М. Происхождение научных идей / М. Планк // Избранные труды.- М.: Наука, 1975. - С. 590-602.

Прокопович Лада Валеріївна (Одеса) - кандидат технічних наук, доцент кафедри культурології, мистецтвознавства та філософії культури Одеського Національного політехнічного університету

ДИСКУСІЯ ЩОДО ПОЛІТИКИ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

На тлі соціальних трансформацій, які наразі переживає сучасне людство, особливої актуальності набувають питання ідентичності – культурної, національної, релігійної, гендерної тощо [1]. Навколо цього питання точиться дискусія щодо подрібнення суспільства на все більшу кількість соціальних груп та загострення суперечок між ними.

Черговий виток цієї дискусії спровокувало есе Френсіса Фукуями “Against Identity Politics” (2018), в якому він поскаржився на те, що США розвалюються на шматочки, на окремі групи людей, кожна зі своєю ідентичністю. Це, на його думку, загрожує можливості осмислення і колективних дій з боку суспільства в цілому.

Проте його опоненти вважають, що, навпаки, те, що Ф. Фукуямі здається «розривом», насправді є результатом остаточного подолання спроб стерти з американської політики маргіналізовані групи, активність яких ще більш зміцнює демократію. Коли деякі групи наполягають на визнанні їх відмінностей, це не треба розглядати як суперечку. Прийняття різних історій та ідентичностей різних груп в демократії збільшує складність і потенціал цілого [2; 3]. При цьому опоненти нагадують Ф. Фукуямі його ж слова про те, що «люди ніколи не перестануть думати про себе і свої суспільства в термінах ідентичності. Проте ідентичності людей не є ані фіксованими, ані обов’язково заданими від народження. Ідентичність може бути використана для розділення, вона ж може бути використана для об’єднання». Тобто у будь-якому разі не можна не визнати, що у людей є фундаментальна потреба у належності до певної групи, потреба, яку задовольняє колективна ідентичність – етнічна, расова, релігійна, національна, політична тощо. Такі соціальні зв’язки виконують низку функцій: дають відчуття захищеності, безпеки, надаючи певні норми, допомагають людині зорієнтуватись у повсякденному житті. Іноді ідентичності сприяють відчуттю сенсу і мети у житті.

Розділяє тривогу Ф. Фукуями з приводу надмірної роздрібненості суспільства і Джон Фрімен. «Міністерство оборони, міністерство внутрішньої безпеки, великі фармацевтичні корпорації, великі освітні фірми, групи захисту громадянських прав, чорні, індіанці, євреї, «глибинна держава», державні чиновники, профспілки, неоконсерватори, популісти, християнські фундаменталісти, атеїсти, противники абортів, захисники права на смерть, «зелені», юристи, гомосексуалісти, жінки, «діти нульових», бебі-бумери, «сині комірці/білі комірці», незаконні іммігранти...» – завзято перелічує Д. Фрімен різні соціальні групи, які в останні роки активно задають порядок денний політичного, громадського життя США. Проте, на відміну від Ф. Фукуями та його опонентів, він розглядає цю ситуацію в контексті соціального діалогу. Точніше, його відсутності. «Суть у тому, – зауважує Д. Фрімен, – що вже довгий час не вдається узгодити та примирити протиборчі порядки денні цих розмежованих груп. Відмінність сьогодення полягає у тому, що ми де-факто знаходимось у стані війни один з одним. А чи є це війною слів або фактичними бойовими діями, в даний момент значення не має. Значення має лише те, що ми один з одним вже не спілкуємось» (John Freeman, LewRockwell.com, від 20 жовтня 2018 р.).

Ця проблема є актуальною і для України. Проте «український формат» дискусії з цього приводу потребує ще й таких питань: а чому ці соціальні групи сперечаються одна з одною? Чи дійсно вони не здатні знайти спільну мову? Адже, як показує життєвий досвід, люди завжди здатні домовитись, коли цього прагнуть. Що цьому заважає на рівні колективних соціальних відносин?..

Питань з цього приводу існує ще багато. І це означає, що дискусія щодо політики ідентичності в умовах трансформації сучасного суспільства матиме продовження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прокопович Л.В. Соціально-філософський аналіз візуалізації культурної ідентичності в «театрі» повсякдення. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2019. Т. 22, № 1. С. 57–67.
2. Abrams S.Y. Identity Politics strengthens democracy. *Foreign Affairs*. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2019-02-01/>.
3. Siders J., Tesler M., Vavreck L. Identity politics can lead to progress. *Foreign Affairs*. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2019-02-01/>.

Радкевич Лариса Альбертівна (Одеса) – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу Одеського національного політехнічного університету,

Гайдаєнко Микита Олександрович (Одеса) – студент групи ОР-171 ІБІТ Одеського національного політехнічного університету

ЕТИКА СПІЛКУВАННЯ З КЛІЄНТОМ ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОГО ТЕЛЕМАРКЕТИНГУ

У сучасну інформаційну добу, коли всі переходять на електронні засоби комунікації та переводять продажі в мережу Інтернет, телемаркетинг як «менеджмент комунікації з аудиторією за допомогою телефону, телекомунікаційних технологій та систем управління базами даних в маркетингових цілях» [1] переживає етап свого переосмислення.

У першу чергу, відмовитися від живого спілкування продавця з потенційним покупцем важко, особливо якщо мова йде про товари, які потребують роз'яснень та є дорогими, однак, комунікація з клієнтом телефоном має бути максимально ефективною, що в свою чергу вимагає від продавця володіння спеціальними мовними та психологічними навичками спілкування, здатними забезпечити швидку позитивну відповідь від покупця щодо придбання товару.

По-друге, спілкування телефоном з покупцем не завжди завершується покупкою товару. Однак, помилково вважати такий результат виключно негативним. Він таким може стати лише у випадку, якщо продавець поводить себе неетично і не використав цю можливість як PR-хід, здатний залишити позитивне ставлення до компанії-продавця та товару.

Отже, етика спілкування в телемаркетинзі повинна розглядатися як його основна рушійна сила, навіть якщо вона не закінчується продажем товару покупцю.

Для того, щоб налагодити техніку продажів, необхідно відпрацювати всі основні етапи ведення розмови по телефону. Найчастіше для ефективного телефонного продажу рекомендують керуватися наступними порадами:

1. Професійне привітання. Розробіть цікаве, але в той же час не дуже формальне вітання.

2. Звертайтеся на ім'я. Люди люблять персональні звернення, тому звернення на ім'я сприймається ними як знак того, що ваша компанія дійсно орієнтована на задоволення їхніх потреб. І ще – не забудьте подякувати клієнту просто за те, що приділив вам час.

3. Слідкуйте за темпом і дикцією. Тому під час телефонної розмови стежте за темпом своєї розмови і дикцією, щоб бути впевненим у тому, що співрозмовник вас правильно зрозумів.

4. Розробіть сценарії. Залежно від типу клієнта у вас повинен бути підготовлений певний сценарій спілкування, який найкраще спрацює саме в такому випадку.

5. Тема розмови. Не відволікайтеся від вирішення основного питання. Якщо з вами говорить потенційний покупець, якому потрібна професійна консультація, бажано щоб «на телефоні» був фахівець, який дасть роз'яснення з усіх питань, які можуть виникнути.

6. Впевненість у собі. У людини, з якою ви говорите, не повинно скластися враження, що вона говорить з некомпетентною особою. Як варіант, можна спробувати самому проявити ініціативу, щоб перевести розмову в потрібне русло, уникаючи незручних моментів.

7. Уникайте дискусій. Нерідко виникають ситуації, коли клієнт із самого початку налаштований на негатив і звалює на оператора своє невдоволення та хвилю критики щодо самої компанії. Уточнення даних, вирішення проблеми або оформлення замовлення – основні завдання, які повинні втілюватися шляхом телефонної розмови, але при цьому не можна допускати розвитку серйозної дискусії [2].

Метью Діксон та Brent Адамсон для підвищення рівня етичності телефонного спілкування звертають увагу на такі застороги, здатні убезпечити продажі та позитивно вплинути на імідж компанії, яка вдається до продажів телефоном: уникати при розмові зайвих фраз, як-то: «я вважаю», «можливо», «справа в тому, що», «так би мовити», «чесно кажучи» та інших, оскільки вони засмічують розмову, а також відхилення від теми; не концентрувати увагу на власній персоні і не давати зайвої інформації про себе. Бажаніше питати про інтереси покупця та наголошувати на можливості пропонованого товару чи послуги їх задовільнити та ін. [3].

Найголовніше пам'ятати, що разом з товаром продавець продає не тільки сам товар, а ще й репутацію самого товаровиробника, тому етичність розмови по телефону та самої пропозиції товару має першочергове значення в телемаркетингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Телемаркетинг: Маркетинговий словник [Електронне видання]. URL: http://www.marketch.ru/marketing_dictionary/marketing_terms_t/telemarketing/
2. Музиченко Г. В., Тронько С. П. Тайм-менеджмент про скриті резерви телефонних розмов та нарад. – В книзі: Менеджмент підприємницької діяльності : навч. посіб. для професійної підготовки військовослужбовців ЗС України, звільнених у запас. Проект «Україна-Норвегія». Вип. 3, 2017. – Одеса : ТОВ «Плутон плюс». – 2017. – С. 43-55.
3. Діксон М., Адамсон Б. Супекрпродавці. Як навчитися продавати, а не впарювати. – К. : Наш формат, 2018. – 240 с.

Скловський Ігор Зіновійович (Кропивницький) – доктор філософських наук, професор суспільних наук, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету, академік Міжнародної академії інноваційних технологій, Скловська Олена Іванівна (Кропивницький) – кандидат історичних наук, доцент, Державна льотна академія НАУ України, кафедра профпедагогіки і суспільних дисциплін

АНТРОПОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУСПІЛЬСТВА

Звертання філософів до метафізичного аналізу ідеї українського етносу відображає історичні аспекти змін звичайних та надзвичайних форм національного буття, хоча впродовж майже 200 років підкреслювання тези про метафізичні засади будь-чого вважали проявом нібито антинаукового світогляду. Але таке звертання значно підвищує інтегративний характер оцінки етноцентризму, виявляє аксіологічну силу європейських правил

громадянської життєдіяльності, показує зміцнення духовної цілісності націєтворення нашого народу. Ця проблема давно привертала до себе увагу українських філософів і культурологів, релігієзнавців, богословів, екологів, соціологів, футурологів і політологів, але в останні десятиріччя її актуальність зросла ще більше у зв'язку з глобалізацією етнонаціональних процесів.

Досвід суб'єктно-об'єктної саморегуляції всього світового співтовариства перехрещується з міжнародним засудженням проявів войовничого націоналізму, бо дух демократичного патріотизму засуджує прояви геноциду, політичного та культурного етноциду. Постнекласичні судження дають змогу подолати поверховий аналіз українського націєтворення, навіть невігластво окремих філософів і політиків стосовно історичності нашого народу, який нібито пізно вийшов на цивілізований шлях і порівняно довго завершує процес демократично-патріотичних перетворень (М. Верников). Події сьогодення ще раз виявили необхідність остаточного подолання „вulgарно-соціологічного підходу” до „філософії конкретної національної ідеї”.

Українська нація, як політичне утворення, стає суб'єктом онтологізації адаптаційних ознак націєтворення, виявляючи свою суверенну волю, творчо використовуючи етносоціальні властивості (Дм. Чижевський), узагальнюючи всі попередні модифікації громадського тлумачення патріотизму цивілізованого типу.

Скільки століть чи тисячоліть мають мешкати поруч з автохтонами нацменшини, щоб політики-невігласи не докоряли їм, що вони «чужі»? Розвиток націєтворчої саморегуляції тоді має йти не по дикунські (провінційно - меншовартісно), бо вищі ідеали мобілізують весь досвід творчого потенціалу політичної нації, щоб обмежити національний егоїзм українців-автохтонів і автохтонних меншостей на Україні, що зараз (еволюційно) відобразили етносоціальний спектр єднання тощо. Тут вітчизняні філософи провели за останні сорок років історичний моніторинг: з'єднання природним шляхом під крилом української «сім'ї великої, вільної, нової» (Т. Г. Шевченко) всіх представників етнонаціональних традицій, тобто виявивши цілісність слов'яно-православної (українці, українські росіяни, болгары, греки...), західно-християнської (українські поляки, угорці, німці...), юдео-мусульманської (українські євреї, кримські татари, караїми, кримчаки...) соціо-культурної думки. Правда, відверто про це вони могли міркувати тільки в дружньому колі.

Дійсна творчість – це аналог творчості з *нічого* (про це казав ще М. Бердяєв) [1, С. 146], а тому вона повинна *додаватись* до наявного, а не вилучатись з нього. Тобто, Пан і Хазяїн – аналог ідеальних типів вищого Творця – (є пануюча особистість) міркує, як *збільшити* і *збагатити* Вічносущє. Приймак – як «тваринна тінь Господаря, - намагається відійти (злукавити), *проіснувати* за рахунок сущого. В цьому проявляється онтологічна глибина ноосферо-**екологічної проблематики** (яку гарно зрозумів у ХХ ст. В.Вернадський («Біосфера і ноосфера») і В.Сухомлинський («Серце віддаю дітям», «Народження громадянина»). *Справжній* патріот не буде знищувати навколишнє середовище заради сьогоденної вигоди, лише Приймак (Орендар, Гість, Завойовник) буде дивитись на Я і природу лише як на деякий невичерпний (зараз) ресурс.

Науковці-філософи нашого часу з повагою відносились до внеску носіїв філософії історії у розвиток епістемології в проблематику Сходу і Заходу; екоонтології, однак у процес моделювання включає аспект футурології історичних діб, зокрема на основі ідеї націєгенезу (може заторкнути релігію (теологію), трансцендентно осягнути роль субстанції безсмертя, вчення про Абсолютний і національний дух). Часто це також християнський догмат про Святого Духа, безсмертя душі тощо; взаємообумовлення питання душі і світське тлумачення релігійних догматів, як спеціального філософського дискурсу, предмета нової онтології, що виявляє свій актуальний зміст і позитивний сенс.

Філософія історії відобразила трансформацію простору, розглянувши постнекласичні сценарій розробки «Проблеми філософії особи і суспільства», одним з теоретичних аспектів якої стає проблематика «Метафізика української ідеї в контексті її етносоціальних змін на межі тисячоліть», що поєднується з практичним розумінням вищого сенсу подій на Майдані («Революція на граніті», «Помаранчева революція», «Революція гідності»). Метафізика

української ідеї потім розглядається у межах відповідної громадської дискусії з кінця листопада 2013 р., але на фоні «гібридної» війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердяев Н.А. Человек и машина (Проблемы социологии и метафизики техники) / Николай Бердяев // Вопросы философии. - 1989. - №2. - С.146-162.
2. Борінштейн Є. Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства / Євген Русланович Борінштейн. Наук. конє. А. І. Кавалєров. Автореферат... доктора філософських наук. Спеціальність 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії. - Одеса. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, - 2010.-34 с.
3. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера / Владимир Вернадский. - М.:Наука, 1989.-261 с.

Соколова Оксана Василівна - аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

СОЦІАЛЬНИЙ МІФ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНСТРУКТ

Людина, будучи частиною природного і соціального середовища, знаходиться в постійному пошуку способів ідентифікації природних і культурних феноменів, соціальних явищ, формуючи індивідуальні судження як елементарну форму знання, спирається найчастіше на колективні судження. І те, що ми називаємо істиною, нерідко є набором чуттєвих уявлень, сформованих під впливом колективного досвіду і "наперед заповнене величезним числом колективних уявлень» [1]. Ця образно-символічна реальність, чуттєво сприймається як істина, зовсім не обов'язково бути вигадкою або фантазією, що характерно для архаїчних міфів. Навпаки, соціальний міф заміщає собою дійсність, виртуалізує, імітує факти, не вимагає підтвердження автентичності особистим досвідом. Такий міф є частиною ознавательної сфери і відображає дійсність в символах і образах, історично контекстуальних, ціннісно орієнтованих, конструюючи буття соціуму і індивіда.

Сьогодні ми змушені визнати, що «реалістичність» сприйняття буття, яку О.Конт і інші мислителі Нового часу вважали апологетом еволюції людських спільнот, аж ніяк не підтверджується: «Сукупність нашої розумової еволюції», про яку писав О. Конт, все ще далека від гармонії «між філософським генієм і загальним здоровим глуздом» [2] Неспроможність «релігії Розуму» передбачив Жорж Сорель, який привніс в інтелектуальний дискурс ідею соціального міфу як фактора зміни людських спільнот. Сорель піддав критиці ідею переваги розуму над міфом, вказавши на те, що міфи мають істотно більший потенціал соціальної мобілізації, здатністю управляти і конструювати соціальну реальність. Сорель здається незаперечним той факт, що риси соціального значною мірою визначаються ірраціональними рухами душі, містифіковану уявленнями про справедливе, ніж ідеями розуму, без почуттів і строгими аналітичними розрахунками. [3]

Соціальне міфотворчість особливо актуалізується в періоди глобальних економічних, технічних, екологічних, інформаційних трансформацій, які обумовлюють стрімку соціальну динаміку.

Це пов'язано з розмиванням культурних ідентичностей, девіацій ціннісних орієнтирів, витісненням з оточення людини сфери природи і заміни її соціальним середовищем з політичними ідеологічними дискурсами.

Ренесансу міфу сприяють практично безмежні можливості мультимедійних та інформаційних технологій, які кардинально змінили традиційні, що історично склалися механізми трансляції соціального досвіду і дозволяють соціальним міфам легше охоплювати широкий загальний людський простір. У період трансформації соціального простору перестають діяти колишні закони і правила, а досвід передається не у вигляді знання про ці правила і

законах, а у вигляді міфосюжетов, оснований на системі символів, що знімають сложную рефлексію, яка усуває уявлення про випадковості. Знакові системи і символи набувають найважливішу роль, символічні цінності виявляються вищими всіх інших, поскільки ними актуалізується несвідоме, яке приховує руйнівний інструмент соціальних процесів [4].

З урахуванням таких змін відбувається і реконструкція картини світу, де засоби масової інформації використовуються як інструмент не просто управління поведінкою, але і є елементом, програмує глибокі архітектурні пласти, впливаючи на несвідомо і свідомо сферу суспільства, в якому людина знову занурюється в пошук нових комунікативних форм адаптації до сучасних умов існування, до зміни ціннісних орієнтацій і мотиваційної сфери в умовах боротьби ідей. Висока активність процесів соціального міфотворчості в сучасному суспільстві, широке поширення соціальних міфів, перетворення їх в фактор ідеології роблять необхідною завдання наукового дослідження і філософського осмислення конструктивною і деструктивною ролей соціальної міфології в житті суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Леві-Брюль Л. Надприродне в первісному мисленні. М.: Наука, 1994. - С. 61
2. Конт О. Дух позитивної філософії // Західноєвропейська соціологія XIX ст. Тексти / Под ред. В.І. Добренєвкова. М.: Міжнародний університет бізнесу і управління, 1996..
3. Сорель Ж. Соціальні нариси сучасної економіки / Пер. з фр. М.: С. Дороватовская і А. Чарушников, 1908.
4. Кольєв А.Н. Політична міфологія. - М., 2003. - 381 с. (С. 65)

Ткаченко Катерина Валеріївна (Одеса) – здобувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У СОЦІАЛЬНОМУ БУТТІ

В історії філософії склалося чимало підходів до інтерпретації феномену особистості (ми перерахували лише деякі). Кожен з підходів репрезентує певну культурно-історичну ситуацію, в межах якої поняття «особистість» набуває своїх специфічних рис. Зважаючи на те, що особистість – це не сталий об'єкт, якій можна було б однозначно описати «раз і назавжди», а складна динамічна система, що знаходиться в стані перманентного та нелінійного розвитку, ця методологічна поліфонія вже не здається надто дивною. Навпаки, лише так і можна описувати особистість: як багатогранну та мінливу.

Ці міркування і зумовили наше звернення до синергетичної парадигми, адже поперше, синергетика – доволі молодий науковий напрямок, що віддзеркалює об'єктивні тенденції розвитку як сучасної науки, так і сучасної цивілізації, по-друге, саме синергетика вказує на динамічний та варіативний характер людської особистості. В рамках синергетичного підходу особистість трактується як:

1) жива нелінійна система, яка відрізняється від небіологічних лінійних систем ознаками життя і своєю поведінкою (вона виникає, старіє і руйнується за особливими законами);

2) соціально та культурно інтегрована система, оскільки в її функціонуванні величезну роль грають соціокультурні чинники, які впливають на всі рівні системи;

3) саморегулююча, самоврядна система, бо їй притаманний певний набір механізмів саморегуляції, де провідну роль керуючого фактору відіграє індивідуальна система цінностей особистості;

4) складна система, що самоорганізується, тобто інформаційно впорядкована система, здатна «в процесах взаємодії з середовищем до адаптивної самокорекції і прогресивної еволюції шляхом використання механізмів зворотного зв'язку»;

5) це відкрита система, оскільки вона не може існувати у відриві від навколишнього, природного і соціального, середовища, вона існує як компонент іншої, більш високої системи, як "частка" суспільства, функція якої не може бути відірвана від життя останнього. Між елементами цієї системи "особистість–суспільство" існує своєрідне динамічна рівновага, і всяке відхилення від нього служить основним джерелом активності системи "особистість". Між особистістю і суспільством йде постійний процес обміну речовиною, енергією та інформацією (перша умова відкритих самоорганізованих систем);

б) крім того, це система, розвиток якої визначається боротьбою двох протилежних начал: з одного боку, прагненням до зняття напруги, врівноважування своєї взаємодії з соціальним середовищем, пом'якшенням конфлікту між індивідом та суспільством і відновленням колишнього врівноваженого стану, з іншого – пошуком постійної напруги, постановкою і реалізацією проєктів, цілей, завдань, які рухають поведінкою особистості. Боротьба цих двох протилежних начал є умовою розвитку особистості (друга умова самоорганізованих відкритих систем), що підтверджується і психологічними дослідженнями процесу розвитку особистості.

Криза особистості має закономірний характер, і з точки зору синергетичної теорії – це біфуркаційна фаза в процесі особистісного становлення, де визначається подальший шлях розвитку. Для неї характерно граничне вираження хаосу, «сум'яття духу», боротьба з самим собою. Тут знаходиться поворотна точка, і вибір подальшого шляху багато в чому залежить від ступеня розвиненості духовного потенціалу особистості. Конструктивний вихід із кризової ситуації, в свою чергу, збагачує духовний потенціал, сприяє його розвитку, і дає нові можливості для взаємодії з соціальною системою, вибудовування нових взаємин, соціальної творчості в самих різних його проявах. Таким чином, опис процесу особистісного становлення в термінах синергетичної методології дозволяє доповнити філософське осмислення процесу особистісного становлення істотними параметрами, детермінантами, способами інтерпретації

Юшкевич Юлія Сергіївна (Одеса) - кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії, історії та політології Одеського національного економічного університету

ІНФОРМАЦІЯ ТА ЗНАННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний соціальний простір характеризується активним розвитком інформаційного суспільства та формуванням нового відповідного типу економіки, а саме економіки знань. Саме знання, що являє собою або сукупність зовнішньої, абстрагованої від конкретного інтелектуального виробника, інформації, або виступає в якості внутрішніх знань-вмін-навичок суб'єкта економічної діяльності, має духовно-культурну та матеріально-економічну цінність, виступаючи з одного боку формою соціального буття та самореалізації індивіда, а з іншого товаром, що є найбільш цінним на ринку інформаційного суспільства [5, с.128].

В цьому контексті доречно, на нашу думку, розглянути концепти «знання» та «інформація».

Погляди Ф. Махлупа та Т. Умесао – два стрижневих наратива – які виступають підґрунтям концепцій суспільства знання та інформаційного суспільства. Ф. Махлуп майже ототожнює терміни «знання» та «інформація», вважаючи пріоритетним для характеристики нового соціального стану перший з них [6], на відміну від Т. Умесао, який під словом «інформація» має на увазі «все те, що можна передати за допомогою символів», «систему знаків, які передаються від людини до людини в цілому» [3, с. 25-27]. Таким чином, в першому наративі конститутивну роль грає система виробництва знання, тоді як в другому – система трансляції знака, що вказує на їх антагоністичність, навіть при наявності значної кількості спільних концептуальних складових.

Н. Штер та У. Уфер пропонують власну дефініцію знання як «здатності до дії», яка забезпечує взаємозв'язок дій індивідуальних акторів з соціальним навколишнім середовищем, що саме і відрізняє його від інформації. Головною особливістю світу знань, на їх думку, є розподіл та трансфер знання: виробники знання відрізняються від тих хто його споживає, саме це обумовлює необхідність його передачі – наявність глобального суспільства знання передбачає переміщення знання [4, с. 179].

Заслуговує на увагу, позиція О. О. Карпова, який наголошує, що знання не є інформацією і не може бути визначено через неї, а інформація, в свою чергу, не є знанням і стати ним не здатна, хоча бере участь в його створенні. Хибним, на його думку, виглядає намагання ототожнити ці феномени через їх знаковість тому, що це лише форма їх виразу, дійсно ж об'єднує їх «біота», що виступає умовою їх буття, народжує і зберігає в собі знання та сприймає інформацію. При цьому авторське розуміння «мислячої біоти» виходить далеко за межі людського роду та передбачає більш широкий біологічний підхід [1, с. 27].

На нашу думку, дійсно «знання» не можна ототожнювати з «інформацією», крім того, жодне з цих понять не є підпорядковуваними по відношенню до іншого. Знання, яке ми розуміємо як таке, що набувається в процесі мисленнєвої активності, це *результат пізнання*, на відміну від *інформації*, що виходячи навіть з етимології цього терміну являє собою роз'яснення, витлумачення, представлення, *ознайомлення* з чимось, а саме *із знанням*. Щодо знаковості цих феноменів, то саме це, на нашу думку, скоріше їх розрізняє ніж об'єднує, оскільки знання як таке не потребує якогось формального зображення за допомогою знака, саме необхідність трансляції цього знання, яке в цьому контексті набуває вже статусу інформації, обумовлює оперування знаками. Тому, ми вважаємо за необхідне погодитись з твердженням Ф. Махлупа який зазначає, що «не всяке знання може бути названо інформацією», але в той же час дискусійною, на нашу думку, є перша його частина – «будь-яка інформація в найбільш розповсюдженому значенні цього слова є знанням» [6, с. 15]. Визначення інформації як форми знання є некоректним тому, що звернення, наприклад, до генетики, де інформація являє собою генетичний код певного організму, унеможливує наявність знання як змісту цієї інформації внаслідок відсутності процесу рефлексії. Саме тому, ми схильні, також критично поставитись до вище викладеної позиції в межах якої знання та інформація об'єднуються виходячи з їх буттєвості на будь-якому біологічному рівні, навіть на рівні одноклітинного організму, якому приписується наявність мисленнєвої діяльності.

Для позначення рівноцінності інформаційної та знаннєвої парадигм сучасного соціального розвитку в науковому дискурсі пропонується інформаційно-знаннєвий підхід в межах якого наголошується на діалектичності взаємодії інформації та знання в системі «інформація-людина-знання» [2, с. 15], який, на нашу думку, потребує певного уточнення. Якщо враховувати те, що «перетворення людиною інформації в знання», яка в даному випадку виступає формою трансляції змістом якої є знання, спостерігається не тільки перехід від інформації до знання, а й навпаки наявність в першу чергу знання яке необхідно передавати, то це вказує на більш складний взаємозв'язок цих концептів, що реалізується у системі «знання-інформація-знання», яка чітко віддзеркалює її циклічний і поступальний – спіралевидний характер та імпліцитно містить у собі антропологічний вимір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпов А. О. Общество знаний: знание vs информация. *Философские науки*. 2017. №12. С.19-36.
2. Пархоменко О. В., Пархоменко В. Д. Информационно-знаннєвий підхід до визначення парадигми соціально-економічного розвитку. *Наука, технології, інновації*. 2017. №1, С.13-20.
3. Умесао Т. Теория информационной индустрии – рассвет грядущей эпохи эктодермальной индустрии. *Информация и цивилизация: собрание сочинений*. Т. 14. Токио: Тюокоронся, 1991. С.25-42.
4. Штер Н., Уфер У. Глобальные миры знания. *Концепция «общества знания» в современной социальной теории*. М.: ИНИОН РАН, 2010. С.178-185.

5. Юшкевич Ю. С. Трансформація змісту феномену економічна культура в умовах глобалізації. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 133 (6). С.126-129.

6. Machlup F. The production and distribution of knowledge in the United States. Princeton: Princeton University press, 1972.

Секція 2

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МОЛОДІЖНОГО СОЦІУМУ

Mariana Palchynska (Odessa) - doctor of philosophical science, associate professor, head of the Department of Philosophy and History of Ukraine Odessa National Academy of Telecommunications n.a. O.S. Popov

THE FEATURES OF THE INCLUSIVE EDUCATION DEVELOPMENT IN MODERN UKRAINE

Acquisition of social experience by children with special needs, including them in the existing system of social relations, requires certain additional resources and efforts from society (in particular, special social programs, rehabilitation centers, specialized educational institutions etc.).

The social policy provides such families with various kinds of assistance, mainly with financial payments and benefits. However, the amounts of financing of social programs and social assistance are insufficient for solving the problem of social maladjustment of such families. That is why the development of an inclusive educational space that meets the specifics of the modern sociocultural situation contributes to the improvement of the efficiency of the modern educational system, and also levels the marginal status of children with special needs. That is why the creation of an inclusive educational space that meets the specifics of the modern sociocultural situation contributes to increasing the efficiency of the modern educational system, development of effective forms of organization of the educational process, and also optimizes the functioning of the social relations system, in particular due to the leveling of the marginal status of children with special needs and their families: «Social inclusion» appeared as an important policy concept in response to the growing social inequality, which has become a consequence of new conditions in the labor market, and the discrepancy of the existing social security system, which could not meet the needs of different social groups» [4, c.12].

Recently, issues, related to the socialization and social integration of children with special needs into the educational system at all levels, has become of current importance in Ukraine. These initiatives come from the UN and UNESCO, which pay special attention to ensuring the rights of people with special needs in getting quality and affordable education. In consequence of these initiatives a number of documents were adopted (the Declaration of Human Rights, the Convention against Discrimination in Education, the Declaration of the Rights of the Child, the UN - Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons, the World Program of Action concerning Disabled Persons, the materials of the World Conference on Special Needs Education etc.), in which it is provided that «the development of an inclusive educational system for people with special needs, contributing to maximum possible exercise of their right to education is one of the essential elements of the functioning of the modern society» [1, c.16].

At present in Ukraine the priority is given to the formation of an inclusive educational space in which the educational system changes in accordance with the needs of people with special educational needs from a very early age. The increase of the inclusive part in the educational system of Ukraine means creation of special conditions for the education of persons with special needs in order to ensure their further sociocultural integration.

The concept of inclusive education was formed from the belief that education is a fundamental human right and that it is the basis for a more equitable society. Inclusive education is understood to mean «the process of development of general education with accessibility of education for all, being adapted to the different needs of all children and making the education accessible for children with special needs» [3, c.312].

It is such an organization of the educational process when all children, regardless of their physical, mental, intellectual, cultural-ethnic, linguistic and other traits, are included into the general educational system and are educated with their neurotypical peers in such educational institutions of a general type that take into account their special educational needs and provide necessary special assistance. Also, inclusive education means joint education and upbringing under special conditions, including the organization of joint learning sessions, leisure activities, and «various types of additional education for physically disabled people and for people who have no disabilities» [2].

Conclusion

At present the number of children with special needs tends to increase in Ukraine. The social policy in relation to such families provides various assistance, primarily financial payments and benefits. However, the amounts of financing of social programs and social assistance are insufficient for solving the problem of social maladjustment of such families.

For the effective development of inclusive education, a purposeful, developed system of measures for the humanization of the public opinion, public education in the field of education and upbringing of disabled people, informational support of the society is necessary, that allows uniting people of different professions and, above all, specialists of different levels and fields: psychologists, teachers-speech pathologists, educators, managers, political leaders and ordinary specialists, as well as representatives of different age groups (children and adolescents, adults and young people).

Literature

1. Bryzgalova S., Zak G. Inclusive Approach and Integrated Education children with special educational needs. - Special education. – 2010. – Vol. III. – p.14-20.
2. Dimenstain R. Integration or inclusion? Disputes about words and unsolved problems of education of special children / Retrieved from: www.osoboedetstvo.ru/rights/idprav/files/integr_kratk5_pravl.doc
3. Fetaliyeva L. Advantages and Disadvantages of the Inclusive Education/ Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/dostoinstva-i-nedostatki-inklyuzivnogo-obrazovaniya-i-integratsii>
4. Ukrainian and Canadian Project «Inclusive education for children with special needs in Ukraine»: training modules . – Kyiv, 2011. – 124 p.

Виноградова Наталія Михайлівна (Одеса) – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського,

Щербина Людмила Сергіївна (Одеса) – студентка 4 року навчання напрям підготовки Історія, історико-філософського відділення Університету Ушинського

ПОЄДНАННЯ ЯЗИЧНИХ ТА ХРИСТІЯНСЬКИХ РЕЛІГІЙНИХ ПРАКТИК СХІДНИХ ЦИГАН

В записках XIV століття двох монахів Симона Симіоніса та Хуго Освіченого вперше згадуються дані про народ, який проживав в кібітках на острові Крит. У своїх віросповіданнях вони дотримувалися культової практики православної церкви. Саме через Грецію, вони просувалися до Європи, під грецькою назвою аттіганос, що означає з грецького

перекладу - віщун. З початку першої половини XV століття в результаті нашестя на Балканський півострів турецьких військ цигани почали масово розселятися по всій Європі.

Місто Ужгород став першим пунктом розселенням циган на території сучасної України. За часів Богдана Хмельницького цигани, які переселившись з Речі Посполитої, знаходять своє застосування, як мистецькі майстри з виготовлення ковальської та збоярської продукції. Вони відправляють культ згідно католицького віровчення, при цьому дотримуючись свого специфічного релігійного світогляду з елементами язичницьких компонентів. Поступова асиміляція з православним населенням призвела до використання ними православної обрядовості.

В даний час в нашій державі нараховується велика кількість циган умовно розділених близько на 15 етнічних груп. Серед них - кримці, серви, ловари, келдерари, словацькі цигани, та інші. Місто проживання етнічної групи накладає відбиток на релігійну практику.

Згідно їхнього релігійного віросповідання ці циганські родові клани складаються з осілих та кочівників, що впливає на їх вірування та релігійний культ.

Для кочових циган характерним є шанування талісманів та оберегів. На їх думку ці фетиші захищають від хвороб та нещастя, які ототожнюються з християнськими реліквіями та іконами. Культ останніх став оберегом та захистом родини. Наприклад, ікона стала захисницею. Захищала здоров'я господаря та головну його цінність – коня та батіг. Кожен циганський рід мав свою велику єдину ікону, яка служила покровительницею всіх циган клану. За її зберігання був відповідальний предводитель табору, оскільки вона символізувала єдність усіх членів роду. Навколо цих ікон відбувалися релігійні обряди та свята.

Із язичних вірування циган зберігався образ захисниці та берегині роду, яка ототожнювалась з найстарішою та наймудрішою жінкою в таборі. В урочистих випадках вона знімала зі стінки кібитки таборну ікону та виносила її членам зборів, потім передавала цю святиню в руки двох неодружених циган. Потім таборну ікону передавала вайді (голові) табору. Перед цією іконою проводились християнські обряди і магичні дії. Після закінчення релігійних дій ікона поверталась на своє місце.

На жаль, науковим працівникам вдалось виявити збереженою тільки одну табірну ікону, яка шанувалась кочовою циганською етногрупою ловаре. Її виявили на території Луцьку в 90-ті роки XX століття. Зараз ікона знаходиться Білоцерківському краєзнавчому музеї.

Прояв первісних форм релігії спостерігається не тільки у фетишистських релігійних елементах, а також у шануванні вогню, з яким асоціюються добрі сили природи. Він мав захищати сім'ю від холоду та нещастя. Звідси часто цигани використовують вогонь для проведення магичних обрядів та ритуалів.

Циганський обряд поховання практично зберігається без змін від часів первісного життя. Вони вірять в те, що після смерті покійник переміщається в інший світ, в якому продовжується його життя. Для задобрення покійника готується щедра їжа, щоб він не турбував родину та не повертався до неї. Також приймають міри застереження і деякі осілі цигани створюють спеціальні споруди - саркофаги.

Міфологія цього народу виправдовує свої кримінальні дії, тим що сам Бог дозволив циганам обдурювати, ворожити та використовувати гіпнотичний вплив для отримання власної вигоди. Циганський фольклор пояснює причину кочового способу життя через благословенням Богом та в підтримку святих. Прикладом тісного переплетіння язичницьких та християнських уявлень у циган є їх віра у водяників, лісовиків, домовиків, маленьких чоловічків, які приходять в тяжку хвилину та віра у допомогу святого Власія, який покровительствує коням, їх здоров'ю та жвавістю. Традиційні уявлення про святого Власія сходять до образу язичницького бога худоби Волоса. Велес покровительствував багатству, хитрості, чаклуванню, ворожінню та торгівлі. В іконографії Власія зображують на білому коні в оточенні коней. На свято святого Власія, якого у народі називають конним святом, бігають, влаштовують скачки та урочистий банкет.

Цигани, які проживають на просторах України сповідують християнство не тільки в православному та католицькому течіях, а також в протестантських напрямках. Обряд

залучення до християнської віри не проводиться в дитячому віці, а у віці 10-13 років. На таїнство хрещення запрошуються декілька пар у якості кумів. Їх релігійна практика не передбачає постійне відвідування церкви, за виключенням великих свят.

Доречно, що специфічні обряди та свята має кожна етнічна група циган. До такого обряду можна віднести перев'язування мотузочкою зап'ястя малюка для охорони від лихого ока, що характерно для релігійної практики Індії, яка на думку деяких науковців була їх далекою Батьківщиною.

Цивілізований світ з повагою відноситься до історії та вірування даного народу, «народу без території». 8 квітня проголошено міжнародний день циганського народу на першому всесвітньому циганському конгресі, який відбувався у Лондоні у 1971 році. На цьому конгресі були прийняті національні символи – прапор та гімн. Замість герба цигани використовують такі символи: колесо кибитки, підкова, колода карт.

Щорічно голова католицької церкви Папа Римський під час урочистих богослужінь звертається на багатьох мовах включаючи на циганській мові. Показником визнання їх християнами в Югославії було видане на початку 90-років Святе Письмо на їх рідній мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беліков О. Релігійні вірування українських циган // Історія релігії України. — Львів, 1996.
2. Данілкин О.О. Релігійний світогляд циганів України. Розділ циганських документів наукового архіву Білоцерківського краєзнавчого музею.
3. Деметер Р.С., Деметер П.С. Образцы фольклора цыган-келдерарей. — М., 1981.
4. Деметр Н. Г. История цыган: Новый взгляд / - Воронеж:, 2000.- С. 155-158

Деркач Андрій Валерійович (Одеса) – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту Одеського Національного Морського Університету

СПОРТ – ОДИН ИЗ ВАЖНЫХ ФАКТОРОВ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ МОЛОДЁЖИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

В начале XXI века современная цивилизация вступила в очень сложный период своего развития, столкнувшись с динамичными трансформациями в техногенной и гуманитарной сфере своего существования, изменившими способы жизнедеятельности людей, их самоорганизацию и сознание, особенно молодого поколения.

Сегодня учёные, философы, а вслед за ними и общество начинают осознавать, что экологические проблемы, глобальные изменения климата, колоссальная миграция населения, терроризм, ксенофобия, неконтролируемые информационные технологии, нарастающая агрессивность людей самым тесным образом связаны с кризисом культуры и морального сознания общества.

Мировое сообщество предпринимает серьёзные усилия для сохранения культурного наследия, формирования новых моделей образования, науки, экологического сознания, развития искусства и литературы, организации поддержки и пропаганде массового спорта.

Представляется, что одним из важных факторов социализации молодёжи, её культурной и моральной трансформации сегодня в мире и у нас в Украине выступает спорт, способствующий пропаганде и организации здорового образа жизни, объединяющий людей в гражданское общество, формирующий способность адаптации к усложняющимся условиям среды обитания, воспитывающий нравственную культуру и патриотизм.

Спорт начал своё развитие с глубокой древности, потому как люди придавали ему большое значение, используя в религиозных и политических целях, воспитывая в населении силу и мужество для защиты от врагов. Дошедшие до нас изображения и надписи из сооружений Древнего Египта, датируемые 3 тысячами лет до новой эры, рассказывают, что

самым популярным видом спорта была борьба, а также бег и плавание, необходимые в повседневной жизни и сражениях.

Родиной массового спорта, Олимпийских игр по праву считают Древнюю Грецию. Спорт здесь был распространен во всех слоях общества, преподавали во всех учебных заведениях, спортсмены-атлеты пользовались наряду с учёными, философами и политиками огромным уважением и почётом. Во время проведения Олимпийских игр прекращались военные действия и объявлялся мир. Олимпийские игры, возрождённые в конце XIX века сыграли огромную роль в объединении государств и народов, и развитии профессионального спорта. Сегодня это особенно значимо, так как спортивные соревнования разных уровней и видов, в которых участвуют тысячи молодых спортсменов из всех регионов Земли, способствуют общению, знакомству с культурой разных народов, изучению иностранных языков, формированию дружбы и уважения к людям различных религиозных убеждений.

Спорт является сегодня одним из важнейших факторов социализации людей, особенно молодёжи. Распространенные во всём мире информационные технологии, которые с большой скоростью усложняются, повальное увлечение молодых людей и детей компьютерными играми, погружение в виртуальный мир, отвлекают их от реальной действительности, формируют привычку к одиночеству, гиподинамию, не способствуют здоровому образу жизни, занятиям спортом, общению с людьми.

Правительства всех стран мира, осознавая эту угрозу физическому и психическому здоровью молодого поколения, развивают различные виды спорта, строят спортивные сооружения, поддерживают спортивные клубы в учебных заведениях, особенно в ведущих университетах, поощряют командные виды спорта.

В последние годы в Украине, где почти отсутствовала государственная поддержка спортивных школ и практически не реализовывалась программа развития детского и юношеского спорта, благодаря помощи местных органов власти, общественных фондов и волонтеров стали строиться спортивные площадки, школьные стадионы, тренировочные базы, что способствует широкому участию команд Украины в различных престижных международных соревнованиях и завоеванию украинскими спортсменами призовых мест и медалей.

Спорт играет сегодня важную роль в физической и психологической реабилитации воинов-ветеранов, пострадавших в военных конфликтах, которым очень сложно после тяжёлых ранений и психических нагрузок вернуться к привычному образу жизни и занять в ней достойное место. В результате пятилетней войны на востоке Украины таких молодых людей много и у нас. В стране создана система для их психологической реабилитации. Для помощи и поддержки всех этих молодых ветеранов в мире на протяжении многих лет после Олимпийских проводятся Паралимпийские игры, в которых команда Украины занимает почётные I-III места, завоевав в 2016 году 41 золотую, 37 серебряных и 39 бронзовых медалей, демонстрируя всему миру мужество и силу духа украинских спортсменов паралимпийцев. Они не только проявляют свои лучшие моральные качества, волю к победе, дружбу, товарищество и взаимопомощь, но и становятся примером для многих молодых людей, утративших в силу различных обстоятельств веру в свои силы и волю к дальнейшей жизни.

В 2014 году были основаны также «Игры непокорённых» - международные спортивные соревнования в паралимпийском стиле, в которых принимают участие бывшие и действующие военные, ставшие инвалидами, проводимые в разных странах по инициативе британского принца Гарри. В 2017 году сборная Украины впервые приняла участие в этих соревнованиях, где получила 14 медалей: 8 золотых, 3 серебряных и 3 бронзовые.

Спорт также является сегодня одним из значительных способов формирования общественного сознания, воспитание моральной культуры людей, молодёжи и, особенно, подрастающего поколения и детей.

Живя сегодня в условиях постоянных природных и техногенных катастроф, военных конфликтов, терактов, распространяемой средствами информационных технологий пропагандой ненависти на религиозной почве, ксенофобии, цивилизация столкнулась с

новим состоянием общественного сознания – тотальной агрессией среди взрослого населения и, чего не было раньше – актами агрессии и насилия среди подростков и детей.

Повсеместно, в различных странах Запада и особенно США, имея возможность приобрести оружие, подростки расстреливают в школах и колледжах своих одноклассников и учителей, избивают, оскорбляют и унижают более слабых детей, и так ведут себя не только мальчики, но и девочки.

Это явление приобрело такие масштабы, что многие государства были вынуждены принять специальные законодательные акты «О предотвращении буллинга», назвав это явление «буллинг». Такой закон принят в 2019 году и в Украине. Представляется, что основными причинами появления в молодёжной и детской среде агрессии, жестокости и насилия является постоянная демонстрация и пропаганда жестокости в средствах массовой информации, социальных сетях и компьютерных играх, и героизация зла. Всё это деформирует положительные моральные ценности молодёжи и детей, а вседозволенность и почти полная психологическая неграмотность родителей и воспитателей приводит к распространению этого явления.

И здесь решающим фактором выступает спорт. Молодым свойственно желание быть сильным, но проблема состоит в том, что сила должна быть направлена на защиту добра, а не на насилие и жестокость. И именно спорт формирует идеалы дружбы, взаимопомощи, товарищества, мужества и достоинства и защиты слабых, воспитывает в людях высокие нравственные качества, поэтому основная задача сегодня – привлечение к спорту как можно большего количества молодёжи и детей.

Спорт играет сегодня очень важную роль в проблеме адаптации к трудовой деятельности большой группы профессий, в которых требуется особая физическая и психологическая подготовка: военных, сотрудников спецслужб, пограничников, спасателей, пожарных, моряков. Это особенно важно для представителей морских специальностей, которые длительное время находятся в сложных погодных условиях, ограниченном пространстве и постоянной опасности для жизни и здоровья людей.

В Национальном морском университете уже несколько лет на отдельных факультетах проводят занятия и тренировки по специальным методикам и программам, обеспечивающим теоретическую подготовку и формирование навыков оптимальной адаптации морских специалистов, работающих в экстремальных условиях среды.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Волович В.Г. Человек в экстремальных условиях природной среды. – М.: Мысль, 2003 г. 148 с.
2. Жиров В.Д. Здоровье – атрибут антропности. // Философия здоровья. – М.: ИФРАН 2007. – с 124-145.
3. Психология здоровья. / Под редакцией Г.С. Никифорова. – СПб.: Питер. 2008., - 607 с.

Ільїна Анна Сергіївна (Одеса) – магістр кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасне українське суспільство і провідна його соціальна група – українська молодь – переживають важливу мить свого розвитку. Як би ми не оцінювали трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, важливо розуміти, що всі вони складають сильний вплив на духовне життя суспільства та його моральні цінності та ціннісні орієнтації. Публічність і альтернативність думок створюють ситуацію, при якій в окремо взятої особистості виникає потреба в усвідомленні своєї громадянської та етичної позиції. Толерантність, необхідність пошуку діалогу, соціокультурна комунікація у найширшому

сенсі цієї категорії поступово стають домінантами громадянського розвитку, де все більшого значення в суспільному житті набуває готовність вислухати іншого, зрозуміти спосіб його аргументації. Природно, що це не може відбутись миттєво. Тому у сьогоднішні ми бачимо значні відхилення у поведінці людей, а ряд явищ можна охарактеризувати як флюктуаційні. Але все це буде подолано, коли у центрі увазі суспільства буде креативна особистість, яка самостійно мислить і діє, а держава буде відстоювати самодостатність і ціннісну унікальність іншої особистості, іншої волі, іншого світосприйняття.

Відмітимо, що зрозуміти складний процес соціокультурної трансформації багато в чому допомагає феномен молодіжної культури, де в концентрованому вигляді можна спостерігати й аналізувати процеси формування якісно нових ціннісних орієнтацій і ідеалів.

Необхідно підкреслити, що система цінностей людини є «фундаментом» її відношення до світу. Цінності – це відносно стійке, соціально обумовлене вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ. Ми розділяємо думку В.П.Тугарінова, що «цінності, - це те, що потрібно людям для задоволення потреб та інтересів, а також ідеї і їх рушійні сили як норма, мета та ідеал» [1, с. 271].

Молодіжну культуру, її цінності неможливо досліджувати, не враховуючи важливої закономірності її розвитку – принципу спадкоємності, що передбачає наявність сторонніх зв'язків переходу у новий стан. Тому нас турбує знецінення в очах молоді знань батьків, освячених традиціями і життєвим досвідом, яке ми сьогодні спостерігаємо. Молодіжна культура як губка вбирає цінності сучасного суспільства, формуючи на їх основі свої власні орієнтації. Можемо констатувати, що у сучасності домінуючими є такі якості молоді, як прагнення до ризику, бажання доторкнутися до незвіданого, безстрашність, безкомпромісність, дух суперечностей та інші. Відверто проявивши свою бінарність, амбівалентність, дихотомічність, молодь спрямовується у простір своєї субкультури зі специфічними цінностями, установками, орієнтаціями. Таким чином, представники сучасної політичної еліти, свідомо не використовуючи весь широкий спектр можливостей молодого покоління, обмеживши його роллю виконавця, а не творця, власноручно загострили конфлікт поколінь і практично знищили їх спадкоємність.

Тому саме у культурному полі ми бачимо значні девіантні та делінквентні явища. Треба розуміти, що культура для молоді – продукт цивілізації, перелік послуг, пропозицій держави і суспільства, старших поколінь на адресу підростаючих поколінь. Рівень відповідності «пропозиції» і «попиту», зміст молодіжної культури і культури для молоді, відмінності в культурних перевагах і культурних цінностях відображають ступінь спадкоємності культурних традицій, безконфліктності розвитку цього історичного культурного етапу суспільства і держави, взаєморозуміння і гармонії між поколіннями. Молодіжна культура в сучасних умовах під впливом цілого ряду соціокультурних, соціополітичних, соціопсихологічних, соціоекономічних та інших чинників за останнє десятиліття зазнала істотних змін, знизився загальний культурний рівень, погіршала якість освіти, традиційні культурні цінності підміняються масовою культурою, позбавленою духовності та сенсу. У свою чергу, культурна сфера, державні культурні інститути, втративши значною мірою в досліджуваній період системний характер культурного виховання, культурної освіти, частину об'єктів культури і державне фінансування в необхідному обсязі, не здатні належною мірою забезпечити культурні запити молоді. Культурна ситуація в Україні на сучасному етапі соціокультурних трансформацій не відповідає ані міжнародним стандартам ООН і ЮНЕСКО, ані основоположним культурним інтересам української держави.

Відбувається не лише розпад системи норм соціальних і культурних зв'язків, але дуже повільно і суперечливо проходить формування іншої системи цінностей. Проблема ідентифікації для значної частини молоді полягає не в тому, «ким бути» в системі суспільного розподілу праці, а швидше – «яким бути» і «скільки заробляти». Усе це говорить про те, що в процесі реформування суспільства відбулася переоцінка цінностей. Пошана до таких якостей, як «дисципліна», «слухняність», «виконання обов'язку», «скромність», «безкорисливість», «самовідповідальність» значною мірою ослабла, а таких якостей, як

«свобода», «автономія», «задоволення емоційних потреб», «самореалізація», «розкутість», «особиста недоторканність» – зросла. Соціалізація сучасної української молоді відбувається в умовах інституційної системи, яка розпадається. Якщо суспільство не в змозі запропонувати індивідам стійкі зразки поведінки, відчуттів, правил і нормативних систем, то їм доводиться самим виробляти необхідні в житті та в соціумі стереотипи поведінки. І це не завжди будуть загальнолюдські цінності, навпроти, вони можуть бути руйнуючими все навколишнє, наприклад: «корупція», «обман», «злочинство», «наркоманія» і тому подібне.

Тому в умовах соціокультурної трансформації та соціокультурних трансформаційних процесів, які мають постійний характер, особливо важливим є вироблення у молоді ціннісних орієнтацій, сформованих на основі загальнолюдських цінностей.

Сучасні постмодерністські цінності (самореалізація, гедонізм, епікуреїзм, самоідентифікація, самоакцентування, добробут, максимальна свобода та інші) утворюють у сьогоденні основу ціннісної структури і домінують в суспільній свідомості молоді. Як справедливо відмічає Є.Р.Борінштейн: «Трансформаційні процеси, що мають місце в Україні, є вкрай суперечливими та непослідовними» [2, с. 81]. Тобто, в українському суспільстві, коли соціокультурні трансформаційні процеси привели до значного хаосу ми спостерігаємо досить сумну картину, коли не задоволені основні потреби людей у фізичній та психологічній безпеці, а країну в цілому роздирають соціальні, культурні, мовні, політичні конфлікти та постійна економічна криза, що має вже системний характер. Отже, для молоді України практично немає жодних відмінностей між традиційними і постмодерністськими цінностями: і одні, й інші однаково важливі для молодих людей. Таким чином, глобальною метою нашого суспільства повинні бути прагнення сформувати систему базисних цінностей, на основі загальнолюдських, на які орієнтується більша частина суспільства. І для України такими цінностями повинні стати цінності гуманістичного розвитку креативної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тугаринов В.П. Избранные философские труды / В. П. Тугаринов. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1998. – 344 с.
2. Борінштейн Є. Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства / Є. Р. Борінштейн. – Одеса: Астропринт, 2006. – 400 с.

Косович Юліана Іванівна – магістрантка кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Університету Ушинського

ІНФОРМАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Інновація – це нововведення, зміна [2]. Навчання схильне до змін не менше чим інші сфери життя і діяльності людини. Новаторство і традиції – це дві сторони розвитку культури, освіти і усього суспільства в цілому. Різні співвідношення традицій і новацій дають основу для класифікації суспільств на традиційні і сучасні. У традиційних суспільствах традиція панує над новаторством. У сучасних – новаторство є базовою цінністю. Одне і теж суспільство може переживати різні періоди. Ще порівняно недавно терміни «інновація», «інноваційний процес» у вітчизняній педагогічній літературі майже не вживалися. Сьогодні ситуація інша. І хоча трактування змісту цих термінів в різних роботах має істотні відмінності, вони вже використовуються дуже широко.

Сучасне поняття «освіта» зв'язується з тлумаченням таких термінів як «навчання», «виховання», «освіта», «розвиток». Проте, до того, як слово «освіта» стало зв'язуватися з просвітою, воно мало ширше звучання. Словникові значення розглядають термін «освіта», як іменник від дієслова «утворювати» в сенсі: «створювати», «формувати» або «розвивати» щось нове. Створювати нове – це і є інновація [1].

Під інноваціями в освіті розуміється процес вдосконалення педагогічних технологій, сукупності методів, прийомів і засобів навчання. Нині інноваційна педагогічна діяльність є

одним з істотних компонентів освітньої діяльності будь-якого учбового закладу. Саме інноваційна діяльність не лише створює основу для створення конкурентоздатності тієї або іншої установи на ринку освітніх послуг, але і визначає напрями професійного зростання педагога, його творчого пошуку, реально сприяє особовому зростанню вихованців.

Інноваційні процеси в освіті ми розглядаємо в комплексі його соціальної обумовленості. Це припускає: відповідність системи освіти комплексу життєвих соціальних потреб; внутрішню узгодженість її частин і оцінку суспільством кожного із структурних елементів; націленість утворення на прогресивний розвиток суспільства; наявність у молодих людей потреби в освіті, її соціальну спрямованість [1].

Інноваційні процеси повинні здійснюватися сьогодні в усіх освітніх структурах. Нові типи освітніх установ, систем управління, нові технології і методики – це прояви величезного потенціалу інноваційних процесів. Грамотне і продумане їх здійснення сприяє поглибленню в нім позитивних змін.

Діяльність інноваційного загальноосвітнього навчального закладу спрямована на реалізацію особистісно-орієнтованого навчального процесу, індивідуалізацію та диференціацію навчання, упровадження педагогічних освітніх інновацій, за яких постійно вносяться якісно нові елементи з метою створення та використання інтелектуального продукту, реалізуються нові оригінальні ідеї у вигляді освітніх систем, програм, технологій та послуг. Практично в таких закладах освіти формується інноваційна освітня політика регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Еньшина Н. А. Инновационные процессы в образовании [Электронный ресурс] / Барнаул : Барнаульский государственный педагогический университет.

2. Орлов А. И., Орлова Л. А. Современные подходы к управлению инновациями и инвестициями. — Журнал «Экономика XXI века». 2002. № 12. С. 3—26.

Негруца Тетяна Вадимівна (Одеса) - студентка Одеського державного університету внутрішніх справ

Нівня Ганна Олександрівна (Одеса) – кандидат філософських наук, в. о. доцента кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

МОЛОДІЖНІ СУБКУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливого значення набуває проблема феномену молодіжної субкультури. Різні аспекти становлення та діяльності молодіжних субкультур досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Д. Аусубель, О. Бабосов, А. Бистрицький, В. Бобахо, М. Боришевський, Ю. Давидов, Л. Жуховицький, С. Косарецька, С. Левикова, В. Левічева, К. Мангейм, Л. Павлішевська, М. Розін, І. Роднянська, с. Сергеев, З. Сикевич, М. Титма, М. Топалов, С. Фріт, Т. Щепанська та інші [1].

У сучасному світі проблема поширення різноманітних субкультур набуває гострої актуальності. Саме завдяки молодіжній субкультурі підліток може реалізувати себе, знайти однодумців, які прагнуть від життя екстриму, тощо. Представники різноманітних субкультур намагаються продемонструвати свою індивідуальність. Молодіжні субкультури, з одного боку, виховують протест проти суспільства дорослих, його цінностей і авторитетів, а з іншого – покликані сприяти адаптації молоді до цього дорослого суспільства. Нерозуміння дорослих примушує молодь відокремлюватися, об'єднуватися та створювати власний світ.

Молодіжна субкультура – це об'єднання молоді, яке має власні культурні маркери, а саме: мову (сленг), символіку (зовнішня атрибутика), традиції, тексти, норми і цінності. Усі

молодіжні субкультури можна умовно поділити на дві великі групи. До першої належать так звані «традиційні» молодіжні субкультури, тобто такі, які мають довгу історію (хіпі, панки, байкери, рокобіли, бітломани). До другої групи входять «новітні» субкультури, що виникли вже в останні десятиліття (толкієністи, індіаністи, уніформісти, трешери, брейкери, репери, рейвери, металісти та інші) [2].

Тож слід розглянути детальніше найпоширеніші із молодіжних субкультур:

Хіпі. Представники цієї молодіжної субкультури заявили про себе на зламі 60-70 років ХХ століття, в Україні – у 1972 році. Цю групу складають прихильники музичного стилю панк-рок. Представники виділяються довгим волоссям, яке слугує своєрідним викликом «соціальному сприйняттю», «фенічками», специфічним одягом, участю в тусовках. Образ життя хіпі дає можливість втекти від буденних реалій (сім'ї, школи). У середовищі хіпі сформувалися різноманітні новітні молодіжні субкультури. Окрім зовнішніх прикрас і яскравого одягу, дуже часто хіпі асоціюються і з вживанням наркотиків, які, на їхню думку, допомагають розширити власну свідомість та виштовхують за звичні межі реального світу [1]. З середини 1970-х рух хіпі занепадає. Тепер це просто своєрідний клуб за інтересами, де переважає потяг до класичної рок-музики і плетіння з бісеру.

Іншою важливою субкультурою, очевидно, є «панк». Деякі панки вважають, що вони – справжні нащадки хіпі. Сьогоднішній панк – це, свого роду, збірний образ представника молодіжної субкультури, тісно пов'язаної з музикою. Термін «панк» прийшов в українську мову з англійської. В Україні є нечисленна група людей, яка сповідує банківську ідеологію, але серйозного впливу на культурну ситуацію вона не має [1].

Скінхедів об'єднує пристрасть до насильства. Рух «скінхедів» виник у Великобританії наприкінці 60-х років ХХ століття. «Скіни» – вихідці з робітничих районів – мали патріотичні погляди, захоплювалися регбі та футболом, не цікавились політикою. Зовнішній вигляд відповідав «шок-протесту» панків з єдиною відмінністю – коротка зачіска та мінімізація символічних речей. З'явилися в Україні у 1995-1996 роках. Перші скіни не виявляли значної активності, обмежуючись демонстрацією нашивок зі свастикою, прапорів [1].

Представники готичної субкультури є прихильниками естетичного готичного роману, естетики смерті, готичної музики. Представники руху з'явилися в 1979 році на хвилі пост-панка. Панківський епатаж готи спрямували в русло пристрасті до вампірської естетики, до темного погляду на світ [1].

Субкультура фурі (англ. «furry») поєднує людей, які захоплюються антропоморфними тваринами в образотворчому мистецтві, анімації, художній літературі та дизайні. Відмінною рисою субкультури є прагнення до втілення образу антропоморфної тварини у творчості або у реальності через ідентифікацію з нею.

Геймери – це прихильники комп'ютерних ігор, які вбачають в іграх сенс свого життя. Найчастіше геймерами є підлітки. Фактично гра у підлітка-геймера займає увесь вільний від навчання час. Найбільш організованим різновидом геймерів є «квاکери», прихильники комп'ютерної гри «Quake». Субкультура геймерів зародилася відносно нещодавно [3, с. 430].

Металістів надихає та об'єднує музика у стилі метал. Представники цієї субкультури зазвичай носять чорні джинси або шкіряні брюки, шкіряну куртку «косуху», чорні футболки або балахони з логотипом улюбленої групи, напульсники – шкіряні браслети із заклепками або шипами, ланцюги на джинсах, звичайні чоботи, кросівки, як правило, мають довге волосся.

Кришнаїти називають себе «підданими Кришни». Ідеологічне підґрунтя цієї течії — давньоіндійський епос, який містить філософські висловлювання і думки бога Кришни, який мавлюдський образ і вважався народним героєм. Кришнаїти вважають, що багаторазове (1728 разів на добу) повторення імені Бога дає спасіння, звільнення від тіла і занурення у чистий дух, задоволення бажань. Привабливість для молоді цієї течії пов'язана з екзотичними ритуалами, екстравагантним стилем одягу, нормами поведінки: не пити спиртне, каву, чай, не вживати наркотиків, не їсти м'ясо і рибу, не займатися тілесними

розвагами (секс лише для продовження роду). Серед кришнаїтів виділяють групи: інтелектуалів, романтиків та релігійних фанатів [2].

Молодіжні субкультури мають як позитивний, так і негативний вплив на процес соціалізації особистості. Позитивний момент полягає в тому, що прилучення до субкультури слугує способом самовираження та засобом послаблення кризи ідентичності, коли підліток не бажає і навіть боїться бути схожим на інших та знаходить вияв оригінальності в субкультурній спільноті.

Негативні моменти участі у неформальних об'єднаннях проявляються в ізоляції підлітка від соціуму та розвитку у просторі угруповання. Тобто, практично вся діяльність молодшої людини спрямована на реалізацію потреб однодумців [4, с.43].

Отже, молодіжні субкультури суттєво впливають на процес особистісного становлення підлітків і молодих людей. Прилучення до субкультурної спільноти може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Плідне вивчення особливостей різних молодіжних субкультур може знайти практичне застосування у педагогіці, психології, соціології та інших науках, предметом яких є соціалізація особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заїка Н. Бути собою – головний принцип черкаських неформалів // Прес Центр. – 2008. – 13 лютого (№ 7).
2. Карп'як В. Молодіжні субкультури // Архівний сайт Спілки Української Молоді. – URL: <http://archive.cym.org/ua/content/subcult1.asp> (дата звернення: 18.05.2019).
3. Моргун В. Ф., Седых К. В. Неформальные подростковые группы // Возрастная психология: детство, отрочество, юность: хрестоматия/ сост. и научн. ред. В.С. Мухина, А.А. Хвостов. – М.: Академия, 2003. – С. 428-437.
4. Чугаєвський В. Г. Молодіжна політика й соціальна робота. – Київ: Київськ.ун-т, 2005. –127 с.

Олейніков Юрій Васильович (Одеса) – аспірант кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського»

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Пост-модерн як ціннісна мозаїчна протоплазма, в середині якої виникають неоднорідні струми, серед характерних універсальних трансформацій сучасної культури.

Культура модернізму орієнтована на елітного читача, масового обслуговувала поп-культура вона постмодернізм долає протиставлення, поєднуючи розважальні елем твору з естетськими та семіотичними ідеями.

Відчуття хиткості світового порядку, невизначеності, непостійності ідеалів, орієнтирів забарвлення в меланхолічні відтінки суперечку про постмодернізм у західній культурі.

Не слід забувати, глобалізація економіки вможливилася завдяки швидкому розвитку транспортних систем і зв'язку. Революційні зміни у передачі інформації спричинив новий засіб комунікації Інтернет.

Важливі ролі у плюралістичном осягненні істини належить математиці та психології.

Філософи постмодерної доби намагаються розширити діапазон наукового і філософського мислення, що отримав назву постмодерністської чуттєвості.

Модернізм сприймає людину істотою, у якій дух і плоть є автономними сферами.

Відповідність життя-діяльності індивіда прийнятим у суспільстві нормам, принципам створює в неї відчуття власної соціальної повноцінності, яка є умовою нормального

соціального самопочуття, і навпаки, відчуття невідповідності поведінки вимогам суспільства занурює у стан дискомфорту, виводить з рівноваги і можливо стає причиною кризи.

Стан розробки проблеми соціально-філософського аналізу культури як аксіологічного феномену та засоби аксіології характеризуються певною не однозначністю.

Важливе місце у розвитку сучасного суспільства посідає інформатизація та глобалізація.

Масова культура України сьогодні зберігає меншовартість, провінційність, має схильність до калькування, а традиції не відповідають динамічному, урбаністичному сьогоденню.

Необхідно активувати механізм практичної реалізації конституційного права на свободу одержання інформації.

У сфері комунікації які призвели до розвитку новітніх інформаційних технологій важливою складовою є процес глобалізації.

Становлення інформаційних товариств зумовлене двома взаємопов'язаними причинами, довгостроковими тенденціями економічного розвитку і технологічним поступом.

Інформація адекватно відтворює явища і закони зовнішнього світу, духовну діяльність людства, створює діяльність у інтересах міжнародної спільноти.

Проблема становлення й укорінення демократичних цінностей одно з основних у дослідженні соціокультурних трансформацій що відбувається в посткомуністичних суспільствах.

Рекламна діяльність послідовно здобула обдуманого сприйняття покупцем образу, потім автоматичного здійснення покупки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзененберг М. Н. Менеджмент рекламы. М.: ТОО «Интел тех», Изд-во «Знание» России, 1993 – 80 с.
2. Апшер В. Опасности «всемирной паутины». / В. Апшер. – Конфидент, 2006, № 5.
3. Батурич Ю. М., Жодзишский А. М. Компьютерная преступность и компьютерная безопасность. / Ю. М. Батурич, А. М. Жодзишский. – М., 1991. – 254 с.
4. Беклешов Д. С., Самусаев С. Т. Реклама: её функции, цели и методы создания. – К.: Реклама, 1994. – 70 с.
5. Бернет Дж. Мориарти С. Маркетинговые коммуникации: интегрированный подход / Пер. с англ. Под ред. С. Г. Божук. – СПб: Питер, 2001. – 864 с.
6. Брягин О. Простая арифметика. // Бизнес и безопасность, 2007, № 1, с. 1-6.
7. Гасан І. Чим є постмодернізм і чим він стане? Літературні і культурні аспекти// Американська література після середини ХХ ст. Матеріали міжнародної конференції . К. , 2000. – 22 с.
8. Гасанов Р. М. Шпионаж особого рода./Р. М. Гасанов. – М.: «Знания» , 2005. – 276 с.
9. Герасименко В. А., Гришаев С. В., Павлов Д. В. и др. Основы защиты коммерческой информации и интеллектуальной собственности. /В. А. Герасименко, С. В. Гришаев, Д. В. Павлов. М.: Науч.-информ. внедрен, фирма «ЮНИС», 2004.
10. Герасименко В. А. Защита информации в автоматизированных системах обработки данных: В 2-х кн. – М.: Энергоатомиздат, 1994.- 176 с.

Рибаківа Катерина Миколаївна (Одеса) – аспірантка кафедри теорії та методики пізнання факультету історії і філософії Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

МОЖЛИВОСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО РОЗГЛЯДУ СТРЕСУ (НА ПРИКЛАДІ М. ХАЙДЕГЕРА)

Сьогодні поняття «стресу» набуло особливої актуальності, а уміня побороти його перетворюється на нагальну потребу для людини. Основною причиною такої зацікавленості багатьох людей є те - що концепція стресу претендує на пояснення ряду явищ життя: реакцій людини на психотравмуючі ситуації, небезпечні роботи, різні конфлікти, захворювання і навіть іспити у студентів. Філософський вимір даного питання має під собою багаторічну історію досліджень, та все ж не існує і досі єдиного погляду на цю проблему. «Стрес» як поняття - є одним з найвідоміших та дискусійних термінів. В науковому обігу і поза ним широко обговорюються шляхи позбавлення від стресу, причини його появи та його сутність.

Глобальні соціальні, політичні, економічні зміни на теренах світового соціального простору, інтенсифікація у сфері виробництва й освіти, збільшення кількості природничих, екологічних, виробничих і техногенних катастроф неминуче відображаються на психічному стані сучасної людини. Актуальність захисту особистості від несприятливих факторів середовища обумовлює посилення наукового інтересу до проблеми стресу. Дослідження даного питання здійснюється вже не один десяток років. Для позначення психічних станів людини у важких умовах вчені (В.О.Бодров, Л.В. Бороздіна, Л.А. Китаєв-Смик, Р.С. Лазарус, Н.І. Наєнко, Ю.А. Олександровський, Г. Сельє, Ч.Д. Спілбергер, М. Франкенхойзер та ін.) використовують різні поняття («психічна напруга», «емоційні переживання», «емоційне збудження», «нервово-психічна напруга», «стрес», «емоційна напруга», «тривога» тощо), серед яких найбільш розповсюджене поняття «стрес». Його застосовують для позначення широкого кола не тільки психічних, але й фізіологічних станів людини.^[1] Попри значну кількість досліджень, їх автори виходять з різного розуміння феномена стресу. У той же час, певне розуміння стресу, його природи та протікання багато в чому визначає подальший напрямок вивчення даного емоційного стану. В цілому, сутність проблеми розгляду поняття «стрес», полягає у природній субективізації як процесу, так і побудови систем розгляду даного питання. Ми розглянемо стрес, як психотерапевтичну проблему, у соціально-філософському аспекті.

На думку Хайдегера, «багатозначність назви «стрес» вказує на багатогранність речі, так що якщо ми хочемо залишатися пропорційними цій речі, нам слід брати до уваги необхідну багатозначність висловлювань, а не розцінювати це як недолік». [8] Філософ звертав увагу і на те, що слова і поняття в точних науках можуть мати інший характер, ніж філософії.

Дійсно, якщо визначати стрес з точки зору природно-наукової парадигми, то це буде означати неспецифічну (загальну) реакцію організму на вплив (фізичний або психологічний), що порушує його гомеостаз, а також відповідний стан нервової системи організму (або організму в цілому). І відчуватися стрес буде, як напруга, тиск, навантаження. Отже, виникне потреба здійснити пристосувальні функції і, тим самим, відновити нормальний стан рівноваги організму, тобто гомеостаз.

Деякі напрямки сучасної психології та психотерапії пропонують різні способи подолання стресу. Це можуть бути тілесні практики (вправи на розслаблення, на дихання, на мобілізацію ресурсів організму, концентрацію енергії). А за допомогою поведінкових навичок може відбуватися навчання найбільш адекватним способам поведінки в стресовій ситуації. Ці способи можуть допомогти людині впоратися зі стресом. Але чи цього достатньо? Адже людину, при такій взаємодії в терапії, не питають: «хто вона є», а замість цього, за словами Хайдегера, «людину з самого початку розуміють, виходячи з того, що світ піддається технічному маніпулюванню» [7,8]. Якщо психотерапевт, що намагається полегшити негативні наслідки стресу, оцінює функціональний бік людського життя, а не

екзистенційний, то він не надає ніякої допомоги. А мета, на думку Хайдеггера, складається саме в цьому. В такому разі, який досвід для свого життя людина виносить з терапії? Можливо, це лише досвід ефективного позбавлення від стресу? Управління собою - думками, почуттями, тілом - в стресовій ситуації? Чи знаходить людина розуміння того, що і як в її житті сталося або відбувається?

Більшість з людей, значну частину часу проводить у царині праці та соціуму, не усвідомлюючи можливостей власного буття. Часто заклопотаність людини своїм місцем в соціальній ієрархії і інтерес до свого соціального статусу обумовлюють його підпорядкування «іншим»: людина повинна робити те, що схвалюють і вимагають «вони». Люди часто потрапляють під вплив людської думки. Їм буває цікаво подивитися щось, але не для того, щоб зрозуміти побачене, а тільки щоб бачити. Причому, кожен раз щось нове, а потім «стрибнути» від нього знову до нового. І це, за словами Хайдеггера, дозволяє «забутися в світі» і «не перебувати при найближчому». Люди шукають «неспокою і збудження через вічно нове і через зміну». А також прагнуть до безтурботності. Людям дуже важливо «стежити один за одним, як вони себе поведуть, що на це скажуть».

Людині дійсно важко вміти бути, відкрито пред'являючи себе світу, борючись з собою і вистоюючи у власній тривозі. В глибині душі людина завжди знає, що - її, а що - ні, але нерідко боїться собі в цьому зізнатися, тікаючи від зустрічі з цим знанням. Тікає від самої себе, від вміння бути власне собою. І потрапляючи в стресову ситуацію, людина скоріше хоче позбутися від цієї важкості, від напруги, від тиску, які їй так складно переживати. Перебуваючи в терапії, людина очікує допомоги, поради, готова виконати рекомендації, щоб повернутися в комфортний стан.

Отже, якщо робити висновок лише з уявлень М. Хайдеггера, то, безумовно, при здійсненні психотерапевтичної допомоги людині, що перебуває у стані стресу, екзистенційний підхід може бути більш ефективним за інші.

Секція 3

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Атаманюк Зоя Миколаївна (Одеса) – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

СВОБОДА ЯК НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Аналізуючи філософське бачення свободи, зазначимо, що сьогодні немає єдиної думки про те, чи може бути свобода предметом наукового дослідження. Вчені, які заперечують можливість наукового вивчення свободи, опираються на те, що об'єкт наукового пізнання передбачає наявність причини, яка йому передує. Якщо об'єкт є сам причиною самого себе, його наукове вивчення не можливе. Все, в чому суб'єктивна свідомість індивіда бачить свободу, в науковій схемі буде лише однією з ланок причинного ланцюга. Свобода і причинність не мають логічного протиріччя. Індивід, який усвідомлює свою власну свободу, не виключається із світу причинності, а скоріше сприймає свою волю як досить специфічну категорію причини, відмінну від інших причин, з якими він повинен рахуватися. Але таку відмінність практично неможливо довести науково [1, с.114-115].

В процесі дослідження ми прийшли до висновку, що це не зовсім вірна позиція. Ряд дослідників вважають, що свобода не є абсолютно безпричинною. Так, на думку І.Бичко, свобода – це особливий спосіб детермінації духовної діяльності, усвідомлення можливих

меж людської поведінки, які залежать від конкретної ситуації людського існування (індивідуального та суспільного) [2, с.570].

У контексті нашого дослідження ми намагаємося дослідити процес актуалізації особистісної свободи майбутніх фахівців в умовах вищої школи.

З огляду на тему нашого дослідження, особливу увагу ми приділяємо індивідуалістському підходу у вивченні свободи. Фахівці, які працюють сьогодні в цій царині, в якості теоретичного підґрунтя філософського осмислення індивідуальної свободи зазвичай називають концепції, що належать до екзистенціалістського (або суб'єктивістського) напрямку у філософській науці, в межах якого суспільство визначається не як об'єктивна структура, а як результат дії великої кількості людей, які володіють свободою вибору. Проте, деякі концептуальні положення, сформульовані в межах об'єктивістського напрямку, зокрема в соціологічному доробку Е.Дюркгейма, мають певний евристичний потенціал щодо інтерпретації феномену свободи. Як відомо, Е.Дюркгейм акцентує увагу не на людині в суспільстві, а на суспільстві в людині. Індивід для нього – це організм, який навіть в процесі індивідуалізації реалізує соціальні цінності та норми, що дозволяє йому стати елементом соціальної структури. Соціальні факти обмежують дії індивіда не менш жорстко, ніж природні. Він вважав, що людина не завжди пасивно сприймає соціальні норми, традиції, звичаї і т.д., що нав'язуються їй ззовні, суспільством.

Дюркгейм вважав, що взаємодія між особистістю і суспільством суттєво відрізняється в різних типах суспільств. На його думку, в умовах індустріального суспільства, яке, порівняно з традиційним, є значно більш диференційованою системою, зв'язок між індивідом і суспільством опосередковується завдяки індустріалізації свідомості та поведінки людини, її особистісних якостей. Однак прояв індивідуально-особистісних властивостей не послаблює, а зміцнює позиції людини в системі суспільного розподілу праці. В індустріальному суспільстві, за Дюркгеймом, відбувається зростання насиченості соціальної взаємодії, що призводить до диференціації соціальних ролей. У свою чергу це обумовлює трансформацію нормативно-ціннісної системи, на яку спирається індивід у своїй життєдіяльності. Дюркгейм полемізував з Тьоннісом, який вважав, що індустріальне суспільство втратило дух спільності, тому утримати його від розпаду можливо лише зовнішньою примусовою силою. За Дюркгеймом, розвиток особистісних якостей робить людину індустріального суспільства відносно самодостатньою, більш вільною. Таким чином, Е.Дюркгейму належить значне місце у теоретико-методологічному арсеналі досліджень свободи.

Як зазначалося, суб'єктивістська філософія визнає певний рівень свободи індивіда від суспільства та його інститутів. Серед її представників – М.Вебер. Головним завданням «розуміючої соціології» він вважав розуміння соціальної дії з метою пояснення процесу цієї дії [3]. В межах цього підходу рушійні сили соціетальних трансформацій вбачаються в індивідуальній суб'єктивності, яка може актуалізуватися лише за умов свободи дії особистості.

Одним із найпопулярніших визначень свободи є твердження про її несумісність з обмеженням та примусом, тобто тлумачення свободи як відсутності перешкод до дії. Так, Т.Гоббс писав «...Свобода є відсутність усяких перешкод до дії, оскільки вони не існують в природі та у внутрішніх якостях діючого суб'єкта» [5, с.608]. За В.Віндельбандом, «...вільними є ті істоти, які постійно мають можливість діяти безперешкодно» [4, с.516]. Б.Спіноза вважав «свободною таку річ, яка існує та діє за необхідністю, що впливає лише із власної природи» [6, с.584-585].

Свободу як творчість сприймали М.Бердяєв та С.Левицький; як відкритість невизначеності – М.Хайдегер та М.Мамардашвілі; як подолання стереотипів мислення – Р.Декарт та Ф.Ніцше. У самореалізації особистості вбачають свободу А.Адлер, К.Роджерс, А.Маслоу, Е.Фромм та ін.

Свобода як відсутність перешкод, як подолання тих чи інших перешкод необхідна людині для самореалізації. Прагнення актуалізувати особистісну свободу є головною умовою будь-якого зростання індивіда.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бергер П.Л. Приглашение в социологию: Гуманистическая перспектива /П.Л.Бергер. – М.: Аспект-Пресс, 1996. -168 с.
2. Бичко І.В. Свобода / Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
3. Вебер М. Избранные произведения /М.Вебер. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
4. Виндельбанд В. Свобода воли / В.Виндельбанд/ Избранное: Дух и история. – М.: Юрист, 1995. – 687 с.
5. Гоббс Т. О свободе и необходимости. Соч.в 2-х т. /Гоббс Т. – М.: Мысль, 1989. – Т.1 – 621 с.
6. Спиноза Б. Избранные произведения: в 2-х т. /Спиноза Б., 1957.- 630 с.

Боева Евеліна Володимирівна (Одеса) – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур Університету Ушинського,
Бужина Ірина В'ячеславівна (Одеса) – доктор педагогічних наук, професор кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології
Імерідзе Максим Борисович - кандидат педагогічних наук

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ми зазначаємо хто досліджував професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів, готовність до педагогічної діяльності, її окремих аспектів: підготовка майбутніх учителів до виховної, позакласної роботи, спілкування з учнями та їхніми батьками, класного керівництва, трудового виховання, статевого, взаємодії з учнями, виконавсько-мовленнєвої діяльності та ін.

У зв'язку з тим, що йдеться про підготовку майбутніх учителів до формування гуманістичних відносин молодших школярів, то для нас цікавими були праці з гуманістичного виховання, представлені також у вступі.

У дисертаційному дослідженні А.Ф.Ліненко “Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності” розкрито взаємозв'язок та взаємообумовленість педагогічної діяльності і педагогічного процесу.

Праксеологічний підхід до діяльності вчителя, рефлексивний та критеріальний до діагностики рівнів готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності дозволили по новому підійти до підготовки майбутніх учителів на сучасному етапі.

Визначено такі критерії готовності до педагогічної діяльності: педагогічне самоусвідомлення, стійкість емоційно-позитивного ставлення до педагогічної діяльності, швидкість адаптації в змінених педагогічних ситуаціях, доцільність педагогічних дій, рівень розвитку педагогічних здібностей, рівень розвитку комунікативних здібностей.

Дисертаційне дослідження О.А.Листопада “Дидактичні умови гуманізації навчання майбутніх учителів в університеті” є одним з небагатьох досліджень гуманізації вищої педагогічної школи. Автором визначено основні гуманістичні ознаки і зміст технологій навчання студентів, розкрито сутність гуманістичного підходу до організації навчання майбутніх учителів, виявлено комплекс дидактичних умов, які забезпечують гуманізацію навчального процесу.

Провідна ідея роботи С.А.Листопада полягає в тому, що взаємини викладачів і студентів вищого навчального закладу, які виступають як рівноправні партнери, відіграють основну роль у гуманізації навчання.

Для нас викликало інтерес дисертаційне дослідження М.Г.Виєвської, виконане в Україні, “Формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями”. Автором на підставі експериментальних даних виявлено, що для формування готовності

майбутніх учителів до взаємодії з учнями необхідно створити в педагогічних навчальних закладах відповідні умови для взаємодії між учнями та викладачами, озброївши останніх основами комунікативної культури.

Був проведений практикум за методикою підготовки майбутніх учителів до взаємодії з учнями, який дозволив озброїти майбутніх учителів системою знань, умінь, технологією взаємодії. Дисертанткою запропоновано замінити педагогічний вплив учителя на учнів взаємодією.

Методами підготовки майбутніх учителів до взаємодії з учнями стали рольові ігри, рольові ситуації, ділові ігри, тренінги та ін. Використовувався також принцип рольової перспективи і моделювання професійних ситуацій, під час яких студенти оволодівали технікою педагогічної взаємодії.

У роботі встановлено залежність між установкою на гуманізацію стосунків “учитель – учень” та рівнем готовності майбутніх учителів до взаємодії з учнями.

Система засобів, апробована протягом дослідної роботи дає позитивні результати в тому випадку, якщо враховуються дані своєчасної діагностики рівнів сформованості готовності до взаємодії з учнями, якщо має місце диференційований підхід до студентів, доброзичлива атмосфера в студентській групі тощо.

Незважаючи на фундаментальне і всебічне дослідження готовності до педагогічної діяльності, сьогодні немає єдиного погляду вчених на її визначення: стан, освіта, стійка якість – далеко не весь перелік визначень готовності. Проте більшість учених розглядають її як певний психічний стан, що являє собою конкретний прояв усіх компонентів, явищ психіки в конкретний період часу. За своєю природою це цілісний прояв особистості, який займає проміжний стан між психічними процесами й особистісними особливостями (А.Г.Ковальов, Н.Д.Лівітов В.Н.Мясищев та ін.). Розглянемо деякі визначення готовності.

М.І.Дьяченко, Л.А.Кандилович визначають готовність як активно-дієвий стан особистості, установка на певну поведінку, змобілізованість сил для виконання завдання. Для готовності до дій потрібні знання, уміння, навички, настроєність і рішучість здійснити ці дії. Готовність до певного виду діяльності передбачає певні мотиви та здібності. Психологічними передумовами виникнення готовності до виконання конкретної навчального або трудового завдання є її розуміння, усвідомлення відповідальності, бажання досягти успіху, визначення послідовності і способів праці. Ускладнюють прояв готовності пасивне ставлення до завдання, безпечність, байдужість, відсутність плану дій і наміру максимально використати свій досвід.

Недостатність готовності призводить до неадекватних реакцій, помилок, невідповідності функціонування психічних процесів тим вимогам, які ставляться ситуацією. Готовність студента-випускника – це професійна діяльність після закінчення вищого навчального закладу – психологічний чинник успішного виконання ним своїх обов'язків, правильного використання набутих знань, навичок, умінь, порівняно швидкої адаптації до умов праці, підвищення кваліфікації.

До структури готовності входять такі компоненти: мотиваційний (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї); орієнтаційний (уявлення про особливості і умови професійної діяльності, її вимоги до особистості); операційний (володіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, уміннями, навичками); вольовий (самоконтроль, уміння управляти собою під час виконання трудових обов'язків); оцінний (самооцінка своєї професійної підготовленості і відповідності її оптимальним професійним зразкам).

В.О.Сластьонін визначає професійно-педагогічну готовність як особливий психічний стан, наявність у суб'єкта зразка структури певних дій і постійної спрямованості свідомості на їх виконання. Стан професійної готовності містить в собі різного роду установки на усвідомлення педагогічного завдання, моделі вірогідної поведінки, визначення оптимальних способів дії, оцінку своїх можливостей в їхньому зіставленні з наступними труднощами та необхідністю досягнення певного результату.

В.О.Сластьонін зазначав: “Професійна готовність учителя до виховної роботи – це складний синтез тісно взаємопов’язаних структурних компонентів. До їх числа належать, насамперед, мотиваційно-ціннісний (особистісний) та виконавський (процесуальний) компоненти. Усі якості особистості вчителя, які визначають її готовність до виховної роботи з учнями, інтегровані в її спрямованості як сукупності домінуючих мотивів професійної поведінки та діяльності”.

О.С.Третяк готовність до діяльності визначає як “такий особливий психічний стан, який передбачає наявність у суб’єкта образу, структури, визначеної дії та постійної спрямованості на його виконання”.

Розглядаючи готовність у контексті з установкою, А.Ф.Ліненко доходить висновку про значну кількість дефініцій цього поняття. Готовність – це установка, аттитюд (соціальна установка), очікування, намір, явище, якість, феномен, пильність тощо. Узагальнюючи різноманітні точки зору у визначенні готовності, ознак її прояву, А.Ф.Ліненко наголошує, що вони не взаємовиключають один одного, а розширюють та поглиблюють уявлення про складність і багатогранність цього явища.

Готовність до діяльності має часові характеристики, тобто вона може бути як ситуативною, тимчасовою, так і довготривалою. Остання формується раніше, унаслідок спеціально організованих впливів, в тому числі й педагогічних. Вона діє і проявляється постійно і складає найважливішу передумову успішної діяльності. Ситуативна готовність характеризується тимчасовою стійкістю і піддається впливу багатьох факторів, що виникають з особливостями кожної конкретної ситуації діяльності, тобто її необхідно знову формувати. Ці види діяльності існують в єдності, перша визначає ефективність останньої в конкретних обставинах.

Очевидно, що в педагогічному аспекті найбільший інтерес і значення викликає саме довготривалий стан готовності. Передусім це визначається тим, що цей стан може бути завчасно сформований і здатний розвиватися за деяких умов. Володіючи стійкістю, він дозволяє досягати стабільних результатів у діяльності.

Готовність не є вродженою якістю, вона формується і розвивається внаслідок досвіду людини, професійно-педагогічної спрямованості її підготовки до діяльності.

Під готовністю майбутніх учителів до формування гуманістичних відносин молодших школярів ми розуміємо цілісне, стійке, полікомпонентне утворення, яке забезпечується позитивною мотивацією, оволодінням сучасною технологією формування гуманістичних відносин, наявністю гуманістичних якостей майбутніх учителів, їхньою потребою до педагогічної рефлексії.

Готовність забезпечує успішний перехід від системи вузівського навчання до професійної діяльності. У таблиці 1.1. подано структуру готовності майбутніх учителів до формування гуманістичних відносин молодших школярів.

Відмітною особливістю поданої структури готовності майбутніх учителів до формування гуманістичних відносин молодших школярів є рефлексивний підхід до її розробки.

Таблиця

Структура готовності майбутніх учителів до професійної діяльності

Компонент	Ознаки прояву
I. Мотиваційно-когнітивний	а) професійна спрямованість (позитивна мотивація, інтерес до педагогічної діяльності, потреба нею займатися); б) обізнаність про сутність гуманістичних відносин, їх типи, форми, методи, шляхи формування; в) особистісна та професійна самооцінка, їх зіставлення; г) обізнаність про сучасні технології формування гуманістичних відносин

II. Комунікативний	а) уміння здійснювати педагогічне і дидактичне спілкування; б) уміння спілкуватися з дітьми, батьками, колегами; в) самоконтроль, самооцінка; г) самоаналіз, саморегуляція
III. Проективно-конструктивний	а) планування, проектування; б) моделювання процесу формування готовності; в) прогнозування можливих результатів впливу на колектив, окрему особистість; г) самопрогнозування
IV. Оцінно-регулятивний	а) уміння оцінювати і регулювати стосунки, коректувати їх; б) уміння давати їм якісну характеристику; в) самокорекція; г) знання типологічних особливостей дітей; д) знання умов, що забезпечують формування гуманістичних відносин

Так, у кожному з її чотирьох компонентів присутні самооцінка, самоконтроль, самоаналіз, саморегуляція, самопрогнозування, самокорекція. Формування потреби майбутніх учителів у педагогічній рефлексії забезпечує не тільки ефективність педагогічної діяльності, але й можливості її вдосконалювання.

Ми розглядали всі компоненти структури готовності в єдності, взаємозв'язку і взаємозалежності.

Оскільки загальною кінцевою метою навчання студентів у вищому навчальному закладі є професійна підготовка спеціалістів, то ставлення студентів до своєї майбутньої професії.

Гальченко Максим Сергійович (Київ) – кандидат філософських наук, директор, Інститут обдарованої дитини НАПН України (Україна, Київ)

НАУКОВА ОСВІТА ЯК ВИМОГА СУЧАСНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

По мірі накопичення знань, мислення стає все більш складнішим. Ми не можемо обійтися без «складного мислення, яке є мисленням креативним, дивергентним, продукуючим різноманітність, гнучким, здатним творити інновації. Для оволодіння складністю світу, в якому ми живемо, ми повинні оволодіти складним мисленням. Справжнє мислення адекватне складності світу, оскільки воно є атрибутом людської істоти, котра сама є еволюційним продуктом цього світу. Тому формування і розвиток складного мислення повертає людину до її власної сутності» [3, с. 107], – зазначає О. Князева. Це означає більш глибоке розуміння того складного, поліваріантного і невизначеного світу, в якому сьогодні живе людство.

В цій ситуації необхідно виявити основні проблеми наукової освіти, а також визначити ті завдання, які постають перед сучасним навчальним процесом. Вже зазначалося, що учні часто висловлюють незадоволення до їхньої шкільної науки, яка не має відношення до життя, що робить їх навчання просто не цікавим. Це, звичайно, їх уявлення про шкільну науку, незалежно від реальності. Їм, очевидно, не вистачає розуміння зв'язків між їхньою науковою діяльністю та світом навколо них. Вони «не бачать сенсу» у вивченні речей, які постають для них як ряд непов'язаних фактів, котрі потрібно завчити. На практиці єдине, що вони можуть виокремити, це необхідність скласти іспити. Хоча тести та іспити дійсно відіграють певну роль в створенні нинішньої ситуації, вони не є єдиною причиною [1, с. 109-112].

Поточні програми, навіть ті, які розроблені протягом останніх двох десятиліть, мають свої витоки в історії. Кожна реформа залежить від того, що було раніше, і не так давно науково-природнича освіта була не обов'язковою для учнів старших класів. У середній школі науково-природнича освіта розглядалася насамперед для тих, хто буде йти по спеціалізації в науці, а не для всіх учнів. Хоча наукову освіту в даний час визнано необхідною для всіх впродовж всього навчання, але важко позбутися традиційного іміджу. Виникає ситуація, при якій нинішня школа, як вітчизняна, так і європейська, залишає багато учнів поза інформацією щодо розвитку загальних ідей науки. А саме вони, на нашу думку, могли б допомогти їхньому розумінню речей оточуючої реальності, і дозволити їм брати участь в ухваленні рішень, як поінформованим громадянам у світі, де наука і технології набувають дедалі більшого значення [4].

Важливим аспектом вирішення цих проблем є розуміння того, що мета наукової освіти полягає не стільки в пізнанні фактів і теорій, скільки у прагненні до розуміння ключових ідей сучасності. В своїй єдності вони дозволяють зрозуміти події і явища, що мають відношення до життя учнів під час та поза їхніми шкільними роками. Їх потрібно розуміти як «великі ідеї» в науці і усвідомлювати для включення у наукову картину різних аспектів навколишнього світу, що формується в учнів в процесі навчання [1, с. 110-112].

Але не тільки науково-природнича освіта може бути поліпшена за рахунок закріплення фактів і цифр у навчальні теми, що розглядаються. Історики закликають до «вплетення» конкретних подій у розповіді; так само є вагомі підстави для об'єднання ідей у вивченні різних явищ у географії. Те ж саме можна сказати і про велику кількість областей знань, які існують як домени в силу наявності ядра знань, умінь і навичок. Але в цих областях, як і у випадку науково-природничих дисциплін, сутність вказаного ядра не подається явно. З метою обґрунтування підстав і умов для запровадження відповідних тем і видів навчання в рамках шкільної програми необхідно впроваджувати в практику вище сказане з точки зору розвитку «великих ідей» [5].

Основною метою наукової освіти має стати спроможність кожного індивіда до прийняття поінформованих рішень та відповідних дій, котрі впливатимуть як на їхнє персональне життя, так і на добробут суспільства, а також збереження навколишнього середовища. Шляхи вивчення науки, які призводять до розуміння, можуть також сприяти розвитку навчальних навичок, тобто вміння вчитися, які необхідні впродовж всього життя для того, щоб ефективно діяти і працювати в світі, який динамічно змінюється [2, с. 318].

Наукова освіта має багато цілей. Однак в першу чергу вона повинна бути спрямована на розвиток розуміння сету «великих ідей» у науці, котрі включають наукові ідеї та ідеї про науку, її роль у суспільстві; творчих здібностей у збиранні та використанні наукових доказів; використання наукових вражень та відчуттів. Зазначимо, що в даному контексті термін «ідея» використовується для позначення абстракції, яка пояснює відносини або властивості, які спостерігаються. Тут вона відрізняється від повсякденного вжитку слова «ідея» в якості думки, яка не обов'язково базується на фактичних даних. А «велика» ідея в науці відноситься до ряду взаємопов'язаних між собою об'єктів або явищ. В той час «менша ідея» застосовується до конкретних спостережень або досвіду. Наприклад, кроти добре пристосовані до життя під землею – «мала ідея»; відповідна «велика ідея» полягає в тому, що великі живі істоти розвивалися впродовж дуже тривалих періодів часу, що робить їх придатними для функціонування у відповідних певних умовах [1].

Для визначення цілей наукової освіти повинен відбуватись чіткий прогрес у виокремленні ідей, які потрібно досягнути у різних точках, базованих на ретельному аналізі концепцій та на сучасних дослідженнях. Зокрема в розумінні того, як відбувається навчання. Виявивши, як учні роблять висновки з досвіду, можна забезпечити багатий опис змін в мисленні, що вказують на прогрес в досягненні цілей. Прогрес у напрямку великих ідей повинен стати результатом вивчення тем, цікавих для учнів і, що важливо, доцільних у їхньому практичному житті. Учням дуже важко навчатися з метою розуміння завдань і проблем, які не мають ніякого очевидного для них значення. Навчальний досвід повинен відображати бачення наукового знання та наукової допитливості, котрі є чіткими та

відповідають сучасному науковому, технологічному, інформаційному та освітньому мисленню. Наука, що розглядається як створення розуміння про світ, швидше «захопить» учнів, ніж наука, що розглядається як набір механічних процедур і встановлених «правильних відповідей» [2, с. 318-319].

Впровадженням глобальної програми наукової освіти з метою її покращення займається по всіх країнах та регіонах світу міжакадемічна група з міжнародних питань. Впродовж перших років зусилля міжакадемічної групи з міжнародних питань концентрувалися на розробленні концепції наукової освіти, базованої на допитливості у початковій школі.

В результаті глибокого аналізу вказана група прийшла до висновку, що педагогічна практика, базована на методології допитливості, є більш ефективною. Наукова освіта, базована на допитливості (НОБД), довела свою ефективність як у початковій, так і в середній школі, оскільки підвищує інтерес до наукових досягнень паралельно зі стимуляцією мотивації вчителів. НОБД є ефективною серед усіх учнів – від найслабших до найсильніших. До того ж, НОБД виявилась позитивною у зацікавленості та підвищеній участі молоді у науковій діяльності. Зрештою, НОБД і традиційні дедуктивні підходи не є взаємовиключними, їх слід комбінувати у науковій класній кімнаті з метою пристосування до різних типів мислення та вікових категорій. Поряд з цим започатковано програму «Наука і суспільство», в якій Європейський парламент та Рада рамкової програми європейської спільноти закликає до «створення відкритого середовища, яке б спонукало до допитливості у дітей та молоді, шляхом залучення наукової освіти на всіх рівнях, включаючи школи, та підвищувало інтерес та повну задіяність у науці усіх верств населення» [1, с. 113-115].

Звіт Організації з економічної співпраці та розвитку під назвою «Еволюція учнівської зацікавленості у науці та технологіях» зазначає роль позитивного контакту з наукою на ранній стадії формування відношення до науки як ключову. Дослідження також свідчить, що коли дітьми керує природна допитливість у наукових предметах, традиційна форма освіти може гальмувати цей інтерес і, таким чином, мати негативний вплив на розвиток ставлення до науки. У звіті «Європа потребує більше науковців» зроблено аналогічні висновки: «Вона є абстрактною, оскільки намагається висунути на передній план фундаментальні ідеї, більшість з яких було висунуто у ХІХ столітті, без достатнього експериментального та інтерпретаційного підґрунтя, а також без надання достатнього розуміння щодо впровадження». Наукова освіта часто неспроможна забезпечити «можливістю накопичувального розвитку розуміння та інтересу», і знаходиться під загрозою «бути занадто фактажною з причини «вибуху» наукового знання та надбудови поза тематикою до уже надмірної змістової бази». Як наслідок, не закономірним є той факт, що учні сприймають наукову освіту як беззв'язну та складну [6].

Наукова освіта, базована на допитливості (НОБД), та навчання, базоване на проблемі (НБП), можна подати історично як два підходи (методи) у викладанні науки. Перший, традиційно використовуваний в школі, «дедуктивний підхід». У цьому підході вчитель презентує поняття, їх логічний (дедуктивний) смисл та надає приклади застосування. Цей метод ще називають «передача згори-вниз». Для використання учні мають спромогтись зрозуміти абстрактні ідеї, що ускладнює викладання науки у початковій школі. Другий називають «індуктивним підходом» (методом). Цей підхід приділяє більше уваги спостереженню, експерименту та супроводжуваній вчителем побудови учнем його власних знань. Цей підхід також описується як підхід «знизу-вгору» [1, с. 114-116].

Потрібно виходити з того, що впродовж років концепції вдосконалювалися і сьогодні індуктивний підхід частіше вживається в якості наукової освіти, базованої на допитливості (НОБД). Насамперед по відношенню до природничих наук і сучасних технологій.

За визначенням психологічної науки і етики, допитливість є процесом діагностування проблеми, критичних експериментів, випрацювання альтернатив, планування розслідування, дослідження теоретичних здогадок, пошук інформації, конструювання моделей, дебати з колегами, та формування «послідовної аргументації». У викладанні математики освітня спільнота частіше спирається на навчання, базоване на проблемі (НБП), на відміну від

НОБД. Насправді, математична освіта може з легкістю використовувати підхід, базований на проблемі, хоча у багатьох випадках використання експериментів набагато складніше. Навчання, базоване на проблемі, описує навчальне середовище, де проблема спонукає до навчання. Таким чином, навчання починається з вирішення проблеми і проблема постає в такий спосіб, щоб учні потребували додаткових знань для її вирішення. На відміну від пошуку єдиної правильної відповіді, учні інтерпретують проблему, збирають необхідну інформацію, визначають можливі рішення, оцінюють перспективи та презентують висновки. Наукова освіта, базована на допитливості, є навчанням проблемним, але поглибленим завдяки урахуванню важливості експериментального підходу [1, с. 115-118].

В учнів дуже хороша пам'ять на експерименти за власною участю, але для ефективності вони повинні досягнути реалізації через експерименти, ініційовані ними ж. Немає нічого кращого за надання можливості учням проводити експерименти самостійно, щоб вони усвідомлювали можливість досягнути практичних результатів. Особливо коли розглядають параметри один за одним (утримуючи інші параметри сталими). Все це в своїй сукупності робить навчання послідовним, науково обумовленим і результативним.

Вивчення принципів складного мислення визначає характер наукової освіти. Вона за своїм визначенням може бути тільки складною. В свою чергу осмислення складного ставить завдання не замінити просте складним, а здійснити безперервний діалогічний рух між простим і складним. З цих позицій відкривається перспектива освіти, заснованої на методологічних принципах науки і наукового (раціонального) мислення. Вказана полізмістовність складного мислення засвідчує його відповідність вимогам і потребам наукової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гальченко М.С. Наукова освіта базована на допитливості (НОБД) / М.С. Гальченко // Освіта обдарованої та талановитої молоді – національна проблема: Матеріали Всеукраїнської конференції, 1 грудня 2011 р., Київ. Ч.1. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2011. – С. 107–119.
2. Гальченко М.С. Принципи наукової освіти / М.С. Гальченко // Звітна наукова конференція за результатами роботи Інституту обдарованої дитини НАПН України у 2016 році, 28 березня 2017 року, м. Київ: Матеріали конференції. – К.: ІОД, 2016. – С. 315-323.
3. Князева Е.Н. Энактивизм: новая форма конструктивизма в эпистемологии / Е.Н. Князева. – М.; СПб.: Центр гуманитарных инициатив, Университетская книга, 2014. – 352 с.
4. European Commission (2007) Science Education Now: A Renewed Pedagogy for the Future of Europe. (Rocard Report) Brussels: European Commission.
5. European Commission (2015) Science Education for Responsible Citizenship. (Report to the European Commission of the Expert Group on Science Education). Brussels: European Commission.
6. Report of the high-level group on science education chaired by Michael Rocard, 2007. – 29 p.

Доннікова Ірина Анатоліївна (Одеса) – доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії Національний університет «Одеська морська академія»

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Складна реальність кінця ХХ – початку ХХІ століття висунула нові вимоги до мислення, знання та організації людської діяльності. Переосмислення стратегій цивілізаційного розвитку потребує нової інтелектуальної культури, інноваційних форм її

інституалізації і розповсюдження (в тому числі, в освіті), нової генерації інтелектуалів, які володіють створювальними мисленням, знаннями і практиками.

Сучасні дослідження пов'язують феномен інтелектуальної культури з інноваціями та інноваційною діяльністю, в контексті якої вона визначається як «комплекс знань і умінь у сфері емоційної, розумної праці, вміння визначати цілі пізнавальної діяльності, планувати, виконувати пізнавальні операції різними способами, працювати з джерелами, робити висновки, узагальнюючи інформацію, розвивати емоційний інтелект» [1]. В загальному розумінні інтелектуальна культура характеризує рівень розвитку інтелектуальних здібностей людини, необхідних для здійснення пізнавальної діяльності. На нашу думку, інтелектуальна культура перш за все є однією зі складових індивідуальної культури і визначає характер відносин людини не тільки в професійній сфері, але й в організації власного життя, в розвитку здібності і потреби осмисленого ставлення до себе і світу.

Слід зазначити особливу роль освіти в становленні інтелектуальної культури, а саме в розвитку мислення, яке сучасними дослідниками визначається як творче, критичне, інтегральне, складне і т. ін. Так, автори ювілейної доповіді Римського клубу визначають інтегральне мислення як мислення сприйняття, організації, узгодження і возз'єднання складових елементів основоположної реальності, що дозволяє досягти її істинного розуміння [4, с. 199]. В освіті інтегральне мислення передбачає формування комплексного погляду на учнів, незалежно від їх спеціалізації, а також розгляд кожної дисципліни в соціальному контексті. Таким чином, воно дозволяє осмислити умови, необхідні для цілісного становлення людини, що одержує цілісне знання про світ.

Розмірковуючи про інтелектуальну культуру, дослідники цілком слушно зосереджуються на людини – той, що навчається і той, що навчає. Але можна дещо інакше сформулювати питання – про інтелектуальність самої освіти, тобто про інтелектуальну культуру освіти. В такому випадку на перший план висувається зміст освіти і зміст знань, які є основним засобом розвитку мислення сучасної людини. При цьому слід зазначити, що для сучасної освіти актуальною є проблема саме генерації знань, яка відбувається в комунікації вчителів і учнів. Транслявання знань визначало особливість традиційної моделі освіти, в якій існувала ієрархія: вчитель, що володіє знаннями, і учень, якому необхідно передати знання. Сучасна освіта організовується за принципом мережі, в якій має місце обмін знаннями, а мудрість вчителя виявляється в його здатності зорієнтувати учня в інформаційному просторі, акцентувати увагу на актуальній інформації, в решті решт, навчити мислити критично і творчо.

Таким чином освіта стає провідною галуззю «людинотворчих» інновацій, гуманітарних практик, трансформується в особливий культурний простір, в якому людина набуває навичок «вчитися протягом усього життя». Йдеться про створення людиною самої себе за допомогою знання, про її здатність зробити навчання головною справою свого життя, а життя – втіленням здобутих знань. Інтелектуальна культура, тим самим, вимагає нових освітніх практик, в центрі яких – людина, що створює, спрямовує свої думки, знання та дії на саморозвиток в органічній єдності зі світом [2].

Стає очевидним, що освіта виконує принципово важливу роль в становленні інтелектуальної культури. Накопичення інтелектуального капіталу можливо через створення культурного (ціннісного) контексту в освіті. Вона створює умови для «формування фахівця з широким спектром знань і навичок (тобто такого, який володіє «мультискіллз-профілем»), готового до навчання завжди і всюди» [3, с. 76]. Відбувається освоєння «наскрізної» (а cross-cutting education), або «безперервної» («life-long learning») освіти і викладачами, і студентами, завдяки якій вони здатні гнучко і активно реагувати на зміни у всіх сферах суспільства [3, с. 78]. Питання освіти, таким чином, це питання науково-освітніх практик, в яких увага зосереджена не на тому, що вчити, а на тому, як вчити [3, с. 57]. Способи та засоби його вирішення визначають, якою буде інтелектуальна культура майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Драган О. І. Інтелектуальна культура як складова інноваційної культури для інноваційного розвитку організації / О. І. Драган // Економіка ринкових відносин. – 2013. – №. 11. – С. 251 – 258. – [Електронний ресурс]. <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/8735>
2. Донникова И.А. Научно-образовательные сообщества как форма интеллектуальной культуры // Пере-пост. – 2019. – № 5. <http://www.philosophy-multidimensionality.com/index.php/component/content/article?id=341>
3. Общество Знаниевых Кочевников / Под ред. Джона У. Моравца; пер. с англ. С.С. Носовой; науч. ред. пер. И.П. Кужелева-Саган. – Томск: Издательский Дом Томского государственного университета, 2018. – 346 с.
4. von Weizsäcker E., Wijkman A. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet, Springer, 2018, 220 p.

Єрмакова Світлана Станіславівна (Одеса) - доктор педагогічних наук, професор кафедри філософії, політології, психології та права Одеської державної академії будівництва та архітектури

СИНТЕЗ ПЕДАГОГІЧНОЇ І ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ LEAN – ОСВІТИ

Переорієнтація постіндустріального суспільства на інформацію і знання як стратегічні ресурси розвитку, призвели до радикальних трансформацій образу сучасної картини світу. В умовах сучасності чітких контурів набула й тенденція на посилення взаємозв'язку між наукою, освітою та виробництвом. Відтак, на засадах наростання трансформаційних процесів і переходу до науково-інформаційних технологій відбувається зміна самої парадигми людського прогресу, сутністю, основним виміром та її основним критерієм стає становлення системи lean трансформацій. Визначальними цінностями системи lean трансформацій, стали знання та здатність людини до навчання протягом усього життя. У свою чергу lean-освіта, в умовах суспільства знань, набирає особливої соціальної сили, оскільки актуалізується на засадах розрахунковості та ощадливості використання можливостей освітнього процесу.

Соціально-економічні реалії ставлять перед lean-освітою принципово нові завдання та відкривають нові можливості. Парадигма lean-освіти, в основі якої лежить принцип формування «людини знаючої», не може плідно функціонувати у межах старих соціально-економічних форм. Сучасний світ потребує, конкурентоспроможного фахівця, здатного діяти в умовах соціально-економічних трансформацій, що мають постійно діючу інноваційну складову. Саме тому освітній процес вищих технічних навчальних закладів можна прирівняти до виробництва, де «продуктом» є майбутній фахівець, якому надається додаткова «цінність» у вигляді знань, умінь та рівня сформованих компетенцій.

У контексті вирішення вказаної проблеми актуальності набуває питання впровадження lean-освіти у вищих технічних навчальних закладів.

Пріоритети державної політики у галузі вищої технічної освіти лежать у площині створення передумов для випереджальної професійної підготовки творчої індивідуальності майбутнього фахівця, забезпечення можливостей для оволодіння професійною кваліфікацією і компетентністю, що дасть змогу майбутньому фахівцеві вибудувати траєкторію свого особистісного-професійного зростання.

Так, дослідження стану професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих технічних навчальних закладах можливе на кількох рівнях методологічного аналізу[2]: перший здійснюється на засадах загально філософського розуміння проблеми пізнання і самопізнання, основним засобом яких є розвиток; другий аргументується вибором й обґрунтуванням методологічних засад дослідження процесу професійної підготовки майбутніх фахівців у вищому технічному навчальному закладі, а третій – конкретизується визначенням сукупності методів моніторингового дослідження стану сформованості готовності

майбутніх фахівців у вищому технічному навчальному закладі до професійної діяльності, що включає розроблення моніторингової технології професійної підготовки відповідно до визначених методологічних положень із урахуванням особливостей їхнього професійного становлення.

Стратегія розгортання процесу дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців у вищому технічному навчальному закладі на засадах leap-освіти заснована на трьох взаємопов'язаних концептах [1]:

Методологічний концепт відтворює взаємозв'язок і взаємодію наукових підходів (особистісно зорієнтованого, особистісно-діяльнісного, системного) до вивчення проблеми моніторингу професійної підготовки майбутніх фахівців, домінантою яких є компетентнісна парадигма, що дозволяє виробити загальне наукове уявлення про професійну підготовку майбутніх фахівців у вищому технічному навчальному закладі з огляду на тлумачення компетентнісних ключових рескриптів («знання в дії», «знання способів діяльності», «процедурні знання»).

Теоретичний концепт визначив систему вихідних параметрів, дефініцій, оцінок, без яких неможливе наукове пояснення своєрідності процесу професійної підготовки майбутніх фахівців у вищому технічному навчальному закладі на засадах leap-освіти, його специфічних функцій та характеристик. Сутність і теоретичні засади моніторингового супроводу професійної підготовки майбутніх фахівців розкриваються через тріаду характеристик навчально-професійної діяльності (мета, засоби, результат). На цій підставі розглянуто теоретичні засади моніторингової парадигми як особливої підсистеми професійної підготовки майбутніх фахівців.

Технологічний концепт репрезентує моніторинг професійної підготовки як педагогічного інструменту управління продуктивною професійною підготовкою майбутніх фахівців. Експериментальна моніторингова технологія професійної підготовки майбутніх фахівців базується на теоретично обґрунтованій сукупності необхідних і достатніх педагогічних умов.

Отож, сьогодні Україна переживає унікальний момент історії: інноваційні технічні технології у поєднанні з модернізацією та інвестиціями у вищу технічну освіту дають можливість радикального економічного прискорення. Вагомим чинником підтримки якості вищої технічної освіти вбачаємо продуктивну професійну підготовку майбутніх фахівців, здійснену на засадах ощадного використання можливостей освітнього процесу вищого технічного навчального закладу, та створення моніторингової технології їхньої професійної підготовки. Втілення ж leap-технологій у процес професійної підготовки фахівців у вищому технічному навчальному закладі – це своєрідні інвестиції, як у розвиток інноваційних освітніх технологій, так і у процес формування конкурентоспроможних фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрмакова С. С. Інтелектуальна власність з основами інноваційного менеджменту / Єрмакова С. С., Бадюл О. С. [навчально-методичний посібник]; під ред. Єрмаковою С. С. – [2-ге вид.] – Одеса: типографія «ВМВ», 2010. – 645 с.
2. Єрмакова С. С. Теоретико-методологічні засади професійно-освітнього простору сучасного фахівця / С. С. Єрмакова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2007. – №1. – С. 237 – 240.

Иванова Оксана Станиславовна (Одесса) - кандидат философских наук, доцент, Одесская государственная академия технического регулирования и качества

ЭЛИТАРНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Сегодня, когда окружающий нас мир как никогда изменчив и динамичен, мир профессий отражает все его экономические, социальные и даже политические изменения, а диктуемые им требования к личности постоянно изменяются, естественно, что ещё более

остро встают проблемы профориентации. Именно поэтому, каждый преподаватель высшей школы понимает, что содержание образования, особенно в старших классах, должно строиться на основе формирования у обучающихся мотивации профессионального обучения и максимального удовлетворения их индивидуальных потребностей, запросов и интересов, и считает своим долгом способствовать с помощью инновационных форм профессионального ориентирования в образовательной среде осознанному профессиональному выбору школьников. Однако, по мере развития современного общества возрастает и число степеней свободы для профессионального самоопределения молодежи. [1,2,3] С каждым годом увеличивается количество вариантов выбора трудовой деятельности, становятся более доступными места получения профессионального образования и элитарные ориентации, как ориентации на лучшее, проявляются в самых разных и самых неожиданных сторонах нашей жизни.

Так, элитарные ориентации в карьере можно соотнести с поступлением и обучением в престижном заведении высшего образования, когда у студента появляется возможность общаться с лучшими учеными и преподавателями, а иногда и специалистами данного направления. Также элитарность определяется контактами с лучшими студентами (как перспективными специалистами уже после окончания обучения). И, конечно, элитарность образования проявляется в получении качественных знаний, а главное — опыта рассуждений о самых сложных и важных проблемах данного направления (научного или практического) и т.п.

Результативность профориентационной работы в контексте внедрения в этот процесс взаимодействия «семья-школа-заведение высшего образования-социум» можно обосновать с помощью ряда подходов. А именно: лично-ориентированного и профагитационного (рекрутингового).

Лично-ориентированный подход профориентационной деятельности предполагает заложение в деятельность такого вида парадигмы максимальной реализации индивидуальных способностей выпускника школы, всестороннее раскрытие его талантов и помощь ему в профессиональном самоопределении с учетом жизненных ценностей и ориентиров. Можно сказать, что это конечная цель профориентации.

Профориентированное обучение - это подготовка старшеклассников к дальнейшей жизни в обществе и важно им в этом помочь. Именно поэтому все виды профориентационной деятельности направлены на помощь сегодняшним абитуриентам в определении важности выбора высшего профессионального обучения: обладают ли они необходимым набором склонностей и способностей заниматься тем или иным видом профессиональной деятельности, реальны ли их представления о предстоящем образовательном процессе и будущей профессии. В целях обобщения имеющегося отечественного и зарубежного опыта в контексте лично-ориентированного подхода профориентационной деятельности нами были определены *технологии элитарной ориентации профессионального самоопределения в образовательной среде*, среди которых такие: 1.) Гуманистическая технология (К. Роджерс, Я. Корчак и др.). 2.) Технология среды (Г. А. Ковалев, Ю. С. Мануйлов, В. В. Рубцов, В. А. Ясвин и др.). 3.) Музейная технология (А. Лихтварк, Г. Фройденталь, М. В. Новорусский, В. Коховский, М. С. Страхова, Н. А. Флеров, А. М. Разгон и др.). 4.) Компетентностная технология (В. В. Давыдов, В. В. Краевский, И. Я. Лернер, М. Н. Скаткин, Г. П. Щедровицкий, Д. Б. Эльконин и др.). 5.) Ситуационная технология (Дж. Дьюи, М. И. Махмудов, И. Я. Лернер и др.). 6.) Проектно-программная технология (Дж. Дьюи, У. Х. Килпатрик и др.). 7.) Профессиографическая технология: описание конкретных видов профессиональной деятельности, изучение их особенностей и моделирования новых коллабораций в профессиографии.

Синтез технологий *элитарной ориентации профессионального самоопределения в образовательной среде*, позволяет достигать соответствующей лично-развивающей эффективности.

Сегодня необходимо понимать, что ресурсными возможностями современного профессионального образования является и высокая степень регуляции со стороны

государства. Исходя из этого просматриваем *векторную профориентацию* через которую раскрывается сущность иного *подхода в профориентационной деятельности - профагитационного (рекрутингового)*. Рассмотрение его инструментов в информационном пространстве как *бренд-трансляторов профориентационной деятельности* является элитарной ориентацией профессионального самоопределения и продуктивным способом профессионального самоопределения молодежи. Они позволяют передавать образовательные драйверы заведения высшего образования. Провайдерами такой деятельности становится каждый преподаватель.

Векторная личностно-ориентированная профориентация предполагает и то, что большинство проектов профориентированных коммуникаций начинаются на разных уровнях заведения высшего образования. Такими шагами сегодня должны стать: построение плана профориентированных коммуникаций заведения высшего образования, определение ключевых каналов распространения информации о заведении высшего образования, методы измерения результатов маркетинговых коммуникаций, применение публик рилейшнз для продвижения бренда образовательного учреждения, применение онлайн-коммуникаций, постоянное повышение квалификации в профориентированной деятельности преподавательского состава заведения высшего образования и др.

Таким образом, перспективы построения единой системы профориентации видятся нам в объединении усилий всех участников этого процесса (родителей (семья), учителей школ и старшеклассников, преподавателей и студентов (заведение высшего образования), а также бизнес структур (социум)) для достижения общей цели – воспитание конкурентоспособного специалиста, способного самореализоваться в профессиональной деятельности во благо общества и государства. Ее успешное осуществление связано с постоянным поиском наиболее совершенных путей трудового воспитания и профессиональной ориентации. Передовой педагогический опыт, результаты научных исследований, инновации в мире и бизнесе показывают, что только комплексный подход к решению вопросов профессионального самоопределения молодежи в контексте непрерывного образования способствует успеху профориентационной деятельности, а внедрение элитарных инноваций профессионального самоопределения возможны только в формате непрерывности, социального партнерства и практико-ориентированности.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Єрмакова С. С. Провайдинг педагогічних інновацій у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ : матеріали VII міжнар. конф. [«Стратегія якості у промисловості і освіті»], (3-10 червня 2011 року, Варна, Болгарія) : Тези. У 3-х томах. Томілі. Упорядники : Хохлові Т. С., Хохлов В. О., Ступак Ю. О. – Дніпропетровськ-Варна, 2011. – С. 408 – 411.
2. Єрмакова С. С. Застосування педагогічної логістики у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів вищих технічних навчальних закладів / С. С. Єрмакова // «Пам'ять століть» (вересень-грудень, № 5 – 6 (93 – 94). – К., 2011. – С. 139 – 146.
3. Іванова О. С. Нова філософія інженерної освіти: логіка формування гуманітарно-технічної еліти. / О. С. Іванова // Перспективи. – Науковий журнал. Вип. 3 (57). – Одеса, 2013. – С. – 40-45

Іванова Наталія Володимирівна - доктор філософських наук, доцент, завідувач відділення «Дошкільне виховання» Луцького педагогічного коледжу

ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ ПЕДАГОГІКИ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН СУЧАСНОГО ДОШКІЛЛЯ

В сучасній освітній практиці дошкільля найбільш виразною і цілісною, на нашу думку, є педагогіка Фрідріха Фребеля – знаменитого німецького просвітителя, засновника першого дитячого садка в Європі. Його педагогічна система не втратила своєї значущості, а навпаки, осмислюється по-новому в нових соціокультурних умовах. Принципи гуманоцентризму, природовідповідності, самопізнання і саморозвитку, розвитку творчого начала, запропоновані Ф. Фребелем, лежать в основі неокласичної парадигми, яка націлена на формування ноосферної особистості в духовних вимірах сфери розуму як єдності науки, культури і освіти. Незважаючи на те, що між нашими епохами відстань, довжиною в дві сотні років, Ф. Фребель – педагог сучасний, новітній, за його методикою легко і ефективно працювати з дітьми, сім'єю, зі студентами-дошкільниками – майбутніми вихователями.

Досить активне відродження методики і технології Ф. Фребеля, його педагогічної спадщини відбувається в останнє десятиріччя в європейському освітньому просторі. Певні здобутки наявні у наших польських колег, викладачів Вищої школи економіки та інновацій в місті Любліні, їх досвід поцінюється і пропагується на теренах Євросоюзу. Український освітній простір дошкільля потребує наукового осмислення концепції Ф. Фребеля і його практичної реалізації в закладах дошкільної освіти. Певні напрацювання в цьому плані зроблені кафедрою дошкільної та початкової освіти Херсонського педагогічного університету, кафедрою дошкільної освіти Луцького педагогічного коледжу. Проте, ці перші кроки потребують як державної, так і муніципальної підтримки. Успіх даної справи залежатиме від глибокого осмислення і визнання ефективності даної методики.

Зазначимо, що основою філософсько-освітніх рефлексій Ф. Фребеля є ідея Людини та проблема її існування в універсумі дитинства. Це висвітлено в основоположній праці педагога «Виховання людини». Вона розкриває природу і сутність людини як в ціннісно-смысловому самовираженні особистості, так і в пошуках самоідентифікації власного «Я»; як в її соціалізації, так і в духовно-моральному самовизначенні; як у діалектиці вітального, так і в метафізиці космогонії духу феномену дитинства. Дана праця є фундаментальною у спадщині Ф. Фребеля. Проблему дитини педагог розкриває через філософію буття, діалектику творчості тих, хто виховує. Ф. Фребель вважає, що в професійній діяльності справжнього педагога мають переслідуватись зразу дві мети, які враховують діалектику дії та вчинку. Вихователі і вчителі повинні «бути такими, що віддають і приймають, об'єднують і розподіляють, дають вказівки і поступливо тримають в полі зору, є активними і пасивними, можуть визначати і звільняти, бути міцними і рухливими» [1, с.192]. Як бачимо, ідея мобільності праці педагога в єдності особистісних якостей, педагогічних методів і технологій вже тоді становила одну із основних його якостей. Вміння «узагальнювати одиничне і особливе, а узагальнене робити одиничним і особливим, одне і друге знаходити у дійсності» передбачає розвиток особливого виду мислення – *філософського*, яке вимагає глибокого аналізу і самоаналізу педагогічної діяльності, тому антропософію Ф. Фребеля досить важко означити тільки як педагогічну.

У погляді на дитину Ф. Фребель стоїть на позиції гуманоцентризму і дитиноцентризму, адже з перших днів свого життя вона має бути *побачена і визнана* у всіх вимірах людського існування – в родині, садку, суспільстві. А батьки, які є першими вихователями своїх дітей, повинні усвідомлювати «*відповідальність перед Богом, дитиною і людством*» [1, с.192]. Тому, осмислюючи ідеї Ф. Фребеля, варто наголосити, що саме в дитині і через дитину він розгледів і вивчав феномен цілісності буття, цінності усього живого і суцього. Адже педагог спрямовує рефлексію батьків та педагогів таким чином, щоб навчитися «в дитині бачити людину, тобто *цїле* (виділено нами – Н. І.)» [1, с. 194]. Звідси – зазначимо, що Ф. Фребель пропонує *концептуальну освітню формулу*: «в дитинстві нехай

бачать одразу і дитинство людства і людину, нехай, таким чином, і в дитині бачать всю майбутню діяльність людини. Звідси слідує, що людина для того, щоб досконало розвинути себе як людину і в собі людство, вже в дитинстві повинна розглядатись в сукупності земних відносин як *цілісна одиниця*» (виділено нами – Н. І.) [там же]. Тому філософія дитинства і філософія дитини є дещо більше, ніж сума всього, що об'єднується в дані поняття. Такий підхід підтверджується і концепцією «трисонячної єдності» Г. Сковороди, де є можливим та обґрунтованим цілісне осягнення явищ буття, світу, природи і людини (Кавалерова Н., Іванова Н.) [2, с. 38-40].

Фребелівська теза про те, що лише в дитинстві людина стоїть найближче до своєї сутності і саме тоді усі сили її душі перебувають у розквіті, а пізніше життя їх знищує, навела нас на думку, що *час буття* дитини біля своєї сутності з кожним прожитим роком віддаляє її від власного «Я», особливо в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Цінність філософсько-освітньої концепції Ф. Фребеля в тому, що в контексті космогонії буття Людини німецький педагог прослідковує екзистенційну присутність *темпоральності дитинства*. На нашу думку, час дитинства – це «нульвимірна мить» (А. Бичко, І. Бичко), яка «стиснута» в її теперішності, проте має потенціальну можливість активуватись в сфері «замежового» реального минулого, майбутнього чи можливого. Ф. Фребель наголошує на дотриманні універсального принципу *цілісної гармонії* у вихованні майбутньої людини, коли «батьки повинні доглядати дитину і охороняти її в необхідній *цілісній гармонії*, в ясному співвідношенні і в живому зв'язку з *теперішнім, минулим і майбутнім* людського розвитку, і таким чином здійснити зв'язок, узгодженість та гармонію освіти, виховання дитини із *сучасними, минулими і майбутніми* вимогами роду людського» [1, с.192]. Дана теза співзвучна із сучасними підходами в сфері освіти, яка, будучи найбільш технологічною, недостатньо виконує інтегративну функцію, завдання прогностичного, культуротворчого і менталітетотворюючого призначення, залишається збоку від найгострішої проблеми – світоглядного синтезу Знання і Віри [4].

Проблему *«життєвої рівноваги»* як однієї із життєвих цінностей, Ф. Фребель піднімає поряд із проблемою *гармонії* у вихованні дитини. Вона дається дитині з перших літ життя, але як мистецтво жити: «при всіляких нових положеннях, переполах і перешкодах твердо триматись на своїй позиції та зберігати *рівновагу* на своєму життєвому шляху» [1, с.192]. Формування життєвої рівноваги відбувається поетапно, поступово. Дитина заявляє світу про власне існування з перших днів інстинктивно, проте дуже явно: через феномен *«сили»*. А самосвідомість дитини, людини зароджується, як вважає Ф. Фребель, в «крайніх кінцевих пунктах», які наближають дитину до соціуму і віддаляють її від власної суті. Звідси, саме на цих граничних межах, починається і соціокультурне осягнення світопростору буття дитиною. Ф. Фребель вважав, що не можна розглядати розвиток і освіту дитини як щось застигле і завершене – кожне наступне покоління і кожна людина проходить всю сукупність попереднього розвитку і освіти роду людського, інакше людина «не розуміла б ні предків, ні сучасників, до того ж не мертвим шляхом наслідування, копіювання, а живим способом самодіяльного і свободного розвитку і освіти» [1, с. 192]. Освіта і виховання в ідеалі мають формувати не представника стану, не працівника і навіть не громадянина, а бути повністю спрямованими на розкриття безмежних можливостей та індивідуальності дитини, самоцінну і неповторну людську особистість. Вважаємо, що український освітній простір спроможний розкрити філософсько-освітні, науково-практичні та ціннісно-особистісні можливості педагогічної концепції Фрідріха Фребеля, оновлюючи зміст і форми ефективної і творчої співпраці європейської та національної дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фребель Ф. Воспитание человека / Фридрих Фребель // История зарубежной дошкольной педагогики / [Сост. Н. Б. Мчелидзе и др.] – 2-е изд., доп. – М.: Просвещение, 1986. – 190–207 с.
2. Кавалерова Н. Філософсько-освітні горизонти Григорія Сковороди : [монографія] / Н.А. Кавалерова, Н.В. Іванова. — Одеса : Астропринт, 2010. — 152 с.

Корсак Маргарита Викторовна (Модова, Приднестровье) – кандидат философских наук, доцент кафедры «Архитектуры и дизайна» ГОУ ВПО «Приднестровский государственный университет им. Т. Г. Шевченко»

ИСКУССТВО И ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В КОНТЕКСТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ЦЕННОСТНОЙ СФЕРЫ ОБЩЕСТВЕННОЙ

Глобальные кризисные явления, затрагивающие на сегодняшний день все стороны жизнедеятельности общества, закономерно требуют актуализации в общественном сознании проблем образования как одного из ключевых условий выживания и прогрессивного развития в XXI веке. Образование, в свою очередь, напрямую увязано с ценностной сферой жизнедеятельности общества, так как именно доминирующие в социальном континууме ценности определяют образ жизни общества – в целом, и основные виды деятельности, отношение к миру, направления производства, актуальные профессии и требования к компетенциям будущих специалистов – в частности. По словам И. В. Федосовой, «усиление динамики социальных противоречий обостряет вопросы ценностно-смыслового самоопределения современного поколения граждан. Особую значимость приобретает проблема поиска истинных ценностей и ценностно-содержательного проектирования системы образования» [5, с. 75]. Таким образом, исследование состояния ценностной сферы на современном этапе, детерминирующих ее факторов, позволяет выявить логику изменений в сфере образования. Ценности определяют приоритеты как образования, так и искусства; причем, процесс этот – двусторонний: искусство и современная арт-практика также являются сферой продуцирования значимых ценностей. Многие создаваемые в сфере искусства ценности являются универсальными – имеют значение не только в творческом процессе и образовании, но и в других сферах социальной жизни. Сложность рассмотрения роли ценностной сферы в системе художественное образование – арт-практика определяется тем, что место и роль ценностей в формировании картины мира невозможно свести к отношению «часть - целое», так как ценности - это необходимое условие и одновременно результат формирования картины мира [4]. Вышеуказанное верно не только относительно формирования картины мира в целом, но и относительно формирования содержания искусства и художественного образования.

Ценностные ориентации – также и важнейшая характеристика личности, ее центральный компонент, определяющий устойчивость и избирательность отношений личности к окружающей действительности и формы ее поведения. Для деятелей искусства – ценностные ориентации – главная основа творчества, определяющая его содержание и формы, преимущественные сюжеты. Поэтому, проблема ценностей и ценностных ориентаций всегда была актуальной в искусстве, особенно в переломные моменты его развития, напрямую связанные с социокультурными трансформациями. Необходимость исследований роли ценностей в образовании (в том числе – художественном), ценностного потенциала искусства связана с усиливающейся духовной деградацией общества, разрушением традиционных ценностей, установкой на релятивизм, иронизацией над классическими ценностями культуры и искусства, а также - дифференциацией общества и диверсификацией культуры, что усугубляет социальную разобщенность (нет общепринятых в планетарном масштабе ценностей и, соответственно, нет духовного ядра культуры, вокруг которого могли бы объединяться народы и человечество в целом). Кроме того, данная необходимость связана с масштабными трансформационными процессами внутри художественной практики на протяжении XX века, с объективно обусловленной сменой выразительного языка искусства, расширением его выразительных возможностей за счет вовлечения обыденного в сферу художественного, применения интерактивных методов, технических новшеств, «цифровизации» искусства. На это обращал внимание Г. –Г. Гадамер: «перед лицом того крушения форм, которым нас одарила современность и вследствие

которого идеализированная картина природы и экспрессивно выплескиваемая душевность больше не составляют содержания художественного образа, понятие выражения, как и понятие подражания, похоже, уже не работает» [2, с. 231]. Принципы миметического классического искусства уже не дают объяснение происходящим в современном художественном мире процессам – «они ни в коем случае еще не дают ответа на то специфически новое, что мы ощущаем в искусстве нашего столетия» [2, с.233]. Современная ситуация в искусстве, являющемся своего рода «лицом» духовной жизни общества, характеризуется исчерпанностью классических ценностей и принципов творчества, исчерпанностью прежних способов взаимодействия человека и мира: «опыт сегодняшнего человечества тоже начинает до конца исчерпывать ресурсы самосознания человека» [1, с. 255]. Искусство всегда стремилось не только «идти в ногу со временем», но и «обгонять» его. Поэтому, в XX веке НТР и активное развитие телекоммуникационных и интернет-технологий создали целый круг своеобразных «вызовов» искусству. Ключевым здесь стал процесс виртуализации всех сфер жизнедеятельности общества, в том числе и виртуализации искусства, эстетического опыта личности. Актуальная художественная практика прямо, либо опосредованно перешла в пространство медиасферы. Медиасфера, объединяя в себе все другие социальные сферы, стала своего рода площадкой глобальных процессов универсализации и диверсификации культуры и искусства. Современное художественное образование для своего эффективного развития не может не учитывать специфики мировых глобализационных и культурных процессов. Здесь необходимо иметь в виду, что «глобализация развивается неравномерно и ее последствия не всегда благотворны» [3, с. 31].

В контексте трансформации ценностной сферы жизнедеятельности общества художественно-эстетическое образование сталкивается с необходимостью пересмотра своего содержания, принципов реализации и, что наиболее значимо – своих ценностно-смысловых ориентиров. В рамках художественно-эстетического образования, теснейшим образом увязанного с современной художественной практикой, но, при этом, базирующегося преимущественно на классическом искусстве, воспитываются специалисты, новые деятели искусства. Это показывает его особое значение в сфере духовного производства в целом, а также значимость выбора художественно-эстетическим образованием тех или иных ценностных установок (от чего зависит не только облик деятелей нового искусства, но и само искусство). На современном этапе социокультурного развития (учитывая его специфику) среди приоритетных ценностных установок художественного образования следует указать: сохранение и развитие национальной культуры; общечеловеческие духовные ценности истины, добра и красоты; близость искусства к человеку, сохранение его человечности в контексте современной культурной ситуации и социальных отношений; преодоление ценностного релятивизма и нацеленности на реализацию преимущественно компенсаторной функции искусства; понимание слушателя (зрителя) как сотворца, а не только как потребителя искусства.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Гадамер Г.-Г. Прометей и трагедия культуры / Актуальность прекрасного. Москва: Искусство, 1991. С. 242-255
2. Гадамер Г.-Г. Искусство и подражание / Актуальность прекрасного.- Москва: Искусство, 1991. С. 228-242
3. Гидденс Э. Ускользящий мир: как глобализация меняет нашу жизнь/ пер. с англ. М.: Весь мир, 2004. 120 с.
4. Лукьянов В. Г. Изучение проблемы ценностей в современной философии. Серия “Symposium”. Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. Вып. 12. СПб: 2001. URL: <http://anthropology.ru/ru/text/lukyanov-vg/izuchenie-problemy-cennostey-v-sovremennoy-filosofii> (дата обращения: 18.05.2019)
5. Федосова И. В. Проблема ценностных ориентаций в научной литературе. Ценности и смыслы. 2009. №2. С. 75-92

Орленко Ірина Миколаївна (Одеса) – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

КОМПОНЕНТНЫЕ МОДУСЫ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ К СОЦИАЛЬНОМУ СТИЛЮ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Исторически сложилось так, что люди, принадлежащие одной культуре, всегда путешествовали к представителям других культур с целью торговли, обучения, преподавания или преобразования. Технологические разработки, изменения в правовых нормах, а также увеличение природных и

антропогенных бедствий привели к неуклонному росту перемещений через национальные и этнические границы (Bochner, 2006). Следовательно, сегодня

межкультурный контакт – это мировой опыт. В нашем современном обществе люди подвержены различным уровням социокультурного влияния. И современная студенческая молодежь является одной из наиболее мобильных групп населения нашей планеты.

Иностранные студенты составляют важную часть студенчества и в Украине – 75605 иностранных студентов из 154 стран мира країн світу, 443 ВУЗов в Украине, в которых обучаются иностранные студенты [3]. И количество студентов, желающих получить высшее образование в Украине растет с каждым годом. «Существует такая цифра, от 100 иностранных студентов за шесть лет обучения казна нашего государства получает около 3 млн долларов. Это обучение, проживание, питание. Средневзвешенная цифра», – подчеркнул Вячеслав Тимохин начальник отдела международных связей Национального авиационного университета (НАУ) [2].

Иностранное студенчество имеет большое значение не только для взаимной культурной адаптации молодежи, но и для экономики нашей страны в целом. Высоко адаптированные студенты являются одной из важнейших целей любого ВУЗа, так как согласно исследованиям ученых Rienties, Beusaert, Grohnert, Niemantsverdriet & Kommers (2011), успешный имидж ВУЗа зависит от уровня успеваемости, который намного выше у более адаптированных студентов.

Академическая успеваемость студента считается одним из ключевых модусов, который показывает эффективность университета (Асмар, 2005; Барри, 2007). На основе данных этих исследований мы можем выделить три основных модуса адаптации студенческой молодежи к их образовательной жизни: научная, социальная и личностная адаптация очень важна для студентов. Следовательно, существует связь между академической, социальной и личностно-эмоциональной адаптацией студентов. Адаптация студентов была признана фундаментальной составляющей успеваемости учащихся многими исследователями (Асмар 2005; Baker & Siryk, 1999; Барри 2007, Рассел 2010 и др.) Успеваемость иностранных студентов высших учебных заведений зависит от уровня их адаптации к учебной жизни в академическом, социальном, личном и эмоциональном плане (Baker & Siryk, 1999), что и является компонентными модусами социокультурной адаптации студентов к социальному стилю образовательной среды. Некоторые концепции могут повлиять на академическую адаптацию, идеальную социальную аккультурацию и успешную личную и эмоциональную адаптацию.

Важно определить факторы, которые влияют на аккультурацию этих студентов и процессы их взаимной адаптации, для предоставления специалистам ВУЗов основных принципов создания соответствующих социокультурных услуг и программ для инокультурных студентов.

Социокультурная адаптация актуальна как специфическая стратегия, как метод, который иностранный студент использует для преодоления «зоны отчуждения» между ним и новой культурной средой на вторичном этапе социализации личности. Каждый процесс преодоления иностранными студентами таких противоречий можно рассматривать как процесс социальной адаптации. Ее миссия в данном аспекте – воплотиться в механизме,

способствующем успешной социализации студента (представителя другой культуры), иными словами, социальная адаптация должна помочь представителям инокультурной студенческой молодежи в выборе такого варианта жизнедеятельности, при котором он найдет свое место в обществе и станет полноправным и полноценным его членом.

Рассмотрим компонентные модусы социокультурной адаптации студентов. *Академическая адаптация* студентов высших учебных заведений – это степень адаптации студентов к академическому стилю их учебной жизни, количество их достижений. Иностранцы адаптируются хорошо, если у них есть мотивация, вера в свои возможности, реализация своих способностей, они довольны выбранным ими ВУЗом и даже уровнем лояльности их академических целей (Rienties et al., 2011).

Социальная адаптация студентов ВУЗов определяется как степень адаптации к социальной форме их образовательной жизни, степень их способности справляться с межличностными требованиями их образовательной жизни, такими как участие в групповых работах, исследованиях, тренингах на групповое взаимодействие, формируя взаимную социокультурную адаптацию. На результаты обучения студентов влияют социальные и межличностные отношения. Неудовлетворительные отношения с социальными группами в ВУЗах, одна из причин, по которой студенты утверждают, что они бросают образовательную программу.

Личностно-эмоциональная адаптация студентов высших учебных заведений это степень адаптации студентов к личностно-эмоциональному образу их учебной жизни (Rienties et al., 2011). Эта адаптация включает в себя физическое и психологическое состояние (тревога или спокойствие), адаптация к окружающей среде, физическое здоровье, как один из важных факторов личностно-эмоциональной регуляции. Психологические потрясения, такие как беспокойство, депрессия и низкая самооценка могут быть вызваны личными и эмоциональными проблемами иностранных студентов, и являются помехой для адаптации в личностной и эмоциональной сферах.

Следовательно, компонентными модусами социокультурной адаптации студентов к социальному стилю образовательной среды являются степень академической адаптации, социальной адаптации и личностно-эмоциональной адаптации. На основе этих данных мы можем строить программу межкультурного взаимодействия и социокультурной адаптации студенческой молодежи.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Niusha Eivazzadeh Kaljahi. The Effects of Academic Adjustment, Social Adjustment and Personal-Emotional Adjustment of Students on Their Academic Performance in Universities of Northern Cyprus. - Eastern Mediterranean University //January 2016, Gazimağusa, North Cyprus, p.93.

2. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://press.unian.net/press/10144697-ezhagodno-rastet-kolichestvo-inostrannyh-studentov-kotorye-hotyat-poluchat-vysshee-obrazovanie-v-ukraine-video.html>

3. Электронный ресурс. Режим доступа <http://studyinukraine.gov.ua/ru/zhizn-v-ukraine/inostrannye-studenty-v-ukraine/>.

Oleksandr Stovpets (Odessa) - *Doctor of philosophical sciences, associate professor of Odessa National Maritime University*

SOCIO-CULTURAL TRANSFORMATION OF THE EDUCATIONAL SPACE IN CHINA: A BRIEF RETROSPECT

What makes the nation great? It's definitely not a number of tanks or missiles, and even not a quantity of people. It's rather people's quality which strongly depends on their education level. So

here we would say some words about evolution of the education system of China, obviously one of the greatest powers in modern history, and in the past times also.

China has around five thousand years of history and the tradition of respecting teachers and honoring education since ancient times, as an education was not affordable for everyone and only truly talented students could pass a state exam that consisted of three stages. Incredible, but cheating during the exams in China was punished by the death penalty. Ten of the best students who passed all three stages, were given the right to be presented personally to the emperor, but only one of them could enter an Academy of Sciences. In ancient and medieval China, deep knowledge could really provide a decent standard of living and a high position in society, even to people from the poorest strata, who were able to get a good education with the financial support from the community, rich neighbors, or governors of the counties.

Over times, the desire for knowledge has become the national trait of the Chinese people. The Enlightenment in ancient China played not only an important role in a development of the country itself, but also made a huge contribution to the progress of world civilization. Chinese education in modern times starts from the period of radical social shifts a century ago. Nevertheless, the semi-colonial, semi-feudal state of society in China led to a slowdown in the development of Chinese education in the beginning of XX century, and its lag from the educational development in Western countries.

After the formation of the People's Republic of China, the government has paid serious attention to the enlightenment among citizens, and markedly increased the level of cultural and educational development. Ensuring the fundamental right of the people to receive education, the PRC improved the educational system actively, developing different stages of education.

To meet the needs of socio-economic development and the aspiration to keep pace with the rapid scientific and technological progress in the world, the strategy of "prosperity of the country through the development of science and technology" has been put forward and implemented in China. In the process of modernization, an education has obtained a strategic position and has begun its development together with overcoming the cultural and technological lag from other countries.

In accordance with the guiding course, the reform and development of education constantly has been going forward, connected with all necessary efforts aimed at fully developed high-quality education, in order to bring up a new creative generation with practical abilities. The start of modern transformations in the educational system of China can be marked with the publication of "Decisions on educational reforms" adopted by the CPC Central Committee in May 1985 (34 years ago). It proposed to change the model of relations between the state and universities, expanding the power of the latter.

Moreover, at the first stage of the reform (from the 70s of the XX century until the 2000s), the government followed the path of expanding the independence of educational institutions and the whole marketization of higher education, i.e. market principles and business mechanisms implementation in this area. It was manifested in the fact that universities received the right to recruit commercial students: at the beginning they were only 25-30% of the total enrollment, and then their share increased. Starting from 1980, "commercial" universities have appeared in China.

Beside that, the regionalization principle was associated with the transition from a strict planned economy to a market economy in China. At first it was manifested in a booming economy and then in the education system. Moreover, business is naturally interested in projects that provide quick payback. Hence, there was a focus made on applied science, and this reduced funding and the students' influx into the fundamental sciences. But later this misbalance was corrected. In the middle of 1990s the PRC Governmental Educational Commission has announced 4 key principles of universities' reformation: joint development, restructuring, merger, and cooperation.

Цибра Микола Федорович (Одеса) – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

ЩОДО ТВОРЧОСТІ

Творчість як один з типів діяльності людини в певній мірі детермінована законами еволюції людини та закономірностями соціальної еволюції.

Наявність у людини «центрів задоволення» обумовило появу цілком особливих, притаманних тільки людині, потреб в отриманні специфічної інформації, яка б визивала у людині емоційно розфарбовані почуття.

Діяльність людей носить вкрай багатоманітний, багатоплановий характер. Творчість - особливий, унікальний за суттю тип діяльності людини, що виділяється своїм результатом – створенням чогось принципово нового, соціально значущого, несхожого з тим, що існувало раніше.

У філософії немає поки єдиної загальної концепції творчості, але більшість дослідників сходяться на своєрідності процесу творчості як одномоментного акту збагнення внутрішніх зв'язків того чи іншого явища т. т. структури, функціонального використання тощо. Схожість, одномоментності-стислості процесу творчості в неймовірно різноманітних видах діяльності слугує доказом єдності (однонаправленості) роботи всіх психічних сфер головного мозку (свідомості, під- та позасвідомості). В той же час, проблиск творчих дій у поведінці вищих видів живого, що описується етологією, доводять глибокі (долюдські) коріння еволюції творчих видів діяльності, фундаментальність установок законів природи на максимальне використання нових зв'язків та відношень в природі, як надфізіологічний каталізатор будь-яких процесів життєзабезпечення.

Але якщо у приматів (і низки інших видів) творчість немов би випадковий епізод у поведінці, жорстко канонізованим видів інстинктами і т. інш. генетично передаваними програмами, то для людини, починаючи з гомінід, творчість один з основних, детермінованих законами еволюції природи рушій прогресуючої соціальної еволюції.

Люди, вступаючи до життя, застають світ культури, створений попередніми поколіннями, який детермінує діяльність нових поколінь як сукупністю готових предметів, так і функціонуючими формами діяльності, які склалися на той час. З дитинства, оволодіваючи сумою знань та навичок, які накопичені у попередні епохи, людина, постійно знаходячись в процесі діяльності, також постійно детерміновано і спонтанно творить, відкриваючи для себе щось нове, забезпечуючи таким чином, безперервне прирощування своїх знань. Нездатність людини генетичним шляхом передавати накопичену інформацію діалектично забезпечує багатоваріантність поведінки, що дозволяє кожній особі в максимальній ступені проявляти притаманні їй творчі потенції.

Розвиток способів життєзабезпечення давало людству на певному етапі існування антропосоціогенеза хоча б окремі короткі періоди існування, які б дозволяли окремим членам співтовариства займатися видами діяльності, що не пов'язані напряду з задоволенням вітальних потреб. Якщо до цього творчість індивіда була детермінована направленістю основною діяльністю та слугувала тільки «потребам вдосконалення технологій» цієї діяльності, то тут припустимо моделювання диференціації мотивів актів творчості. Оскільки діяльність особи в такі періоди детермінувалася різними об'єктивними закономірностями, в т.ч. потребою в одержанні нової інформації так звана «пошукова активність».

Правомірність постулювання тривалості періоду нерозчленованого виду пізнавальної діяльності людини, яка містила в собі і логічне розуміння того, що відбувається, і одночасно ірраційне, чуттєве сприйняття новизни будь-якого явища, витікає з низки моментів. У тому числі з необхідності тривалого еволюційного формування функціональної асиметрії півкуль головного мозку людини, яка відсутня у інших видів живого, що і призвело до появи одного з складних та загадкових аспектів творчості – інтуїції.

Значної гостроти та протилежної полярності висновків досягла в останні часи полеміка про схожість та різницю науки і мистецтва.

Загальність виникає в першу чергу з одного і того ж гносеологічного кореня пізнавальної діяльності. З загального рушійного моменту – актів творчості, без наслідків якого, т.т. без появи принципово нового знання в науці, нових варіантів відображення життя та форм їх подання в мистецтві, припиниться їх еволюція.

До речі цей загальний метод розвитку – творчість в переважаючій більшості випадків аналогічна «до коми». Однаковий в послідовності дії: власне акт творчості (озаріння, інсайт тощо) з наступною «технологічною обробкою», доведення до загальноновизнаних «споживацьких» параметрів, - в ступені прояву: від звичайного розміреного стилю роботи в часи занять до значно рідшого прояву - до надпродуктивного стану психіки натхнення, під час якого народжуються великі наукові ідеї, створюються шедеври мистецтва.

Причому натхнення є ще і надзвичайно цікавим для вивчення психосоматичного стану, що супроводжується значними відхиленнями від норми (температура, тиск, пульс, сприйняття, тривалість часу, галюцинації тощо).

Зафіксовані численні випадки творчості увісні, причому вони приводять до переконання, що схожі факти не містить неприродного та підтверджують гіпотезу про існування періодів інтенсивної роботи всіх сфер головного мозку під час сну людини. Інтуїція проявляється не тільки в художньому баченні світу, але є невід'ємним елементом наукової творчості.

Особливого підходу до аналізу вимагає не зовсім вписуюча в логіку буденної свідомості різновид творчості: мистецтво заради мистецтва. Такі форми чистого мистецтва мають право на життя, виконують приватні спеціальні функції, еволюціонують за своїм іманентними законами, інколи колапсуючи та зникаючи.

Але у будь-якому випадку будь-який різновид мистецтва розвивається на основі принципа самосполучення з еволюцією соціума. Поява будь-якого опусу повинна виникати з роздумів автора про життя та переживання ним мук, пристрастей, суперечностей соціуму. Без всього цього- музика – це просто більш чи менш приємний шум, написана картина – кольорова фотографія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лотман Ю. М. Об искусстве / Ю. М. Лотман. –СПб: Искусство, 1998. -704 с.
- 2.Цыбра Н. Ф. Самоутверждение личности. (Социально-философский анализ)/ Н.Ф. Цыбра.-Киев-Одесса: Вища школа, 1989. 192 с.
3. Цибра М. Ф. Метанойя./ М. Ф.Цибра.- Одеса: Астропринт, 2006. 184 с.

Секція 4

КУЛЬТУРА БІЗНЕСУ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

*Іванчук Валерія Володимирівна (Одеса) - студентка факультету іноземних мов
Університету Ушинського,*

*Хомицька Орина Геннадіївна (Одеса) - студентка факультету іноземних мов
Університету Ушинського,*

*Петінова Оксана Борисівна (Одеса) - доктор філософських наук, професор кафедри
філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету
Ушинського*

МОЛОДЬ ТА СНІД (НА МАТЕРІАЛАХ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Актуальність дослідження. Навряд чи в світі знайдеться патологія, що привертала б до себе стільки уваги як ВІЛ- інфекція та СНІД. Особливої гостроти проблемі надає передусім те, що хворіють переважно молоді люди.

Мета: дослідження направлене для ознайомлення респондентів із таким захворюванням як СНІД. Поставлене завдання привернути увагу молодого покоління до даної проблеми, та застерегти населення України від ризику захворювання.

Об'єктом дослідження є причини та наслідки захворювання на СНІД серед населення України.

Згідно офіційних даних у 2011р. кожного дня у 58 осіб встановлювався діагноз ВІЛ-інфекція, у 25 осіб – діагноз СНІД, а 10 осіб помирало від захворювань зумовлених СНІДом.

Унікальність ВІЛ-інфекції полягає передусім в тому, що за такої патології вибірково уражається імунна система, головна функція якої - забезпечення захисту організму.

ВІЛ передається такими шляхами: статевим (при гомосексуальних і гетеросексуальних контактах); парентеральним (при переливанні крові та її компонентів, а також при ін'єкціях); вертикальним (від матері дитині у внутрішньоутробному періоді, під час пологів або при грудному годуванні). Проте передача ВІЛ-інфекції контактено-побутовим шляхом, а також при укусах комах за більш ніж двадцятип'ятирічну історію вивчення ВІЛ-інфекції не зареєстрована.

Предмет дослідження: ставлення респондентів до людей хворих на СНІД.

Гіпотези:

1. Кожен із респондентів бажає щасливого та здорового життя для себе та своїх дітей, тому вони мають достатній рівень знань щодо розповсюдження хвороби.

2. Оскільки громадяни турбуються про своє здоров'я та життя, то припустимо, що вони знають шляхи уникнення зараження.

3. Швидкий темп розповсюдження захворювання спонукає громадян до обережного статевого життя та підтримання гігієни.

На основі проведеного опитування та аналізу емпіричних даних ми дійшли наступних висновків щодо гіпотез дослідження.

Гіпотеза стосовно рівня проінформованості підтверджується, більшість респондентів мають достатні знання про методи захисту та синдрому СНІДу. Респонденти знають про те, як можна захистити себе від вірусу, деякі респонденти регулярно перевіряються у клініках. Проте дуже невелика частина опитуваних цікавиться питанням розповсюдження СНІДу в Україні та в світі.

Друга гіпотеза - оскільки громадяни турбуються о своєму здоров'ї та житті, то припустимо, що вони знають шляхи уникнення зараження. Цю гіпотезу ми підтвердили у опитуванні і дізналися, що більшість респондентів знають шляхи уникнення зараження.

Наступна гіпотеза – швидкий темп розповсюдження захворювання має спонукати громадян до обережного статевого життя та підтримання гігієни підтверджується. Більшість респондентів відзначили, що постійно користуються презервативами під час статевого акту, бо це дуже знижує ризик на отримання будь-яких інфекцій.

Жердецька Вікторія (Одеса) - студентка соціально-гуманітарного факультету Університету Ушинського,

Атаманюк Зоя Миколаївна (Одеса) – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

ТЕОРІЯ СТАДІЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ (У.РОСТОУ)

Характер і динаміка економічного розвитку країни є предметом найпильнішої уваги економістів і політиків. Від того, які процеси відбуваються в динаміці і рівні розвитку, які при цьому відбуваються структурні зміни в національній економіці, залежить дуже багато

чого в житті країни та її перспективи. Проблема економічного зростання в будь-якій країні світу приділяється значна увага, адже їх розробка є потрібною і важливою у контексті вітчизняної науки і практики.

Актуальність даної теми пояснюється тим, що економічне зростання є одним з центральних завдань економіки, а саме, досягнення безперервного і стійкого економічного зростання [1, с. 382]. Щоб зрозуміти, як здійснюється ця мета, важливо виявити внутрішній механізм збільшення виробництва економічних благ в масштабі країни. Такий механізм можна виявити в самій структурі національного господарства, який здатний забезпечити збалансоване розширене відтворення.

Чималий внесок у вивченні економічного розвитку зробив американський вчений У. Ростоу. Його «Теорія стадій економічного зростання» була сформульована в 1960 р. і стала предметом обговорення на конференції, організованій Міжнародною економічною асоціацією. Спочатку У. Ростоу пропонував виділити три стадії росту, пізніше він збільшив їх число до п'яти. На думку автора, недоліками стадій зростання є те, що не враховувалися розвиток індустріального, постіндустріального суспільства. Проте Теорія У. Ростоу носить занадто загальний характер і більше орієнтована на питання про історію росту в епохальному плані, чим дає представлення про механізм і про джерела самого економічного росту [2, с. 235-237].

Категорія економічного росту є найважливішою характеристикою суспільного виробництва при будь-яких господарських системах. Економічне зростання означає, що на кожному даному відрізку часу в якійсь мірі полегшується рішення проблеми обмеженості ресурсів і стає можливим задоволення більш широкого кола потреб людини.

Своє вираження економічний ріст знаходить у збільшенні потенційного і реального валового національного продукту (ВНП), у зростанні економічної сили нації, країни, регіону. Це збільшення можна виміряти двома взаємозалежними показниками: ростом за визначений період часу реального ВНП або ростом ВНП на душу населення. У зв'язку з цим статистичним показником, що відбиває економічний ріст, є річний темп зростання ВНП у відсотках.

При екстенсивному економічному зростанні досягається скорочення рівня безробіття, досягнення повної зайнятості, яка дозволяє збільшити темпи зростання. Але це явище тимчасове, тому що стан повної зайнятості не може поповнюватися щорічно і на наступний рік темп зростання буде такою ж. Екстенсивний шлях розвитку носить застійний характер, фактично немає технічного прогресу, морально і фізично зношуються виробничі основні фонди, знижується фондоозброєність працівників.

Інтенсивний тип економічного росту призвів до якісного оновлення всього процесу розширеного виробництва і є найбільш перспективним.

Важливою проблемою при аналізі економічного зростання є ті фактори, якими він визначається, і, впливаючи на які, можна домогтися підвищення темпів економічного зростання.

Фактори економічного зростання - це процеси і явища, що визначають масштаби збільшення обсягів національного виробництва. За способом впливу на економічне зростання розрізняють прямі і непрямі чинники. Прямі фактори безпосередньо визначають потенціал зростання національної економіки. Непрямі чинники впливають на можливість втілення цього потенціалу в дійсність. Вони або сприяють реалізації потенціалу, закладеного в прямих чинниках, або, навпаки, обмежують його.

Також в економічній теорії існують дві основні концепції поділу суспільства на стадії росту: формаційна теорія, розроблена К. Марксом і теорія стадій зростання У. Ростоу. Однак в за останньою стадією формаційної теорії Маркса повинна слідувати нова спіраль розвитку, що починається з заперечення комуністичного суспільства, але цей процес в марксистських концепціях формаційного суспільства не розглядався. А теорія У. Ростоу носить занадто загальний характер і більше орієнтована на питання про історію росту в епохальному плані, чим дає представлення про механізм і про джерела самого економічного росту.

На мою думку, сутність і фактори економічного зростання є достатньо не стійкими поняттями, тому що умови існування самих цих визначень досить хаотичні і глибоко мінливі, а основні теорії стадій економічного зростання так і не дали всіх відповідей на важливі питання. Тож можна зробити висновок про те, що ця тема є недосконало вивченою та потребує більш детального дослідження. Адже з кожним разом створюються нові умови для сутності самого економічного процесу

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Видяпин В.М. Основи економічної теорії. - М. : Промо-Медиа, 1995. - 606 с
2. Ростоу Уолт Уїтмен // Велика радянська енциклопедія: [в 30 т.] / під ред. А. М. Прохоров — 3-є вид. — М.: Радянська енциклопедія, 1969. – Режим доступу: <http://bse.uaio.ru/BSE/2421.htm>

Захарець Ліна Геннадіївна(Одеса) – студентка факультету іноземних мов Університету Ушинського,

Тарасюк Марина Георгіївна(Одеса) – студентка факультету іноземних мов Університету Ушинського

Петінова Оксана Борисівна (Одеса) - доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

МУЗИКА В ЖИТТІ МОЛОДІ (НА МАТЕРІАЛАХ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Музыка играет важное значение в жизни человека. Каждый использует ее даже не задумываясь в повседневной жизни: когда едет на работу или на учебу, во время домашних дел или просто во время прогулки.

Музыка постепенно развивалась и вплеталась в жизни людей. Начиная еще с времен до нашей эры, люди придумывали мотивы, музыку, слова для передачи своих чувств и сообщений. Со временем музыка развивалась и трансформировалась, приобретая новые ритмы, темп, слова и исполнители.

Музыкальный вкус также развивался со временем. Различные жанры создавались и становились главными хитами в разные эпохи и времена. Влияние эпох сказывалось на музыкальном вкусе людей, в особенности молодежи. Для молодежи 21 века музыка играет важную роль в жизни, некоторые слушают музыку, чтобы стало легче, для кого-то музыка является хобби или страстью, некоторые слушают музыку, чтобы отвлечься или заполнить пустоту в помещении. Это и составляет актуальность нашей работы.

Изучением данного вопроса занимались профессор Исхакова и Болтачев в работе «Музыкальные предпочтения молодежи, Д.К. Кинарская в своей работе «Психология специальных способностей, Л.П. Новицкая в своей работе «Влияние различных музыкальных жанров на психическое состояние человека», Ю.А. Носорев предполагал от чего зависит музыкальный вкус студентов в своей работе «Предпочтения студентов-музыкантов. О возможности формирования музыкального вкуса». А также Мозгот В.Г. данный вопрос рассматривает в своей работе «Художественно-образовательные системы и музыкальное развитие современной студенческой молодежи».

Объектом исследования являются современная молодежь. Отношение к музыке – предмет исследования.

В данном исследовании было заложено следующие задачи: узнать музыкальные предпочтения респондентов, выяснить факторы влияющие на развитие музыкального вкуса, вычислить частоту прослушивания музыки, узнать личное отношение респондентов к музыке.

На основе данных задач были сформированы гипотезы подтверждающие и опровергающие наши задачи. Мы предполагали, что самые популярные жанры в современном обществе являются рок и поп, как самые прослушиваемые жанры музыка. Данная гипотеза оказалась верной, так как респонденты в социологическом опросе в основном отдавали предпочтения данным направлениям в музыке. Мы утверждали, что музыкальный вкус нового поколения формируется в детском возрасте, с 7-10 лет, однако, по данным исследования, музыкальный вкус развивается немного позже, а именно в подростковом периоде, с 11-15 лет. Данная гипотеза была опровергнута. Мы допускали, что музыка играет важную роль в повседневной жизни респондентов. Данная гипотеза была подтверждена, так как респонденты не представляли жизнь без музыки, ибо слушали ее везде. Мы утверждали, что молодежь слушает музыку по 2-3 часа в день, однако, респонденты слушают музыка еще чаще ибо она является составляющей их жизни. Также мы допускали, что на музыкальный вкус молодежи оказывают влияние родители. По данным социологического опроса, музыкальный вкус независим и не подвержен влиянию с третьей стороны в виде родителей или друзей.

Основываясь на данных исследования, можно сделать вывод, что новое поколение использует музыку во всех сферах жизни, и присутствует она с подросткового возраста, что дает основания утверждать, что музыка существует в их жизни долгое время и оказывает позитивное влияние.

Зуб Анастасія Андріївна (Одеса) – студентка факультету іноземних мов Університету Ушинського,

Волощук Юлія Геннадіївна (Одеса) – студентка факультету іноземних мов Університету Ушинського

Петінова Оксана Борисівна (Одеса) - доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

ПРОБЛЕМА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ (на матеріалах соціологічного дослідження)

Торгівля людьми – одна з найбільш актуальних проблем сучасності. Жертвами сучасних форм рабства в усьому світі щорічно стають мільйони людей. Окрім економічних причин, важливими факторами, що сприяють торгівлі людьми, є відсутність достовірної інформації про можливість працевлаштування, незнання своїх прав тощо.

Багато людей знають про проблему торгівлі людьми з повідомлень у пресі, соціальної реклами на телебаченні, білбордів. Але мало хто усвідомлює її масштаби, а тим більше може припустити, що це станеться саме з ним.

За даними міжнародних експертів, щороку у світі близько 600-800 тис. осіб потрапляють в рабство. За оцінками Центру безпеки людини, цей показник значно більший і дорівнює 4 млн. осіб. Згідно з дослідженнями Міжнародної організації праці (МОП), близько 12,3 млн. людей у світі займаються примусовою працею, в тому числі 2,4 мільйони - в результаті торгівлі людьми.

Торгівля людьми – це явище, яке під впливом різноманітних факторів зазнає постійних змін. З огляду на економічну ситуацію в нашій країні та фактори криміногенної ситуації, можна із впевненістю заявити, що дана проблема нікуди не зникла і навіть стала очевиднішою. За статистикою на 2019 рік, у групу ризику потрапити до рабства входить кожен п'ятий громадянин України, оскільки погодився б на ризиковане працевлаштування. Це число щороку зростає.

Перед початком нашого дослідження ми поставили перед собою мету дослідити ставлення респондентів щодо поширення проблеми торгівлі людьми та дізнатися відповіді на наступні запитання: рівень поінформованості людей щодо проблеми торгівлі людьми;

відсоток людей, що безпосередньо стикалися з проблемою торгівлі людьми; ставлення людей до роботи за кордоном; ставлення людей до рабства та його проявів.

До початку дослідження нами були висунуті наступні гіпотези:

Проблема торгівлі людьми дійсно є актуальною у наш час, тому більшість респондентів висловлять своє негативне ставлення до цієї проблеми.

Оскільки проблема торгівлі людьми недостатньо висвітлена у ЗМІ, ми можемо припускати, що рівень поінформованості більшості респондентів буде середнім або низьким.

Так як у наш час люди не надають уваги законам Конституції України, то ми можемо припустити, що більшість людей не знатиме законодавчі акти пов'язані з торгівлею людьми.

Оскільки кількість людей, що працює або працювали за кордоном велика, то ми можемо припустити, що деякі з наших респондентів працювали за кордоном, та можливо стикалися з порушенням їх прав.

Проаналізувавши результати анкетування можна зробити висновок, що 38% респондентів мають дужий інтерес щодо теми торгівлі людьми, більша частина опитуваних респондентів — 42% мають помірний інтерес до цієї теми, 18% — не замислюються над проблемою торгівлі людьми та 2% зовсім не зацікавлені у даній темі, тобто підтверджується наша гіпотеза щодо актуальності цієї проблеми.

Згідно результатів опитування лише 18% респондентів мали досвід роботи за кордоном, відповідно 82% ніколи не працювали за межами країни – що спростовує нашу гіпотезу щодо кількості людей, що працювали або працюють за кордоном.

90% респондентів вважають, що тема торгівлі людьми недостатньо добре висвітлена в ЗМІ – що на 100% підтверджує наступну нашу гіпотезу.

Узагальнюючи ми можемо зробити такі висновки:

Проблема торгівлі дійсно є актуальною у наш час та ця проблема дійсно змушує людей замислитися над цим питанням. Але, на жаль, засоби масової інформації, школи, університети недостатньо висвітлюють проблему поширення торгівлі людей. Саме тому рівень поінформованості людей невисокий.

Маді Галина Іванівна (Одеса) - здобувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

ЕКОНОМІЧНА МАРГІНАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми зумовлена необхідністю системного аналізу феномену економічної маргінальності як соціального явища в умовах економічної нестабільності і високого рівня безробіття, характерних для сучасного українського суспільства.

Радикальні зміни, пов'язані з реформами різних суспільних сфер, спричиняють докорінні зміни в економічній сфері взагалі та зокрема в професійній структурі сучасного українського суспільства: є потреба в працівниках, які в змозі постійно підвищувати свій кваліфікаційний рівень та здібності. З одного боку, це дозволяє суспільству ширше використовувати потенціал, а з іншого - збільшується кількість безробітних, що в свою чергу веде до зниження рівня життя та зростання кількості маргіналів. Породжуються нові конфлікти суспільства на основі інтелектуального потенціалу різних соціальних верств.

У контексті соціально-філософської парадигми сучасне суспільство характеризується як інформаційне, навіть незважаючи на те, що становлення даного типу соціального устрою притаманне невеликій кількості країн із розвиненим інформаційним потенціалом. Цей вид соціальної організації є «закономірним етапом розвитку техногенної цивілізації, оскільки він не тільки корелює з відповідним рівнем науково-технічного прогресу, а й визначає подальшу цивілізаційну динаміку» [1, с.180].

До економічних маргіналів відносяться індивіди або групи, що не мають можливості забезпечити в повному обсязі свої життєві потреби, основний поділ яких відбувається на

рівні причин її виникнення - як властивість суспільства і як властивість індивіда. Як правило, бідність пов'язана з позицією на ринку праці, складом сім'ї і віком. Ряди бідних громадян в основному складаються з низькооплачуваних працівників, безробітних, самотніх батьків (особливо жінок), пенсіонерів та ін. Також слід зазначити, що економічна криза в Україні призвела до різкого падіння виробництва, зростання безробіття, зниження доходів населення і загострення соціально-економічних проблем. Особливо актуальною в сучасній Україні є проблема безробіття, причинами якого є вивільнення малокваліфікованих робітників в результаті науково-технічного прогресу; скорочення працівників в результаті спаду виробництва; збільшення чисельності безробітних тощо. При масовому безробітті виникає загроза дестабілізації в суспільстві.

В умовах кризи об'єктивно зростає роль держави в регулюванні економічної діяльності та посилення соціального захисту населення. В рамках соціальної політики визначаються заходи, безпосередньо направлені на подолання бідності в таких областях, як політика формування доходів, політика на ринку праці, зайнятості та заробітної плати, розвиток доступних освітніх і медичних послуг, пенсійної системи та ін.

Керуючись вище викладеним матеріалом можемо зробити **висновки**, що при швидкому впровадженні реформ в різних суспільних сферах впливають на соціум по різному. Економічна та соціальна нестабільність в Україні привела до дестабілізації в суспільстві. У зв'язку з великим кількісним ростом маргінальних груп в соціальній структурі різко зросла злочинність, збільшились антисоціальні способи здобування засобів існування та ріст населення який взагалі не зайнятий, безробітний. Суспільство, що знаходиться в кризовій ситуації, сприяє появі маргінальних груп та посилює їх негативний вплив на соціальні процеси. А також слід відзначити, що за останні роки масштаб росту безробітних, малозабезпечених (пенсіонери, інваліди, ветерани війни, сироти та матері, які знаходяться в декретній відпустці по догляду за дитиною, звільнені з місць особливого режиму) підскочив до такого критичного рівня, що таке явище як економічна маргінальність є актуальним як ніколи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Моисеев Н.Н. Универсум. Информация. Общество. – М.: Устойчивый мир, 2001. – 200 с.
2. Тойнби А. Постыжение истории: Пер. с англ. / Сост. Огурцов А.П. - М.: Прогресс, 1991. - 736 с.
3. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1962.
4. Райсс М. Границы «безграничных» предприятий: перспективы сетевых организаций // Проблемы теории и практики управления. - №1. - 1997. – с. 47-58.
5. Абельцев А. Понятие «виртуальной экономики» и ее характерные черты / А. Абельцев – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.cis2000.ru/publish/books.shtml>

Чекуріна Оксана Валеріївна – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

КУЛЬТУРА БІЗНЕСУ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Після розпаду Радянського союзу молода держава Україна почала прокладати тернистий шлях до ринкової економіки. В умовах радикальної трансформації сучасний український соціум переживає складні часи. Стикаючись з різними проблемами, впроваджувались різноманітні реформи протягом останніх 25 років, спрямовані на покращення умов ведення бізнесу. Однак негативні риси все ще займають суттєве місце. Бізнес відіграє важливу роль в економіці: створює нові робочі місця, створює інноваційний

продукт, впроваджує культуру праці (зацікавленість керівників у створенні гідних умов праці), створення різноманіття продукції в межах країни, приймає участь у світовому обміні досвідом тощо. Соціально-політична ситуація, економічна нестабільність, війна на Донбасі, відвернули іноземних інвесторів та тримають в побоюванні в завтрашній день українських бізнесменів. Однією з причин втрати інтересу є також падіння купівельної спроможності внаслідок девальвації української гривні, яке позначилося спадом виробництва, а то й банкрутством багатьох підприємств.

Всі попередні реформи проводились непослідовно. Жодна українська влада не мислила в категоріях держави в цілому або з точки зору стратегії, довгострокового планування його майбутнього. Олігархи, бізнес групи, фінансово-промислові угруповання, окремі підприємці налаштовані на активне збереження своїх привілеїв і здатні заблокувати реформування державного апарату. Тому владі легше та вигідніше створювати для них преференції, а не розглядати функціонування країни та її економіки як механізм забезпечення внутрішньої життєдіяльності і її конкурентоспроможності зовні. В значній мірі процес реформування суспільства та зміни в системі державного управління залежать від того, який стиль мислення притаманний суб'єктам державно-управлінської діяльності. Стиль мислення суб'єкта державно-управлінської діяльності – це форма прояву стійкої сукупності засобів пізнання, що функціонує в конкретних суспільно-історичних умовах, обумовлена особливостями вихідних світоглядних, ментальних, ціннісних, нормативних, структурно-функціональних, методологічних настанов і визначає єдність методів, принципів та підходів державного управління, що використовуються на практиці.

Більшість українських бізнесменів виділили такі проблеми ведення бізнесу: нестабільність валюти, низька платоспроможність покупців і високе податкове навантаження. В Україні єдиною реформою в межах дослідження експерти визнали саме покращення умов для реєстрації підприємства (згідно з даними попереднього рейтингу, в Україні реєстрація тривала 21 день, і вимагала виконання 6 процедур, наразі тривалість складає 7 днів), але це надзвичайно мало.

На мою думку, для створення сприятливих умов для розвинення малого та середнього бізнесу країна повинна подолати корупцію, вирівняти соціальні, економічні відносини, стабілізувати валюту. Такими маленькими, але впевненими кроками Україна стане гідним Європейським партнером.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проблеми та тенденції ведення бізнесу в Україні // *Ірина Миколаївна Манасенко, Віталій Прудкий 2017*
2. Український соціум: проблеми трансформації // *Костенко Н.В. - 2008. -№33.- С.161*

Шашкова Вероніка Андріївна (Одеса) – студентка факультету іноземних мов Університету Ушинського

Петінова Оксана Борисівна (Одеса) - доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ТА СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА: АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ

Соціальний контроль як елемент соціальної реальності, являється неотъемлемым условием существования любой социальной системы. Традиционно в современной социальной теории социальный контроль рассматривается либо в рамках отдельных дисциплин (например, девиантология, криминология и др.), дающих представление лишь о некоторых аспектах социального контроля, осуществляя узкоспециальный подход; либо

представление о социальном контроле формируется с позиции субъекта социального управления.

В целостном виде теория социального контроля зарождается в конце XIX века. Точкой отсчета является введение в науку собственно термина «социальный контроль» Г. Тардом. Наиболее тщательно разработка темы социального контроля производилась в рамках американской социологической мысли в работах Е. Росса и Р. Парка, раскрывавших сущность социального контроля как механизма, посредством которого обеспечивается совместное сосуществование индивидов в обществе.

В отечественной литературе тема социального контроля затрагивалась в рамках криминологии в работах М.Н. Гернета, С.К. Гогеля, К.Е. Игошева, О.В. Филимонова, Х.М. Чарыхова, М.П. Чубинского, И.В. Шмарова, А.М. Яковлева и др. В этом направлении и сегодня разрабатываются проблемы контроля над преступностью, который рассматривается как один из видов социального контроля.

Нормы выполняют свои функции в зависимости от того, в каком качестве они себя проявляют – как стандарты поведения (обязанности, правила) или как ожидания поведения (реакция других людей). Например, защита чести и достоинства членов семьи составляет обязанность каждого мужчины. Здесь речь идет о норме как стандарте должного поведения. Этому стандарту соответствует вполне конкретное ожидание членов семьи, надежда на то, что их честь и достоинство будут защищены.

Арабские женщины в доисламскую эпоху: муж был волен расторгнуть союз по желанию, в то время как женщина была лишена такой возможности и была лишена прав на наследство. Некоторые историки утверждают, что права женщин в доисламскую эру были более либеральными, судя по поведению первых жён пророка Мухаммеда, его родителей, а также по факту, что мекканцы поклонялись женским богиням.

Исламская эра: пророк Мухаммед утверждал, что отец, убивающий или хотя бы не уважающий свою дочь за то, что она не родилась мальчиком, никогда не попадёт в рай. Профессор и исламовед Уильям Монтомери Уотт признаёт, что хоть ислам даёт множество приоритетов мужчине, но он улучшил и права женщин для того временного периода. Торговый и кочевой образ жизни арабов привёл к тому, что женщин стали угнетать всё сильнее и сильнее.

Современное положение: для арабской женщины основным приоритетом остаются дом и дети, она должна быть более лояльной к семейным ценностям, чем к нации и даже к себе. Для арабского клана, в том числе и женщин, очень важно сохранять свою честь. Если женщина опозорена, то позорится и весь клан, отчего могут быть очень тяжёлые последствия, вплоть до убийства отцом или мужем.

На примере ОАЭ: в стране существует обширная сеть социальной защиты, которая включает семейные центры, нацеленные на решение внутренних проблем и обучения женщин навыкам ведения домашнего хозяйства. Действует психологическая помощь для неблагополучной молодежи; предусматривается оказание помощи жертвам epidemий и катастроф. Вдовы, сироты, пожилые, инвалиды и другие, неспособные поддерживать себя самостоятельно, получают социальное пособие.

Государственное устройство Объединённых Арабских Эмиратов представляет собой уникальное сочетание республиканского и монархического строя. ОАЭ являются федеративным государством, состоящим из семи эмиратов — абсолютных монархий.

Основная (но не единственная) религия Объединённых Арабских Эмиратов - ислам (большая часть населения является суннитами, меньшая – шиитами). Объединённые Арабские Эмираты – страна, весь дух которой пронизан уважением законов ислама, поэтому, отправляясь в это государство, следует учитывать местные национальные особенности.

Основную цель социального управления можно определить как сохранение и поддержание монополии социальной элиты по отношению к ключевым сферам жизни общества. Эта цель обусловлена потребностями стабильности социальных институтов, и ее достижение является основной функцией жизнедеятельности любого социального института.

Шилова Євгенія Михайлівна (Одеса) – студентка факультету іноземних мов Університету Ушинського

Петінова Оксана Борисівна (Одеса) - доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА: ПЕРСОНАЛІ. ЧЕРЧЕЛЬ

Девиация – это любое поведенческое отклонение от установленной социокультурной нормы. Психология девиантного поведения — это междисциплинарная область научного знания, изучающая механизмы возникновения, формирования, динамики и исходов отклоняющегося от разнообразных норм поведения, а также способы и методы их коррекции и терапии. Данная дисциплина находится на стыке клинической психологии и психиатрии. Сегодня мы рассматриваем девиантное поведения Уинстона Черчилля.

Причины девиантного поведения раньше пытались объяснить исходя из биологических особенностей нарушителей норм — специфическими физическими чертами, генетическими отклонениями; на основе психологических особенностей — умственной отсталости, различных проблем психического характера. При этом психологическим механизмом формирования большинства девиаций объявлялось аддиктивное поведение (**аддикция** — пагубное пристрастие). Итогом аддикции является разрушение личности.

Биологические и психологические трактовки причин девиации не нашли однозначных подтверждений в науке. Более достоверны выводы **социологических** теорий, рассматривающих происхождение девиации в широком общественном контексте.

Согласно **концепции дезориентации**, предложенной французским социологом Эмилем Дюркгеймом (1858-1917), питательной почвой для девиаций являются социальные кризисы, когда происходит рассогласование принятых норм и жизненного опыта человека и наступает состояние аномии — отсутствия норм.

Американский социолог Роберт Мертон (1910-2003) считал, что причиной девиаций является не отсутствие норм, а невозможность им следовать. **Аномия** — это разрыв между предписанными культурой целями и доступностью социально одобряемых средств для их достижения.

В современной культуре ведущими целями считаются успех и богатство. Но общество не предоставляет всем людям законных средств для достижения этих целей. Поэтому человеку приходится или выбирать незаконные средства, или отказываться от цели, заменив ее иллюзиями благополучия (наркотиками, алкоголем и т.д.). **Типология девиантного поведения Мертона** основывается на представлениях о девиации как разрыве между культурными целями и социально одобряемыми способами их достижения. В соответствии с этим он выделяет четыре возможных типа девиации:

- **инновация**, предполагающая согласие с целями общества и отрицание общепринятых способов их достижения (к «инноваторам» относятся проститутки, шантажисты, создатели «финансовых пирамид», великие ученые);
- **ритуализм**, связанный с отрицанием целей данного общества и абсурдным преувеличением значения способов их достижения, например бюрократ требует, чтобы каждый документ был тщательно заполнен, дважды проверен, подшит в четырех экземплярах, но при этом забывается главное — цель;
- **ретретизм** (или бегство от действительности), выражающийся в отказе и от социально одобренных целей, и от способов их достижения (пропойцы, наркоманы, бомжи и т.п.);
- **бунт**, отрицающий и цели, и способы, но стремящийся к их замене на новые (революционеры, стремящиеся к коренной ломке всех общественных отношений).

В соответствии с теорией **стигматизации И. Гофмана** (или навешивания ярлыков) все люди склонны к нарушению норм, но девиантами становятся те, на кого «наклеен» ярлык

девианта. Например, бывший преступник может отказаться от своего преступного прошлого, но окружающие будут воспринимать его как преступника, избегать общения с ним, отказывать в приеме на работу и т.д. В итоге у него остается только один вариант — вернуться на криминальный путь.

В случае с У. Черчиллем происходит такая же ситуация. И хотя вредные привычки у него развились лишь с возрастом, да и то они сильно преувеличены.

«Уинстон Черчилль никогда не отличался ни хорошей физической формой, ни хорошим здоровьем – но, тем не менее, он отметил свой 90-летний юбилей, а его высказывания «Отнимите у меня сигару — и я объявлю вам войну!», «В молодости я взял себе за правило не пить ни капли спиртного до обеда. Теперь, когда я уже немолод, я держусь правила не пить ни капли спиртного до завтрака»...». Сказано в первой попавшейся статье о Уинстоне Черчилле. Но это «наклейка» ярлыка на девианта. В годы войны, например, Черчилль питался обычно скромно, не желая роскошествовать в то время, когда народ получает продукты по карточкам. Да и сигары чаще носил в руках и периодически нюхал, чем курил их. Тем не менее, именно таким способом он годами создавал свой образ. В мире у Черчилля была стойкая репутация обжоры и пьяницы. Одним из грехов Уинстона, несомненно, было чревоугодие, да и к спиртному, равно как и к гаванским сигарам, он не был равнодушен. При этом когда в 1947 году ему удаляли грыжу, он бросил курить за две недели до операции, опасаясь спровоцировать осложнение. А перед выступлением в Фултоне в марте 1946 года Черчилль специально зажег сигару, объяснив сопровождающим: «Публика будет ждать моего фирменного знака, и ее нельзя разочаровать».

Стоит сказать о том, что Черчилля по типу девиантного поведения по Мертону стоит отнести к инновациям, хотя он и был заядлым консерватором, расистом, он всегда резко высказывался на этот счет. Естественно, У. Черчилль был человеком рожденным в самой гуще дезориентирующих событий. Учитывая гибкость его ума, таланты и силу воли, единственно правильным решением было подстроиться под грядущие события и непрерывно идти вперед, что он и делал.

Секція 5

СИНЕРГЕТИКА - САМООРГАНІЗАЦІЙНІ СИСТЕМИ У СУСПІЛЬСТВІ, ЩО ТРАНСФОРМУЄТЬСЯ

Козобродова Діна Михайлівна (Одеса) - здобувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

РОЛЬ САМООРГАНИЗУЮЩИХСЯ СТРУКТУР В ПОВЕДЕНИИ НЕРАВНОВЕСНЫХ СОЦИО-ГУМАНИТАРНЫХ ПРОЦЕССОВ В КОНТЕКСТЕ ГИПЕРТЕОРИИ «BRAIN-PSYCHE-MIND/CONSCIOUSNESS».

Цель нашего исследования – рассмотреть роль самоорганизующихся структур в поведении неравновесных социо-гуманитарных процессов в контексте гипертеории «brain-psyche-mind/consciousness» (Ершова-Бабенко, 2019) с позиций социально-философского анализа.

Данный контекст включает:

-психомерность социо-гуманитарных процессов и методологию исследования психомерности, психомерных сред/систем;

-общность подхода в исследовании – синергетического и психосинергетического, соответственно, исследование составляющих одноименного концепта и самого гиперцелого в статусе «синергетический объект», «система/среда синергетического порядка»,

-поведение концепта «brain-psyche-mind/consciousness» (Ершова-Бабенко,2019), одноименного названной теории, с позиций гиперцелого в значении ставшего или гиперцелостности в значении становящегося;

-отношения между составляющими концепта как отношения между целыми или целостностями на основании в рамках концептуальной модели «The Whole – in – The Whole» (Ершова-Бабенко,2018;2019).

Идеей нашего исследования является утверждение, что необходимо соответствие представления о механизмах, характеристиках и поведении явления самоорганизации в условиях деятельности гиперцелого или гиперцелостности, представленных, с одной стороны, в названной гипертеории, а с другой, в жизни человека, в психомерности социо-гуманитарных процессов.

Особое внимание уделено неравновесности социо-гуманитарных процессов в контексте гипертеории «brain-psyche-mind/consciousness» (Ершова-Бабенко,2019).

В данном докладе делается первый шаг в заявленном исследовании. Поэтому изложены представления о неравновесности самоорганизующихся процессов (Пригожин с соавт.,1979), положение о работе головного мозга и системы психической реальности в «точке потери устойчивости» (Хакен,2001;Ершова-Бабенко,2008;2019) и связи этого положения с поведением самоорганизующихся сред/систем различной природы.

Селіверстова Ганна Сергіївна (Одеса) - аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

МЕСТО ХАОСА В ПОВЕДЕНИИ ЯВЛЕНИЯ, ВЫРАЖЕННОГО КОНЦЕПТОМ «BRAIN-PSYCHE-MIND/CONSCIOUSNESS»

Цель данного исследования состоит в том, чтобы в аспекте социально-философского анализа рассмотреть вопрос о месте хаоса в поведении явления, выраженного в работе Ершовой-Бабенко (2019) концептом «brain-psyche-mind/consciousness» и в разрабатываемой одноименной гипертеории. Тем самым сделать следующий шаг в расширении сегмента присутствия понятия «хаос» в гуманитарном знании конца XX в. и в переходе на соответствующий уровень исследования такой сложности.

Основание подобной постановки вопроса.

1) Вхождение понятия «хаос» в социо-гуманитарную сферу в результате изменения взглядов на явление хаоса в философии и науке, что выразилось, в частности, в переосмыслении значения этого явления. Так, в работах бельгийского ученого И. Пригожина (1986;1999) была показана конструктивная роль хаоса, в том числе в социальных процессах.

Эта новая научная трактовка явления хаоса нашла свое широкое применение в исследованиях гуманитарной направленности в работах украинских философов, социологов, психологов и педагогов.

2) Поведение каждой из составляющих концепта «brain-psyche-mind/consciousness», введенного названным автором, содержит в качестве базовой характеристики этапы хаотизации. Это определяется тем, что каждая из этих составляющих рассматривается исследователями как открытая нелинейная система или среда (Хакен,2001;Пригожин с соавт.,1979;Ершова-Бабенко,1992;2015). Для такого подкласса систем характерна продуктивная функция хаоса, обеспечивающая возможность возникновения нового порядка.

3) Присутствие в науке начала XXI в. нового уровня в методологии исследования такого единого целого как «brain-psyche-mind/consciousness» с позиции гиперцелого, которое оно представляет, и с позиции отношений между целыми, включенными в него, в рамках концептуальной модели «The Whole – in – The Whole» (Ершова-Бабенко,2018;2019).

Наша идея состоит в том, что при переходе на методологию нового уровня необходимо разработать и представление о поведении хаоса в этих рамках. В таком случае, необходимо рассмотреть ситуации и условия, при которых наблюдается/проявляется явление

гиперхаоса, а также явление синтеза хаоса, представленного на уровне каждого целого, включенного в концепт «brain-psyche-mind/consciousness». Наконец, ситуации и условия, при которых будет наблюдаться явление «плато», т. е. зависание хаоса, и явление поглощения хаосом уровня разных целых друг друга и др.

В докладе представлен первый шаг исследования – точки зрения и исследования постановки вопроса, выраженной вышеизложенной идеей.

Чуйкова Олена Володимирівна (Одеса) – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та біоетики ОНМедУ,

Шалолоашвілі Анастасія Давидівна - студент 2 курсу ОНМедУ

ПРОБЛЕМИ БІОЕТИКИ ТА БІОБЕЗПЕКИ: ВІД ТЕХНІЧНОЇ ДО КОНТРАКТНОЇ МОДЕЛІ ЕКСПЕРИМЕНТІВ НАД УВ'ЯЗНЕНИМИ

Не дивлячись на небезпеку для суспільства, за яку ув'язнені несуть покарання, не можна відмовляти цим людям у повазі гідності та прав особистості. Не можна використовувати їх як пристрій, неживий матеріал для наукових експериментів, тому що вони вже покарані.

Новизна. Підвищення гуманності на підставі моделей (автономія особистості, інформованої згоди, контракту) європейської біоетики, яка включає в себе принцип поваги вразливості. У стані вразливого може опинитися всіляка людина, навіть дитина, якщо скласти особливі штучні умови для цього. Яскравим прикладом з історії ХХ століття є нацистський режим з концепціями расової переваги. Для Менгеле робота у концтаборі була своєрідною науковою місією, тому експерименти, які він проводив над ув'язненими, відбувалися, за його думкою, заради блага науки. Він вважав себе справжнім вченим, метою якого було дещо інше, аніж очі, які було розвішено по всьому кабінету, тому що у нащадків арійської раси повинні бути світле волосся та блакитні очі — звідси йдуть спроби Менгеле змінювати дітям колір очей завдяки різним хімікатам. Після війни він збирався стати професором і заради науки був готовий на все.

Вказані вище приклади свідчать про те, що незважаючи на відгуки минулого, проводити експерименти на сьогодні ще залишилися відгуки колишніх часів, коли не лише терористи, вбивці і таке інше, але усі, хто деяким чином опинилися за ґратами, через їх провину перед суспільством повинні нести подвійне покарання. В даному випадку військовополонені, жінки, діти, люди іншої раси чи нації – вважаються «поза законом», так само, як і ув'язнені, при цьому відбувається наполеглива й жорстока гра у провину, тобто цих людей навмисно оголосили винуватими та штучно вивели за межі закону. При цьому вкрай важливо спіймати різницю між людьми, які виконують «роль» ув'язнених з метою проведення дослідження та дійсними, фактичними винуватцями злочинів ув'язненими. Але у тому чи іншому випадках порушується принцип автономії особистості: у першій ситуації - примушення, у іншому випадку – відбувається шантаж свободою.

Але при цьому існує небезпека зкотитися від вищевказаного типу у модель технічного типу, яка у свою чергу є одним з неоднозначних наслідків бурхливого розвитку біомедичних технологій - виникнення медика-вченого. Існують наступні моделі взаємин медика та пацієнта: патерналістська модель, колегіальна модель, а також моделі технічного та контрактного типів. Найкращою у даному випадку є модель контрактного типу, а саме підписання угоди на підставі інформованої згоди та автономії пацієнта, хоча, на жаль, у практиці експериментів над ув'язненими медик-дослідник виходив з технічної моделі.

Модель контрактного типу - це модель рівної відповідальності лікаря та пацієнта за результат лікування. В межах договору, тобто згоди обговорюються всі аспекти професійних стосунків «лікар – пацієнт». Модель контрактного типу є найбільш розповсюдженою у Європі, США та Росії, та дозволяє запобігти відмови від імітації з боку лікаря, що властиве для моделі технічного типу, та відмови від моральної відповідальності з боку пацієнта, що

властиве для моделі сакрального типу; дозволяє відійти від одного та неконтролюємої рівності у моделі колегіального типу. У стосунках, що засновані на підставі контракту, лікар усвідомлює, що у випадках значимого вибору за пацієнтом повинна зберігатися свобода керувати своїм життям та долею. Проблема полягає в тому, що, навіть якщо це добре спрогнозований результат, то все ж таки існує концепція В.Р. Поттера «небезпечного знання», де він наполягає на тому, що природа не відкриває всі свої властивості і дослідник більш-менш суттєво помиляється.

Висновок: стосовно людей, які не створили злочину, укладають більш чесний договір з більшою відповідальністю, але якщо йдеться про злочинця, то аспект перебування його за ґратами так чи інакше враховується у договорі і це є неприпустимим з етичної точки зору. Біомедичне дослідження над особою «поза законом» є тестом на людяність для суспільства.

ЗМІСТ

<i>Борніштейн Євген Русланович</i>	4
УНИВЕРСУМЫ МЕНЕДЖМЕНТА СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	
<i>Кадієвська Ірина Аркадійвна</i>	6
ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ГУМАНИТАРНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ В РАЗВИТИИ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	
<i>Кіссе Антон Іванович</i>	8
РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ У КОНТЕКСТІ ЙОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	
<i>Єременко Олександр Михайлович</i>	10
КАКОВО БЫТЬ ГЛОКОЙ КУЗДРОЙ. ПРАВИЛА КОНСТРУИРОВАНИЯ МИРОВ	
<i>Гансова Емма Августівна</i>	15
СОСТОЯНИЯ ОБЩЕСТВА В КАТОГОРИЯХ «КРИЗИС, СТАБИЛЬНОСТЬ, РАЗВИТИЕ»	
<i>Гедікова Наталя Пилипівна.</i>	17
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Добролюбська Юлія Андріївна</i>	19
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ	
<i>Добролюбський Андрій Олегович</i>	21
ПРАВЫ ЖИТЕЛЕЙ ПОНТА ЭВКСИНСКОГО: ИСТОРИКО- ФИЛОСОФСКИЙ КОНТЕКСТ	
<i>Зеленько-Розумівський Іван-Зореслав Іванович, Скловський Ігор Зіновійович</i>	23
ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ПОЛІТИКУМУ В РУСЛІ СОФОКРАТІЇ (ІЗ ДОСВІДУ ВІДТВОРЕННЯ ЦИВІЛІЗОВАНОГО ПАТРІОТИЗМУ В УКРАЇНІ)	
<i>Кравченко Ганна Станіславівна</i>	25
ТРАНСФОРМАЦІЯ СІМЕЙНО – ШЛЮБНИХ ЦІННОСТЕЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
<i>Музиченко Ганна В'ячеславівна</i>	26
АКТУАЛЬНІСТЬ СОЦІЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ О.БІСМАРКА В СУЧАСНИХ ДЕРЖАВАХ	
<i>Нарядько Галина Яківна, Семанчук Ганна</i>	28
СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ	
<i>Нівня Ганна Олександрівна</i>	30
СОЦІАЛЬНИЙ МІФ В ПРОСТОРІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ	
<i>Поплавська Тетяна Миколаївна</i>	31
ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦЕННОСТНИХ ОРИЕНТАЦІЙ В НАУЧНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ КАК УСЛОВИЕ ВЫХОДА ИЗ СИСТЕМНОГО КРИЗИСА	
<i>Прокопович Лада Валеріївна</i>	34
ДИСКУСІЯ ЩОДО ПОЛІТИКИ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Радкевич Лариса Альбертівна, Гайдаєнко Микита Олександрович</i>	35
ЕТИКА СПІЛКУВАННЯ З КЛІЄНТОМ ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОГО ТЕЛЕМАРКЕТИНГУ	
<i>Скловський Ігор Зіновійович, Скловська Олена Іванівна</i>	36

АНТРОПОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУСПІЛЬСТВ	
<i>Соколова Оксана Василівна</i>	38
СОЦІАЛЬНИЙ МІФ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНСТРУКТ	
<i>Ткаченко Катерина Валеріївна</i>	39
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У СОЦІАЛЬНОМУ БУТТІ	
<i>Юшкевич Юлія Сергіївна</i>	40
ІНФОРМАЦІЯ ТА ЗНАННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Mariana Palchynska</i>	42
THE FEATURES OF THE INCLUSIVE EDUCATION DEVELOPMENT IN MODERN UKRAINE	
<i>Виноградова Наталія Михайлівна, Щербина Людмила Сергіївна</i>	43
ПОЄДНАННЯ ЯЗИЧНИХ ТА ХРИСТИЯНСЬКИХ РЕЛІГІЙНИХ ПРАКТИК СХІДНИХ ЦИГАН	
<i>Деркач Андрій Валерійович</i>	45
СПОРТ – ОДИН ИЗ ВАЖНЫХ ФАКТОРОВ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ МОЛОДЁЖИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ	
<i>Ільїна Анна Сергіївна</i>	47
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
<i>Косович Юліана Іванівна</i>	49
ІНФОРМАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	
<i>Негруца Тетяна Вадимівна, Нівня Ганна Олександрівна</i>	50
МОЛОДІЖНІ СУБКУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	
<i>Олейніков Юрій Васильович</i>	52
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА	
<i>Рібакова Катерина Миколаївна</i>	54
МОЖЛИВОСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО РОЗГЛЯДУ СТРЕСУ (НА ПРИКЛАДІ М. ХАЙДЕГЕРА)	
<i>Атаманюк Зоя Миколаївна</i>	55
СВОБОДА ЯК НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН	
<i>Боева Евеліна Володимирівна, Бужина Ірина В'ячеславівна, Імерідзе Максим Борисович</i>	57
СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Гальченко Максим Сергійович</i>	60
НАУКОВА ОСВІТА ЯК ВИМОГА СУЧАСНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	
<i>Доннікова Ірина Анатоліївна</i>	63
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	
<i>Єрмакова Світлана Станіславівна</i>	65
СИНТЕЗ ПЕДАГОГІЧНОЇ І ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ LEAN – ОСВІТИ	
<i>Іванова Оксана Станіславівна</i>	66
ЭЛИТАРНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ	
<i>Іванова Наталія Володимирівна</i>	69
ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ ПЕДАГОГІКИ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН СУЧАСНОГО ДОШКІЛЛЯ	
<i>Корсак Маргарита Викторовна</i>	71

ИСКУССТВО И ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В КОНТЕКСТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ЦЕННОСТНОЙ СФЕРЫ ОБЩЕСТВЕННОЙ	
<i>Орленко Ирина Миколаївна</i>	73
КОМПОНЕНТНЫЕ МОДУСЫ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ К СОЦИАЛЬНОМУ СТИЛЮ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ	
<i>Oleksandr Stovpets (</i>	74
SOCIO-CULTURAL TRANSFORMATION OF THE EDUCATIONAL SPACE IN CHINA: A BRIEF RETROSPECT	
<i>Цибра Микола Федорович</i>	76
ЩОДО ТВОРЧОСТІ	
<i>Іванчук Валерія Володимирівна, Хомицька Орина Геннадіївна, Петінова Оксана Борисівна</i>	77
МОЛОДЬ ТА СНІД (НА МАТЕРІАЛАХ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)	
<i>Жердецька Вікторія, Атаманюк Зоя Миколаївна</i>	78
ТЕОРІЯ СТАДІЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ (У.РОСТОУ)	
<i>Захарець Ліна Геннадіївна, Тарасюк Марина Георгіївна, Петінова Оксана Борисівна</i>	80
МУЗИКА В ЖИТТІ МОЛОДІ (НА МАТЕРІАЛАХ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)	
<i>Зуб Анастасія Андріївна, Волощук Юлія Геннадіївна, Петінова Оксана Борисівна</i>	81
ПРОБЛЕМА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ (на матеріалах соціологічного дослідження)	
<i>Маді Галина Іванівна</i>	82
ЕКОНОМІЧНА МАРГІНАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Чекуріна Оксана Валеріївна</i>	83
КУЛЬТУРА БІЗНЕСУ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Шашкова Вероніка Андріївна, Петінова Оксана Борисівна</i>	84
СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ТА СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА: АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ	
<i>Шилова Євгенія Михайлівна, Петінова Оксана Борисівна</i>	86
ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА: ПЕРСОНАЛІІ. ЧЕРЧЕЛЬ	
<i>Козобродова Діна Михайлівна</i>	87
РОЛЬ САМООРГАНІЗУЮЩИХСЯ СТРУКТУР В ПОВЕДЕННІ НЕРАВНОВЕСНЫХ СОЦИО-ГУМАНИТАРНЫХ ПРОЦЕССОВ В КОНТЕКСТЕ ГИПЕРТЕОРИИ «BRAIN-PSYCHE- MIND/CONSCIOUSNESS»	
<i>Селіверстова Ганна Сергіївна</i>	88
МЕСТО ХАОСА В ПОВЕДЕННІ ЯВЛЕННЯ, ВИРАЖЕНОГО КОНЦЕПТОМ «BRAIN-PSYCHE-MIND/CONSCIOUSNESS»	
<i>Чуйкова Олена Володимирівна, Шалололашвілі Анастасія Давидівна</i>	89
ПРОБЛЕМИ БІОЕТИКИ ТА БІОБЕЗПЕКИ: ВІД ТЕХНІЧНОЇ ДО КОНТРАКТНОЇ МОДЕЛІ ЕКСПЕРИМЕНТІВ НАД УВ'ЯЗНЕНИМИ	

Збірник матеріалів

III Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців

“КОНЦЕПТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА”

(Одеса, 24-25 травня 2019 року)

Адреса редакції:

Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, каб. 73 Тел.: (0482) 732-09-52

Здано на виробництво – 19.06.2017. Підписано до друку з оригіналу-макета – 31.05.2019. Формат по ISO 216 А4, 297x210, 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 4,2. Наклад 100 прим. Інформаційно-видавничий центр Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26 тел.: (048) 732-09-52